

ΝΕΟΣ

ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Η. ΛΑΜΠΡΟΥ

4

1907

ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ * 1969 * RÉIMPRESSION ANASTATIQUE

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ÉDITIONS

ΒΑΣ. Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

BAS. N. GRÉGORIADÈS

ΒΙΟΣ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥΛΙΟΥ ΤΟΥ ΛΙΤΩΛΟΥ

ΥΠΟ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΟΡΔΙΟΥ

Ἡ κατωτέρω παρατιθέμενος Βίος Ευγενίου Ιωαννουλίου τοῦ Λιτωλοῦ ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ Γορδίου δὲν ἐκδίδεται ἐνταῦθα τὸ πρῶτον. Μέρη μὲν τιν' αὐτοῦ ἐξέδωκε πρῶτος τῷ 1868 ὁ τότε σχολάρχης Λευκάδος Ἰωάννης Σταματέλος¹, εἶτα δὲ συμπεριέλαβε τὸν Βίον ὅλον ὁ κ. Κ. Σάθας εἰς τὴν Μεσαιωνικὴν βιβλιοθήκην². Ἐπαναλαμβάνεται δὲ ἡ ἔκδοσις τοῦ Βίου τούτου ἐνταῦθα τοῦτο μὲν χάριν ἐπανορθώσεώς τινων τῶν περὶ τὴν ἀντιγραφὴν πταισμάτων τοῦ κ. Σάθα, τοῦτο δ' ἕνεκα τῆς σπουδαιότητος τῶν εἰδήσεων τῶν περιλαμβανομένων ἐν τῷ Βίῳ τούτῳ οὐ μόνον περὶ τοῦ Ευγενίου Λιτωλοῦ, ἀνδρὸς τῶν μεγάλως συντελεσάντων εἰς αὔξησιν τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους ἐν ταῖς πονηραῖς ἡμέραις τῆς δουλείας, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν καθ' ὅλου ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων καὶ τῶν κατὰ τὴν Λιτωλίαν ἐν τῷ χρόνῳ καθ' ὃν εἶη ὁ Λιτωλός. Παρέχεται μοι δ' οὕτω καὶ ἡ ἀφορμὴ νὰ συγκεραλαιώσω καὶ τινα τῶν ἄλλοθεν γνωστών περὶ τοῦ βιογραφουμένου, ἐν μέρει δὲ καὶ τοῦ βιογραφοῦντος.

Ἐκδίδω δ' ἐνταῦθα τὸν Βίον κατὰ τὸν αὐτὸν κώδικα ὃν εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ κ. Σάθας. Ἀνήκε δὲ οὗτος τότε εἰς τὸν Σταματέλον³, οὗ θανόντος οὗτός τε ὁ κώδιξ καὶ οἱ ἄλλοι εἰς αὐτὸν ἀνήκοντες⁴ περιῆλθον εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς, ἐν ἧ ὁ τὸν Βίον τοῦ Ευγενίου περιέχων φέρει σήμερον τὸν ἀριθμὸν 74⁵.

¹ Ἐν τῇ Ἑφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν Τόμ. ΙΖ' (1869) σ. 1937 κ. ἐ., 1945 κ. ἐ.

² Τόμ. Γ' (1872) σ. 423 κ. ἐ.

³ Κ. Σάθας ἐνθ' ἀν. σ. πς'.

⁴ Ἰδε τινας αὐτῶν περιγραφομένων ἐν Ἑφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν Τόμ. ΙΓ' (1868) σ. 1462 κ. ἐ.

⁵ Ἰδε τὴν περιγραφὴν αὐτοῦ κατωτέρω ἐν σ. 109 κ. ἐ.

Ἐγγραφή δὲ ὁ κώδιξ τῷ 17:118 ἐν τῇ Γούβῃ τῶν Βραβιανῶν ὑπὸ τοῦ βιβλιογράφου Σωτηρίου, καταγομένου ἐκ Ξηρομέρου.

Ἀλλὰ πλὴν τοῦ κώδικος τούτου καὶ ἄλλον ἢ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς κέκτηται κώδικα τοῦ αὐτοῦ Βίου, φέροντα μὲν τὸν ἀριθμὸν 117, ἀντιγραφέντα δὲ κατὰ τινα ἐν σ. 81 τοῦ κώδικος σημείωσιν τῷ 1802 ἐξ ἀπογράφου τῆς ἐλληνικῆς σχολῆς Νάξου, ἀφιερωθέντος εἰς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ συγχωριανοῦ Εὐγενίου τοῦ Λιτωλοῦ Χρυσάνθου τοῦ Ἀποκουρίτου, ἀπαιδέλφου τοῦ ἀοιδίμου καὶ Ἰσακιοστόλου Ἱερομάρτυρος Κοσμά¹. Ἀντιγραφεὺς δὲ τοῦ κώδικος τούτου ὑπῆρξεν ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Παροναξίας Νεόφυτος ὁ Βυζάντιος ὁ Λαχοβάτης, οὗ καὶ τὴν ὑπογραφήν καὶ τὴν σφραγίδα εὕρισκομεν ἐν σ. 1 τοῦ κώδικος τούτου. Ἦνε δὲ οὗτος αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Παροναξίας Νεόφυτος, οὗ τὸ αὐτόγραφον καὶ τὴν σφραγίδα ἐδημοσίευσεν πρότερον ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι, περὶ οὗ ἴδε τὰ προστιθέμενα ὑπὸ τοῦ κ. Β. Μυστακίδου, σημειοῦντος πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι τὸ χειρόγραφον τοῦτο «ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ μακαρίτου Χαλκηδόνοιο Γερασίμου ἐδωρήσατο εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς ὁ κ. Γεδεών»³.

Τέλος δὲ τρίτος κώδιξ τοῦ αὐτοῦ Βίου, γεγραμμένος τὸν δέκατον ὀγδοὸν αἰῶνα, περισώζεται ἐν τῇ κατὰ τὸ "Ἁγιον" Ὀρος μονῇ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ὑπ' ἀρ. 557⁴. Βραχὺ δὲ μέρος περιλαμβάνεται καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 184 κώδικι τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετοχίου τοῦ Παναγίου τάφου⁵.

Ἦτο δὲ γνωστὸς ὁ Βίος οὗτος ἤδη εἰς τὸν Δημήτριον Προ-

¹ Τὸ σημείωμα τοῦτο, ἄξιον λόγου διὰ τὰς εἰδήσεις ἃς παρέχει περὶ Χρυσάνθου τοῦ Ἀποκουρίτου, θέλει συμπεριληφθῆ εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ κώδικος τούτου ἐν τῇ καταλόγῳ τῶν κωδίκων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς.

² Τόμ. Β' σ. 501.

³ Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια "Ἔτ. ΚΖ" (1907) σ. 93 κ. ἑ., 111.

⁴ Στυρ. II. Δάμπρου Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὀρους ἐλληνικῶν κωδίκων Τόμ. Β' σ. 306.

⁵ Ἀθανασίου Παπαδοπούλου Κεραμέως Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. Α' σ. 155.

κοπίου τὸν γράψαντα τὴν Ἐπιτετμημένην ἐπαρίθμησιν τῶν λογίων Γραικῶν τὴν ἐπισταλεῖσαν πρὸς τὸν Ἰωάννην Ἀλβέρτον Φαβρίκιον ¹.

Ἀναστάσιος ὁ Γόρδιος μετὰ πολλῆς μὲν λεπτομερείας ἐκθέτει τὰ κατὰ τὸν βίον τοῦ ὑπ' αὐτοῦ βιογραφουμένου Εὐγενίου· ἀλλ' εἶνε ἄπορον, ὅτι ὀλιγωτέρα εἶνε ἢ ἐπιστάσια, μεθ' ἧς ἀναγράφει διὰ βραχέων τὰς συγγραφὰς αὐτοῦ ². Εἶνε δὲ τὰ ὑπὸ τοῦ Γόρδιου μνημονευόμενα συγγράμματα α') ἢ πρὸς τοὺς Ἄγιορείτας ἐπισταλεῖσα ἐν δυοῖ βιβλίοις ἐπίλυσις ἀποριῶν περὶ τῆς ἀγίας προσκομιδῆς· β') ἀκολουθία Διονυσίου τοῦ νέου τοῦ ἐν τῷ Ὀλύμπῳ ἀσκήσαντος· γ') ἀκολουθία Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως· δ') ἐπιστολαί. Ἄλλ' ἐκ τῶν ἀγιορειτικῶν κωδίκων γινώσκουμεν ἐν χειρογράφῳ καὶ δύο ἄλλας συγγραφὰς τοῦ Εὐγενίου, πρῶτον μὲν «Ἐξήγησιν εἰς τοὺς δύο κανόνας τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου», σωζομένην ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 203 κώδικι τῆς μονῆς Ἰθῆρων ³, δεύτερον δὲ Ὀμιλίαν περὶ προσευχῆς, περιλαμβανομένην ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 230 κώδικι τῆς μονῆς Διονυσίου ⁴.

Ἰδίως δὲ μέγα εἶνε, καθ' ἃ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Ἀναστάσιος Γόρδιος, τὸ πλῆθος τῶν ὑπὸ Εὐγενίου τοῦ Αἰτωλοῦ γραφεισῶν ἐπιστολῶν. Τούτων ἐκδεδομέναι εἶνε, ὅσον γινώσκω α') τέσσαρες, ὧν μεγάλα ἀποσπάσματα ἐξέδωκεν ὁ Σάθας ⁵. β') δέκα ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ Β. Γεωργιάδου, τοῦ κατόπιν Βασιλείου Ἀγχιάλου ⁶. γ') τρεῖς ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ Θεμιστοκλέους Νικολαΐδου Φιλαδελφέως ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 122 κώδικος τῆς Ἱερατικῆς σχολῆς Χάλκης, περὶ οὗ δὲν λέγεται ἂν περιέχη καὶ ἄλλας ⁷.

Πολλὰς δὲ ἄλλας περιέχουσιν ἀνεκδότους διάφοροι κώδικες

¹ *Fabricius Bibliotheca Graeca*. Ἐν Ἀμβούργῳ. 1808. ἐκδ. *Harles* Τόμ. ΙΑ' σ. 532 ἀρ. XXXVII. Πρὸς, Σάθα Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. Γ' σ. 488.

² Ἴδε κατωτέρω σ. 74 κ. ε.

³ *Σπυρ. II. Δάμπρου Κατάλογος* Τόμ. Β' σ. 58.

⁴ Ἀυτόθι Τόμ. Α' σ. 377.

⁵ *Νεοελληνικὴ Φιλολογία* σ. 328 κ. ε.

⁶ Ἐκκλησιαστικὴ ἀλήθεια Περ. Β' Τόμ. Α' σ. 549 κ. ε. Τόμ. Β' σ. 69 κ. ε.

⁷ Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἐν Ἀθήναις. 1902. Τόμ. Β' σ. 491 κ. ε.

ἀγιορειτικοί, ὅσον ὁ τῆς μονῆς Ἰσφιγμένου ὑπ' ἀρ. 315¹, τέσσαρας ὁ ὑπ' ἀρ. 251² τῆς μονῆς Ἀγίου Παντελεήμονος³, ὀγδοήκοντα καὶ πέντε, ὧν πολλαὶ αἱ αὐταὶ, ὁ ὑπ' ἀρ. 653³ τῆς αὐτῆς μονῆς⁴ καὶ τεσσαράκοντα ἑπτὰ ὁ ὑπ' ἀρ. 611⁵ τῆς μονῆς Ἰβήρων⁶. Ἔτεροι δὲ τρεῖς περιέχονται ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 553³ κώδικι τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει βιβλιοθήκης τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου⁷. Ἐν δὲ τῷ ὑπ' ἀρ. 781 κώδικι τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος ὑπάρχει συλλογὴ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Βύγενίου συνταχθεῖσα ὑπὸ Νικολάου ἱερέως⁸.

Καὶ αἱ μὲν πλεῖστα τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Βύγενίου εἶνε γεγραμμέναι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ· ἀλλ' εἶνε ὀρθὸν τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Γορδίου ἐν τῷ Βίῳ τοῦ Βύγενίου, ὅτι οὗτός τις αὐτὸν ἔγραψε καὶ χυδαῖστί ἢ μισοβιωβαστί. Πράγματι δὲ τῶν ἐν τῷ κώδικι 611⁵ τῆς μονῆς Ἰβήρων τεσσαράκοντα ἑπτὰ, ὧν τὰς ἐπιγραφὰς ἀνέγραψα ὀνομαστί ἐν τῷ ἐμῷ Καταλόγῳ, αἱ ἀποσταλεῖσαι εἰς τὸν ἱερομόναχον Ἰωνᾶν, εἰς ἀνώνυμον, «τοῖς τιμιωτάτοις Χριστιανοῖς καὶ μαστόροις δοκιμωτάτοις τῆς Θεοφιλεστάτης πόλεως Σοφίας», εἰς Ἰωακείμ Βερροίας, εἰς ἱερομόναχον Σεραφεῖμ, «τῷ πανιερωτάτῳ δεσπότη» καὶ ἡ σταλεῖσα «κὺρ Δήμηφ καὶ κὺρ Πολυζώη καὶ κὺρ Θεοδωρῆ» εἶνε γεγραμμέναι ἐν τῇ καθωμιλημένῃ.

Ἄλλὰ καὶ ἐπιστολὰς ἄλλων γεγραμμένας πρὸς τὸν Βύγενιον ἔχομεν σωζομένας, Παναγιώτου τοῦ Νικουσίου⁹, Ἀναστασίου τοῦ Γορδίου¹⁰, τῶν μαθητῶν τοῦ Βύγενίου Δαμασκηνοῦ καὶ Χριστοφόρου, Γρηγορίου τοῦ Νύσσης, Ἰωάννου τοῦ

¹ Στυρ. II. Λάμπρου Κατάλογος Τόμ. Α' σ. 419.

² Ἀυτόθι Τόμ. Β' σ. 341.

³ Ἀυτόθι Τόμ. Β' σ. 416.

⁴ Ἀυτόθι Τόμ. Β' σ. 486.

⁵ Σάθα Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. I' σ. 517. Πρὸς σ. 4α'.

⁶ Στυρ. II. Λάμπρου Κατάλογος Τόμ. Β' σ. 432, 42.

⁷ Ἀυτόθι Τόμ. Β' σ. 486 ἀρ. 619, 7.

⁸ Γ. Αἰνιᾶνος (Ἰωνιὰ ἢ συλλογὴ φιλολογικῶν ὑπομνημάτων ἐκδιδομένη ὑπὸ Κ. Πάλλη. Ἐν Ἀθήναις. 1846 σ. 87 κ.ε.) — Σάθα Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. I' σ. 536. — Στυρ. II. Λάμπρου Κατάλογος Τόμ. Β' σ. 416 ἀρ. 699, 1.

χαρτοφύλακος, Ἰωάσαφ τοῦ Σιναΐτου, Νεκταρίου τοῦ Σιναΐτου¹, Νικηφόρου τοῦ Πριγγελέως² καὶ ἄλλων.

Καὶ αὗται μὲν πᾶσαι αἱ ἐπιστολαὶ περισώζονται ἐν ἀντιγράφοις· δύο δ' εὕρηνται αὐτόγραφοι ἐν πολυτίμῳ κώδικι αὐτογράφων ἐπιστολῶν τοῦ δεκάτου ἐβδόμου καὶ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, ἀποκειμένη παρὰ τῷ φίλῳ βουλευτῇ κ. Ἰωάννη Δ. Ῥάλλη, περὶ ἧς θέλω γράψαι διὰ μακροτέρων ἐν τῷ προσεχεῖ τεύχει τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος. Τούτων ἡ μία εἶνε γεγραμμένη «ἀπὸ τῶ καρπενήσι, ἀχμη ἰουνίου ιζ'» πρὸς τὸν μέγαν λογοθέτην Ἰωάννην τὸν Καρυοφύλλην. Ἀρχεται δὲ ἀπὸ τῶν λέξεων Ἰπὸ πολλῆς βίας καὶ ἀνάγκης (ὡς εἶπειν) δὲν ἔγραψα προχθὲς πρὸς τὴν εὐγενικὴν καὶ λογίαν σου ψυχὴν. Εἶνε δὲ ἀνυπόγραφος, φέρουσα ἀνθ' ὑπογραφῆς τὰς λέξεις Οἶδας τὸν γράψαντα ἀδελφόν. Ἡ δ' ἑτέρα, ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν αὐτὸν, «ἐκ τῆς ἀνηλίου γουβάς τῶν βρανιανῶν, τῆς ἐν ἀγράφοις, ἀχξὸ» φέρει τὴν ὑπογραφὴν ( ) ἐξ Αἰτωλίας Εὐγένιος ὑμέτερος εὐχέτης καὶ ἀδελφός, ἄρχεται δὲ ἀπὸ τῶν λέξεων ἸἩ παρουσία τῶν τιμίων γραμμῶν τῆς σῆς λογιότητος εἶναι εἰς ἡμᾶς ἡμέρας ἐορτασίμου ἐπιδημία. Ὑπάρχει δ' ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι καὶ ἰδιόχειρος ἐπιστολὴ τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλη πρὸς τὸν Εὐγένιον, γεγραμμένη ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ καὶ μόνην χρονολογίαν φέρουσα Ἰαργηλιῶνος Ἰ' φθίνοντος, ἀρχομένη δ' ἀπὸ τῶν λέξεων Ἰί ἂν ἕτερον εὐφρῶς ἀράσαιτό τις. Ἐπεταὶ δὲ σχέδιον ἄλλης ἀχρονίστου ἐπιστολῆς τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν, ἧς ἡ ἀρχὴ Ἰτὴν φίλην ἐπιστολὴν τῆς σῆς λογιότητος ἐγχειρισθεῖς.

Ἄξια δὲ λόγου θὰ ἦτο ἡ ἐν ἐνὶ σώματι ἔκδοσις ἀπασῶν τῶν ἐκδεδομένων καὶ τῶν πολλῶν πλειόνων ἀνεκδότων ἐπιστολῶν τοῦ Εὐγενίου. Αὗται οὐ μόνον τὰ τῆς καθ' ὅλου παιδείας ἐν τῷ γένει κατὰ τὸν δεκάτον ἐβδόμον αἰῶνα ἤθελον διαφωτίσει ἔνεκα

¹ Σπυρ. Π. Λάμπρου Κατάλογος Ἰόμ. Β' σ. 416 ἀρ. 699, 1.

² Σπυρ. Π. Λάμπρου Ἀθηναῖοι βιβλιογράφοι καὶ κητόρες κωδίκων κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Παρνασσοῦ. Ἔτ. 17 (1902) σ. 201 (ἰδίου τεύχους σ. 45).

τῶν εὐρυτάτων σχέσεων τοῦ Αἰτωλοῦ λογίου, ἀλλὰ καὶ καθολικώτερον συντελέσει εἰς γνῶσιν τῶν κατὰ τὴν Αἰτωλίαν, εἴπερ τινὰ καὶ ἄλλην τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν χρηματίσασαν ἐν τῷ τότε χρόνῳ κοιτίδα μὲν πολλῶν λογίων, κέντρον δὲ προσηλυτιστικῆς διαδόσεως τῆς ἰδέας τοῦ χριστιανικοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ταῦτό δὲ ῥητέον καὶ περὶ τῶν ἐπιστολῶν τῶν τε ἄλλων λογίων τῶν συνδεδεμένων διὰ φιλίας πρὸς Εὐγένιον τὸν Αἰτωλὸν καὶ μάλιστα τοῦ Ἀναστασίου Γορδίου, τοῦ συγγραφέως τοῦ Βίου, περὶ ὧν καὶ ὡς περὶ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ ἔργων θέλω ἄλλοτε γράφει. Ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος περιορίζομαι παραπέμπων εἰς τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα ὑπὸ Γ. Λινιᾶνος¹, Κ. Σάθα², Ἀνδρονίκου Δημητρακοπούλου³ Ἀθην. Παπαδοπούλου Κεραμέως⁴ καὶ Θέμ. Νικολαΐδου Φιλαδέλφειος⁵ καὶ εἰς τὸν ἐμὸν Κατάλογον τῶν ἐλληνικῶν κωδίκων τοῦ Ἁγίου Ὄρους⁶. Ἐκδίδω δ' ἐνταῦθα μετὰ τὸν Βίον τοῦ Εὐγενίου τὰς κολοβάς περισωθείσας Ὀνειρῶν κρίσεις τοῦ Γορδίου, αἵτινες ἔχουσι πολλὰ τὰ κοινὰ πρὸς τὰ Ὀνειροκριτικὰ τὰ φερόμενα ὑπὸ τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀστραμψύχου καὶ Νικηφόρου τοῦ πατριάρχου.

Ἐν τέλει δ' ἐκδίδων τὸν Βίον ἀμέσως κατωτέρω παρατηρῶ, ὅτι ἐθεώρησα περιττὸν νὰ ὑποσημειώσω τὴν μεθ' ὑπογεγραμμένης ἐν τῷ κώδικι γραφὴν τῶν ἀπαρεμφάτων τῆς πρώτης συζυγίας, τοῦ αἰεὶ καὶ τινῶν ἄλλων τοιούτων καὶ ὅτι οὐδεμίαν ἐπεχείρησα, ὡς εἰκὸς, διόρθωσιν ἀσυνταξιῶν τινῶν τοῦ κειμένου, ἐν αἷς ἰδίως ὀνομαστικαὶ ἀπόλυτοι, προερχόμενοι πάντως ἐξ ἀνεπιστάσις αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως, μὴ δυνάμεναι δὲ νὰ ὑποληφθῶσιν ἁμαρτάδες τοῦ βιβλιογράφου.

¹ Ἐν Ἰωνιᾷ σ. 87 κ. ἑ.

² Νεοελληνικὴ φιλολογία σ. 437 κ. ἑ.

³ Πρὸςθῆκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν Κ. Σάθα. Ἐν Λειψία. 1874 σ. 73.

⁴ Ἀναστάσιος Γορδιος ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς Σμύρνης Ὀμηρῶ Ἔσμ. Β' (1877) σ. 76 κ. ἑ.—Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη Ἔσμ. Δ' σ. 108 κ. ἑ.

⁵ Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας Ἔσμ. Β' σ. 189 κ. ἑ.

⁶ Ἔσμ. Β' σ. 500 ἐν λ. Γορδίου Ἀναστασίου.

ΒΙΟΣ τοῦ ἐν μακαρία τῇ λήξει γενομένου σοφωτάτου τέ
καὶ λογιωτάτου ἐν ιερομονάχοις κυρίου Εὐγενίου Ἰω-
αννουλίου τοῦ ἐξ Αἰτωλίας, ἐν ᾧ καὶ περὶ τοῦ Κορυ-
δαλλέως τινὰ καὶ τῶν αὐτοῦ ὀπαδῶν¹ κατ' ἐπιτομὴν.
Συγγραφεῖς παρὰ τοῦ ἐλαχίστου ἐν ιερομονάχοις Ἀνα-
στασίου Γορδίου τοῦ ἐξ Ἀγρᾶφων, ἐσχάτου τῶν αὐτοῦ
χρηματίσαντος μαθητῶν.

Πολλοὶ πολλοὺς ἔχοντες τοῦ γράφειν σκοποὺς, ὀξύτητί τε
νοός καὶ δυνάμει λόγου κεκοσμημένοι τυγχάνοντες, ἐπὶ πολλὰς ὥρμη-
σαν ὑποθέσεις, καὶ ταύτας ἐπ' ὄψει ταῖς ἑαυτῶν τιθέμενοι, συγγρα-
φὰς ὅλας περὶ αὐτῶν ἐνεστήσαντο, καὶ τέλος αὐταῖς τὸ προσῆκον ἐπέ-
θευτο. Ἡμῖν δὲ τοῖς καὶ κατ' ἄμφω τούτων ἐπίσης ἐλαττούμενοις τὸ σι-
γᾶν μᾶλλον ἢ τὸ λέγειν καὶ γράφειν οἰκειότερον ἂν τις εἴποι καὶ ἀσφα-
λέστερον. Ἄλλ' ἵνα μὴ τὸ ἀπὸ τούτου τυχὸν γενησόμενον ὄφελος ἀν-
δράσιν ἀρετῆς ἐπαινέταις καὶ τοῖς περὶ αὐτῆς διηγήμασι τὴν ἀκοὴν
ὑπέχειν αἰεὶ γλιχομένοις μὴ εἰς φῶς ἐλθὼν καὶ καταφανὲς ὅπως οὖν
γεγονὸς ζημίας οὐ τῆς τυχούσης πρό||ξενον γένηται, φέρε περὶ ἀνδρὸς σ. 2
ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς γενομένου χρόνοις καὶ ἀρετῇ πάσῃ καὶ λόγῳ τὸν
βίον ὅλον συγκαταλύσαντος ἐκ πολλῶν ὀλίγα τινὰ συλλεξάμενοι διεξ-
έλθωμεν. Οὕτω γὰρ καὶ τούτοις συνεισενεγκεῖν τι καὶ ἡμῖν αὐτοῖς
χρέους τοῦ πρὸς ἐκείνον ὀφειλομένου μοίρας τινὸς ἀπότισιν εἰ καὶ
ἄγαν μικρὰν ἀφοσιώσασθαι δυνησόμεθα.

Ἐὐγενίῳ τῷ δι' εὐφήμου μνήμης ἀπανταχοῦ σχεδὸν ἐν τε τοῖς κατ'
αὐτὸν καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς γενομένῳ χρόνοις πατρὶς ἦν ἢ κατὰ μέ-
σην τὴν πάλαι περίφημον Ἑλλάδα κειμένη Αἰτωλία, ἢ ἀπὸ Αἰτω-
λοῦ τοῦ Ἐνδυμίωνος κατὰ τὸν γεωγράφον οὕτως ὀνομασθεῖσα, πό-
λεων εὐδαιμονία καὶ πλήθει ἀνδρῶν ἀριθμοῦ κρείττονι κατὰ τοὺς πάλαι
χρόνους τῶν Ἑλλήνων κεκοσμημένη, τὸ δὲ γε νῦν ἔχον τῶν ἄλ-
λων πλὴν τῆς Ναυπάκτου, ἣτις καὶ προκαθεζομένη πασῶν καὶ ὄρος
τῆς ἐπαρχίας πάσης ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις (καὶ νῦν εἰσέτι) διατε-
τέλεκεν, οὐδὲ μιᾶς ἀπολειπομένης· πᾶσαι γὰρ ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ
τῶν συνεχῶν πολέμων ἀνάστατοι καὶ κατηδαφισμένοι γεγονάσι, μά-

¹ Ἐν τῷ κώδικι ὀπαδῶν

λιστα δὲ αἱ ὑπὸ Διηγετηρίου πολιτοκρηθεῖσαι τῷ ἐπικληθέντος Αἰτω-
 λικοῦ. Κώμαι δὲ τινες μόναι εἰσὶν ἀπολελειμμέναι, λίαν συνεσταλμέ-
 ναι, δύο μὲν αὐταὶ κατὰ μεσόγαιαν || Ζαπάντη καὶ Βραχώρη βαρβα-
 ρικῶς οὕτω καλούμεναι, αὐτὸ δὲ κατὰ Θάλατταν, ἡ μὲν Ἀνατωλικὸν
 (ὡς τῇ ἄνω Αἰτωλίᾳ, εἰ οὕτως ἐτυμολογηθεῖη, συνεπτόμενον) καλου-
 μένη, πρότερον μὲν παραθαλάσσιος οὕτω, ὡς ἔστιν ἰδεῖν ἐκ τῶν φαι-
 νομένων αὐτῆς ἔχων, ἣτις ἐγγωρίως Ἴξω χώρα καλεῖται, τανῦν δὲ
 ἐπὶ λυπρῆς¹ τινος καὶ βραχείας νήσου κειμένη ἡ δὲ Μισολόγκιον
 οὕτω καλεῖται, καὶ τὴν θῆσιν ἔχει παρὰ τὴν Θάλατταν· μέσον δὲ τῶν
 τετραγώνων τούτων κωμῶν καὶ φρούριον τι ἐπὶ περιοπῆς τινος κεῖται
 τὴν τοῦ Ἀγγέλου κλήσιν ἐπιφερομένου καὶ Ἀγγελόκαστρον οὕτω κα-
 λούμενον, Ἀγγέλου, οἶμαι, κτίσμα τοῦ Κομνηνοῦ· καὶ τούτου τὸ
 πλείστον μέρος ἐρείπιον καὶ παντάπασιν ἡρημωμένον, ἐκ θατέρου δὲ
 μόνον μέρους τῶν ὑποκάτωθεν² ὀλίγων οἰκῶν περιγραφῇ κυκλοῦμενον
 καὶ ἀγροῦ σχῆμα διασῶζον.

Τὰ δὲ λοιπὰ ταύτης μέρη ἀγροὶ τινές εἰσιν ἀπὸ τοῦ Ἀχελώου τοῦ
 μεγίστου τῶν ἐν Ἑλλάδι ποταμῶν διὰ τοῦ Ἰούηνου μέχρι καὶ τῶν
 τῆς Ναυπάκτου ὀρίων διήκοντες· οὗτοι δ' αὖ εἰς μικράς τινὰς ἄλλας
 διαιρούμενοι μοίρας καὶ τὴν τῶν πάλαι Κουρήτων³ καλούμενην περι-
 έχουσι χώραν, οὓς καὶ Ἀποκουρήτας τὸ νῦν ἔχον ἰδιωτικῇ γλώττῃ
 || καλοῦσι καὶ Ἀπόκουρον τὴν τῶν ἀγρῶν τούτων πᾶσαν περιοχὴν. Ἐν
 τούτοις τοίνυν καὶ Μέγα δένδρον ἐστὶ τις καλούμενος, ὅστις τανῦν μὲν
 μάλα συνεσταλμένος φαίνεται, καὶ ἀνδράσιν εὐαριθμοῖς οἰκεῖται, πε-
 νία προσταλαιπωροῦσιν ἐσχάτη, πρὸ πολλῶν δὲ χρόνων, ὡς ἀκοῇ
 παραδέδοται, καὶ ὁ περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος πολλάκις ἡμῖν διηγεῖτο, κώ-
 μη τις ἦν τῶν πέριξ ἀγρῶν ὑπερέχουσα πάντων.

Τοῦ Μεγάλου τούτου δένδρου καρπὸς ἢ μάλλον εἶπαι ἕτερον ὡς
 ἀληθῶς μέγα δένδρον (παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων ἢ φησὶν ὁ με-
 λωδὸς πεφυτευμένον, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δέδωκεν ἐν καιρῷ, καὶ τὸ
 φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπερρύη) ἐκ μικροῦ τινος, ὡς ἂν τις οὕτως εἴποι,
 ἰφύη σπέρματος ἢ ὡς ἐκ παρασπᾶδος⁴ ἐβλάστησεν ὁ τφόντι εὐγενῆς

¹ Ἐν τῇ ἴσᾳ μοχθηρῆς, λυπηρῆς τοῦ παραπεμπτικοῦ σημείου ἀνταποκρινόμε-
 νου πρὸς ἄλλο ὅμοιον ἐπὶ τῆς λέξεως τοῦ κειμένου λυπηρῆς ² Ἐν τῷ κώδικι ὑπὸ
 κάτωθεν ³ Ἐν τῷ κώδικι κουρητῶν ⁴ Ἐν τῇ ἴσᾳ φυτοῦ ἀπεσπα-
 σμένου τοῦ παραπεμπτικοῦ σημείου ἀνταποκρινόμενου πρὸς τὴν ἐν τῷ κειμένῳ λέξιν
 παρασπᾶδος.

καὶ θαυμάσιος οὗτος ἀνὴρ. Πατέρες δὲ αὐτῷ πένητες μὲν καὶ ἀπλοῖκῳ¹ τινι καὶ ἀγροικικῳ ζῶντες βίῳ (τῇ γεωργίᾳ γὰρ ἦν προσασχολούμενος ὁ πατήρ) χριστιανικῳ δ' ἄλλως καὶ τοῖς τὰς τοῦ θεοῦ ἐντολάς σὺν φόβῳ πολλῳ φυλάσσουσι πρέποντι· ὁ μὲν πατήρ Νικόλαος τοῦνομα, τὸ ἐπίκλην Ἰωαννουλίας, ἡ δὲ μήτηρ Στάμω. Ἐπεὶ δὲ τὸν βίον ἡ μήτηρ αὐτοῦ μετήλλαξε, καὶ εἰς δεύτερον γάμον ὁ τούτου πατήρ ἐτράπετο, τῇ μητρὶα συνοικεῖν ἠναγκάζετο. Ταύτης || δὲ ἄτε μη- σ. 5
τρὶα χαλεπῶς πρὸς αὐτὸν φερομένης, μὴ δυνάμενος τὴν μετ' αὐτῆς συνοικησὶν ἐνεγκεῖν, εἰς τὴν τοῦ καλουμένου Βλοχοῦ ἱερὰν μονὴν φυγὰς ἄρχετο, τῆς πατρίδος ἀπαναστάς καὶ τὴν τῶν κοσμικῶν ἀποθέσθαι τρίχα γλιχόμενος· ἀλλ' ὁ πατήρ τῆς ἐκεῖσε τούτου φυγῆς ἐν αἰσθήσει γενόμενος, καὶ καταδιώξας αὐτὸν καὶ εὐρών, ἐπανήγαγεν οἰκαδὲ.

Ὁ δὲ μετὰ τινα χρόνον καιροῦ λαβόμενος ἐπιτηδείου τὴν αὐτὴν αὐθις ὁδὸν μετὰ συντονωτέρας τῆς προθυμίας διήνυσε. Καὶ εἶχεν αὐτὸν ἡ προειρημένη τοῦ Βλοχοῦ ἱερὰ μονὴ, γράμμασι τῶν παιδευόμενων καὶ τοῖς πατράσι προθύμως διακονούμενον. Ἐν τούτοις τοιγαροῦν ὄντος, καὶ τοῦ πατρὸς τοῖς ὅλοις ἀπειρηκότος, Ἀρσένιος τις τῶν ἱερέων καὶ μοναχῶν ἀνὴρ (ὡς αὐτὸς οὗτος ἰδίᾳ φωνῇ πολλάκις ὁμιλῶν ἡμῖν ἔλεγε) φρονήσει πάσῃ κεκοσμημένος² καὶ γραμμάτων πείραν μετρίαν ἔχων, εἰς κάλλος τε γράφειν ἐξησκημένος καὶ μουσικῆς ἔμπειρος, ἐκ τῶν ὁρῶν³ τῶν καλουμένων Ἀγράφων κατελθὼν, τῇ ῥηθείᾳ μονῇ παρέβαλε, τοῖς ἐν αὐτῷ πατράσι τὰ φίλα προσομιλήσων (ἦν γὰρ καὶ αὐτὸς οὗτος ἀνωθεν Αἰτωλός)· ὅστις τὸν παῖδα ἰδὼν οὕτως ἀστείον, οὕτω χαρίεντα, οὕτω τοῖς πατράσι διακονούμενον, οὕτω τοῦ μοναχικοῦ σχήματος ἐφιέμενον, πυνθάνεται παρ' αὐτοῦ μαθεῖν τίς τε καὶ πόθεν καὶ σ. 6
τίνος εἴη. Ὁ δὲ πάντα αὐτῷ δισπάφησεν· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸν πατέρα τοῦ παιδὸς ἐτύγχανεν ἀγνοῶν, μετὰ περιχαρείας ὅτι· πλείστης πρὸς αὐτὸν φησι· «Βούλει μετ' ἐμοῦ ἐλθεῖν καὶ πρὸς τὰ τῶν Ἀγράφων ὄρη συναναθῆναι, τοῖς τε ἱεροῖς γράμμασι παιδευθῆναι καὶ ὧν ἐφίεσαι πάντως ἐπήβολος γενέσθαι;» Μεθ' ὅλης, ὁ παῖς ἀπεκρίνατο, τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς καὶ τῆς προθυμίας. Λαβὼν οὖν αὐτὸν μεθ' ἑαυτοῦ, τὴν εὐθὺ τῶν Ἀγράφων ὁρῶν ἐβάδιζον, καὶ εἰς τὸ μονύδριον ἐν ᾧ τὴν

¹ Ἐν τῇ ᾧ ἀπλοῖκῳ ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸ ἀπλοῖκῳ τοῦ κειμένου τῷ κώδικι κεκοσμισμένος

² Ἐν τῷ κώδικι ἐνταῦθα ὁρῶν .

³ Ἐν

οἰκησιν ἐποιεῖτο μετὰ σπουδῆς παρεγένοντο. Ἦν δὲ τὸ μονύδριον ἐκεῖνο ἔγγιστά που τινὸς τῶν ἐν Ἀγράφοις χωρίων. Τριβάτου καλουμένου, εἰς ὄνομα τιμώμενον τῆς τοῦ λόγου μητρὸς, ἔνθα τὸν ἀσκητικὸν διαυλον ἱερά καὶ θαυμασία τις διήνυε ξυνωρίς: Ἀντώνιος καὶ Βαρθολομαῖος αὐτῶν τὰ ὀνόματα, τοῦ μὲν Ἀντωνίου ἐξ αὐτοῦ ἐκεῖνου τοῦ χωρίου ὀρμωμένου, τοῦ δὲ Βαρθολομαίου ἐκ τινος τῶν αἰτωλικῶν, ὧν ἀνωτέρω εἰρήκαμεν, Αἰσώπου νίκη καλουμένου, ἀνδρε θαυμασίῳ καὶ ἀρετῆς ἐργάτα καὶ ἄμφω, καὶ οὐ τοῖς ἐγγύς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς μακρὰν ἅπασι περιβοήτῳ, τοῦ μὲν Ἀντωνίου λόγῳ, τοῦ δὲ Βαρθολομαίου βίῳ μᾶλλον ἀλλήλοιν ὑπερέχοντε.

σ. 7 ¶ Τοιοῦτοις ὁ παῖς ἀνδράσι συνῶν καὶ τῷ προρρηθέντι ἱερῷ ἀνδρὶ πᾶσαν ὑποταγὴν ἐνδεικνύμενος, γράμμασι παρ' αὐτοῦ ἐπαιδεύετο, καὶ ταῖς ἱεραῖς τῆς ἐκκλησίας ἀκολουθίαις συντόνως προσεῖχεν. Ὀλίγου δὲ διαβάντος χρόνου, ἐν τῇ ἱερᾷ καὶ σεβασμίᾳ μονῇ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῇ καλουμένῃ Τετάρτῃ τὴν τοῦ διακόνου χειροτονίαν ἐδέξατο, καὶ αὐθις μετὰ τῶν ἱερῶν ἐκείνων ἀνδρῶν συνηυλίζετο.

Βουληθεὶς δὲ ὁ ἱερός ἐκεῖνος ἀνὴρ, ᾧ μαθητεύειν τοῦτον δεδήλωται, εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπιέναι, ἐφ' ᾧ τοὺς ἐκεῖσε ἁγίους ἱστορῆσαι καὶ προσκυνῆσαι τόπους, συνοδοιπόρον μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τοῦτον παρέλαβεν, ἅμα μὲν ὑπηρεσίας τῆς παρ' αὐτοῦ δεόμενος, ἅμα δὲ καὶ τῆς αὐτῆς αὐτῷ κοινωνῆσαι καὶ τοῦτον ὠφελείας βουλόμενος. Πρὸ μέντοι τοῦ τῆς τοιαύτης χάριτος ἐν μεθέξει γενέσθαι καὶ τὸν πόθον ἀφοσιώσασθαι, καὶ τὰς ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει τοῦ Ἄθωνος ἠβουλήθη προῖπτορῆσαι ἱεράς καὶ σεβασμίας μονάς. Διὸ καὶ πρὸς αὐτάς πρότερον τὴν πόρειαν ποιούμενος παρεγένετο, καὶ παρὰ τῇ ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα μεγάλων τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων τιμωμένῃ σεβασμίᾳ μονῇ, ἣτις κοινότερον τοῦ Ἐηροποτάμου λέγεται, τοῦτον συνεπόμει-

σ. 8 νον ἔχων κατέλυσε, περιελθὼν καὶ τὰς ἄλλας || πάσας. Ἐντεῦθεν δὲ ἀπάραι διανοούμενος καὶ πρὸς τὸ τέλος φθάσαι τὸ σκοπιμώτατον, τοῦτον μὲν, οὕτω δόξαν αὐτῷ, καταλιπεῖν ἐκεῖσε διέγνω, αὐτὸς δὲ μόνος τοῦ πλοῦς ἄψασθαι. Καὶ δὴ φέρων αὐτὸν ἀνδρὶ τινι παραδίδωσι τῇ ἀρχιερωσύνῃ κεκοσμημένῳ, τὴν ἐπισκοπικὴν¹ ἀξίαν τοῦ αὐτοῦ ἁγιωνύμου ὄρους πρὸ χρόνων τινῶν ἔχοντι μὲν, παραιτησαμένῳ δὲ, καὶ ἡσυχίας ἔρωτι ἐν τινι τῶν τῆς προρρηθείσης μονῆς κελλίῳ τὸν μονα-

¹ Ἐν μὲν τῷ κειμένῳ ἐπισκοπικὴν, ἐν δὲ τῇ ᾧ πρὸς διόρθωσιν πικρὴν

στὴν ἐπανηρημένῳ βίον· Χαλαλάμπης τούτῳ τὸ ὄνομα ἄχρι οὐ τὴν ἐξ Ἱεροσολύμων ποιήσεται ἐπανελεύσιν. Ἦν δὲ ὁ ἐπίσκοπος οὗτος ἀρετῆς μὲν τηνικαῦτα ἐς ἄκρον ἐληλακῶς, παιδείας δὲ τῆς κατὰ λόγους ἀκροθιγῶς πῶς, ἣ λέγεται, καὶ ἄκρῳ δακτύλῳ γευσάμενος· ὅς- τις τοῦτον παραλαβὼν ἐρρύθμιζέ¹ τε πρὸς ἡθὸς ὡς εἶός τε ἦν, καὶ τινα ἐκ τῶν ποιητῶν αὐτοῦ ἐξηγεῖτο ἔπη. Καὶ οὕτω μὲν αὐτῷ ταῦτα εἶ- χεν. Ὁ δὲ θαυμάσιος, ἐκεῖνος ἀνὴρ ἐκεῖθεν ἀναχθεὶς πρὸς τὸ ποθοῦ- μενον ἔσπευδεν.

Ἐνταῦθα δὲ τοῦ λόγου γενόμενος, οὐκ οἶδ' ὅ τι καὶ φῶ, εἴτε ἀρ- ρήτῳ τινὶ τῆς θείας προνοίας λόγῳ ὡς αὐτῇ μόνῃ οἶδε τὰ ἡμέτερα κινουμένης, εἴτε βασκάνου τινὸς ἐπηρεια δαίμονος, ἐγγὺς γενόμενος τοῦ θηράματος, || ἐσφάγη φεῦ ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Χρόνου δὲ ἱκανοῦ παρ- σ. 9
ελθόντος, καὶ τοῦ διακόνου τὴν αὐτοῦ περιμένοντος ἐπανελεύσιν, ἀντι- ταύτης ἐγένετο τῆς σφαγῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ θανάτου κατήκοος· λύπη δὲ συσχεθεὶς, καὶ μηδὲ μιᾶς ἄλλης παραμυθίας τυχὼν ἢ τῆς ἐκ τῶν λόγων τοῦ ἱεροῦ Χαλαλάμπους, ὃν ἐπὶ τοσοῦτον ἐθαύμαζε, καὶ χάρι- τας αὐτῷ ὠμολόγει², ὡς καὶ μνήμης τῆς πρὸς θεὸν ἐν παντὶ τῷ βίῳ αὐτοῦ ἀξιοῦν ἐν ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς.

Ἀναμνησθεὶς δὲ τῆς ἥς ἀνωτέρω ἔφημεν ἱερᾶς ξυνωρίδος, κάκεινη συμβιοτεύειν μᾶλλον αἰρούμενος, τῷ ἀρχιερεῖ συνταξάμενος καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ εὐλογίαν λαβὼν, τὴν εὐθὺ τῶν Ἀγράφων ὁρῶν ἢ ποδῶν εἶχε βαδίζειν ἤρξατο, καὶ τὸ τοσοῦτον τῆς ὁδοῦ μῆκος πεζοπορία διανύσας, τῇ ἱερᾷ ξυνωρίδι καὶ αὐθις ἑαυτὸν φέρων δίδωσι, καὶ ταύτη πᾶσαν ὑποταγὴν πληρῶν, πᾶν εἶδος ἀρετῆς τῆς παρ' ἐκείνης ἀναμα- ξάμενος, οὐχ ἦττον ἢ ὁ κηρὸς τὴν σφραγίδα³ ἀνετυπώσατο τῇ ἑαυ- τοῦ ψυχῇ· πρὸς τούτοις δὲ καὶ λόγων οὐκ ἡμέλει τῶν κατὰ δύναμιν, ἔστιν οὖς μὲν καὶ παρ' ἑαυτοῦ μανθάνων (φιλόπονος γὰρ ἦν ἐς τὰ μά- λιστα), ἔστι δὲ οὖς καὶ παρὰ Ἀντωνίου ἀκούων τοῦ τῆς ξυνωρίδος ἐνόος, οὐ καὶ ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν ὡς καὶ λόγῳ μετρίως μετὰ τῶν ἄλ- λων || κεκοσμημένου καλῶν. Δόξαν δὲ ποτε καὶ αὐτῇ ταύτῃ τῇ ἱερᾷ σ. 10
ξυνωρίδι, τῷ τε Ἀντωνίῳ φημί καὶ Βαρθολομαίῳ, εἰς προσκύνησιν τοῦ ἀγίου καὶ ζωοδόχου τάφου, καὶ δὴ καὶ εἰς τὸ ἅγιον καὶ θεοβάδι-

¹ Ἐν τῷ κώδικι ἐρρύθμιζέ
ὀμολόγει

² Κατὰ διόρθωσιν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος

³ Διωρθωμένον ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος σφραγίδα

στον ὄρος τὸ Σίναιον ἀπελθεῖν, ὁπαδὸς ¹ ταύτης καὶ οὗτος καὶ συνοδίτης γίνεται, πάντα γινόμενος αὐτῇ τὰ πρὸς ὑπηρεσίαν καὶ τὴν ἄλλην ὑπακοήν.

Τοῦ πλοῦς τοίνυν ἀρξάμενοι καὶ πολλοὺς κατὰ θάλατταν (οἷα πολλάκις συμβαίνει γίνεσθαι) κινδύνους ὑπομείναντες, τῇ Αἰγύπτῳ προσώκειλαν, κάκεισε τῷ τῆς Ἀλεξανδρείων ἐκκλησίας τῶν οἰάκων τῷ τότε ἐπειλημμένῳ (Κύριλλος οὗτος ἦν ὁ ἀπαξ μὲν ἐκεῖνον, δις δὲ τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριαρχικὸν θρόνον κοσμήσας) συγγίνονται, καὶ πλεῖστα τούτῳ συνομιλήσαντες, πολλὴν μὲν αὐτοὶ ἐκ τῶν ἐκεῖνου λόγων ἐκαρπώσαντο τὴν ὠφέλειαν, πολλὴν δὲ κάκεινος ἐπεδείξατο τούτοις τὴν εὐνοίαν, θαυμάσας τούτους τῆς ἀρετῆς· κάκεινους μὲν ἄλλοις τοῖς παρ' ἑαυτοῦ δώροις ἐδεξιώσατο, τοῦτον δὲ, περὶ οὗ πᾶς ὁ λόγος ἡμῖν ἐνέστηκεν, ἀντὶ διακόνου πρεσβύτερον τῇ τοῦ παναγίου καὶ τελεταρχικοῦ πνεύματος χάριτι οἰκείαις χειροτονεῖται χερσὶ, καὶ γράμματι τοῦτον ἐφοδιάζει συστατικῶς τοῦτον ἔχοντι τὸν τρόπον·

σ. 11 Ἢ «Κύριλλος πάπας καὶ πατριάρχης καὶ κριτῆς τῆς οἰκουμένης. Διὰ
» χειρῶν τῶν ἡμετέρων ἀναβιβάσθεις ἐξ ἱεροδιακόνου εἰς τὸν τοῦ ἱε-
» ρέως βαθμὸν Εὐγένιος ὁ ἱερομόναχος οὗτος, λαμβάνει παρ' ἡμῶν
» τοῦτο τὸ γράμμα ὡς ἐφόδιον ἐν ᾧπερ ἂν τύχη τόπῳ, ἵνα γνωρίζη-
» ται καὶ τιμᾶται ὡς ἱερωμένος καὶ τοῦ τοιοῦτου ἠξιωμένος βαθμοῦ.
» Εἰς τοῦτο οὖν παρέχομεν αὐτῷ τὸ παρὸν γράμμα.

Ἐν Αἰγύπτῳ. αχιθῷ

Κύριλλος ἐλέω θεοῦ πάπας καὶ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας».

Δέδωκε δὲ δῶρον αὐτῷ μνήμης ἕνεκα τὴν Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας βίβλον, τὴν εἰς τὰ ἱερά Εὐαγγέλια συνοπτικὴν περιέχουσαν ἐρμηνείαν, ἣτις καὶ νῦν εἰσέτι μετὰ τῶν ἄλλων αὐτοῦ βιβλίων σώζεται παρ' ἡμῖν.

Κάκειθεν ἀπαναστάντες εἰς τὸ Σίναιον παραγίνονται, καὶ πάντα μὲν τὰ ἐκεῖσε περιελθόντες καὶ προσκυνήσαντες, τὴν τε ἁγίαν καὶ ἀκατάφλεκτον βάλτον καὶ τὸ τῆς ἁγίας καὶ πανσόφου Αἰκατερίνης ² ἱερώτατον λείψανον, ἐπὶ τὴν ἁγίαν τοῦ ὄρους ἀνῆλθον κορυφὴν, ἐνθα ὁ τῆς πανάγνου Παρθένου καὶ Θεομήτορός ἐστιν ἁγιώτατος ναὸς, ἐν ᾧ καὶ τὴν πρώτην ἀπὸ τῆς αὐτοῦ χειροτονίας μυσταγωγίαν τετέλεκε.

¹ Ἐν τῷ κώδικι ὁπαδὸς
ρίνης

² Παραδιωρθώθη ὑπὸ ἐτέρας χειρὸς εἰς αἰκατε-

|| Διατρίψαντες δὲ ἐν αὐτῷ τῷ θεοβαδίστῳ ὄρει χρόνον ὅσος ἦν ἱκανός α. 12 αὐτοῖς εἰς τὴν τῶν ποθουμένων ἐπίτευξιν, τὴν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὸν ἅγιον καὶ ζωοδόχον τοῦ Χριστοῦ τάφον φέρουσαν διὰ τῆς μεταξὺ κειμένης ἐρήμου ἐλούμενοι ἐπανακάμπτουσι· κἀκεῖσε γενόμενοι, πρῶτον μὲν αὐτὸν τὸν σωτήριον καὶ ζωοποιόν τοῦ Κυρίου ἡμῶν τάφον ἰδόντες καὶ προσκυνήσαντες καὶ τὸν ἐνδομυχοῦντα τῇ ἑαυτῶν ψυχῇ πόθον παραμυθησάμενοι, χαρᾶς ἀφάτου καὶ πνευματικῆς ἀγαλλιόσεως ἐνεπλήσθησαν. εἶτα δὲ καὶ τὰ περὶ αὐτὸν πάντα, καὶ Βηθλεέμ, τὴν ἁγίαν καὶ Ἰορδάνην ποταμὸν καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὅσα τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐγένοντο πρόξενα, ἀκριβῶς ἱστορήσαντες τῇ τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων περὶ τούτων ἀφηγήσει τοῦ ἱεροῦ μάλιστα Ἀντωνίου ἕκαστα ἀνερευνῶντός τε καὶ ἀναθεωροῦντος, ἐπειδὴ πέρας τὸ προσῆκον εἶχεν αὐτοῖς ὁ σκοπός. τὰ τῆς ἐπανελεύσεως ἦσαν διανοούμενοι. Καὶ ἡ μὲν ἱερὰ ξυνωρίς ἐκείνη τηνικαῦτα ἐπανῆλθε, θεοῦ συναίρομένου καὶ συνοδεύοντος. Ὁ δὲ τούτων συνοπαδὸς καὶ συμπροσκυνητῆς ἔμεινεν ἐκεῖ κατὰ χώραν ἐν τῷ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου ναῷ ἡμερέων ἐπὶ ἔτεσιν ὅλοις τρισίν, οὐ δίχα μέντοι τῆς ἐκείνων γνώμης, ἵνα μὴ εἶπω καὶ || προτροπῆς. Εἶτα πάλιν καὶ αὐτὸς τὰ τῶν α. 13 Ἀγράφων ὄρη κατέλαβε, τοῖς δηλωθεῖσι συμβιοτεύων καὶ συνασκούμενος πατράσιν.

Ἐφέσει δὲ μαθημάτων πλειόνων, καὶ μάλιστα ἐπιστημονικῶν λόγων, κάτοχος ὢν, εἰς Τρίκκην πόλιν ἀρχαίαν παρεγένετο τῆς Θεσσαλίας. Ἐν ταύτῃ γὰρ αὐτῷ ἠκουστικῷ σχολεῖον ὑπὸ τοῦ τῆς κατὰ Λάρισσαν ἐκκλησίας προέδρου συστήναι, καὶ μαθητὰς ἱκανοὺς ἐκ τῶν πέριξ χωρίων συνδραμεῖν. Εἰς οὖν καὶ αὐτὸς τούτων γενόμενος, φιλοπονία μὲν οὐδενὸς ἠλαττοῦτο τῶν ἄλλων, ἐν σπάνει δὲ πολλῇ τῶν ἀναγκαίων ἐτύγχανεν ὢν, ἄλλως τε καὶ τοῦ τῆς σχολῆς προστάτου οὐκ ἐπὶ τοσοῦτον ἀφιγμένου παιδείας, ὥστε καὶ ἱκανῶς ἔχειν τοὺς μαθητιῶντας τῇ τοῦ λόγου δαψιλείᾳ ἐντρέφειν. Οὐ μετὰ πολὺ πρὸς τὸ ἑαυτοῦ μονῦδριον ἐπανῆλθε, καὶ παντοῖος ἦν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν τοὺς περὶ μαθημάτων καὶ μαθήσεως λογισμοὺς ἐλίσσων τῷ νῷ· καὶ οὐκ ἦν ἄλλως αὐτῷ γαλήνην ἐκ τῶν τοιούτων γενέσθαι, εἰ μὴ καὶ τοῦ ποθουμένου γένοιτο μὴ ἀποτυχεῖν, καίτοι καὶ πενία ἰσχάτη καὶ ἀκτημοσύνη συζῶν.

Συνταξάμενος τοίνυν τοῖς γέρουσι καὶ τὰς τούτων εὐχὰς ἐν ἐφο-

σ. 14 διου λόγῳ λαβῶν, ἐπὶ Κεφαλληνίαν¹ τὴν νῆσον || ὤρμησε κατελθεῖν, διδασκάλων καὶ λόγων οἰκητήριον ταύτην εἶναι οἰηθεὶς, ἅτε δὴ ὑπὸ χριστιανικῆς διοικουμένων ἀρχῆς, καὶ οὐ διήμαρτε τῆς ἐφέσεως, ὡς παρακατιῶν ὁ λόγος δηλώσει σαφῶς.

Κατελθὼν τοιγαροῦν εἰς τὸ Δραγαμέστον, χωρίον Ἀκαρνανίας οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης ἀπέχον, καὶ ἐπὶ νηὸς ἀναχθεὶς εἰς Κεφαλληνίαν τὸν πλοῦν ποιουμένης, οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ καὶ εἶχε τοῦτον ἡ νῆσος, παρ' οὐδενὸς γινωσκόμενον. Φιλοξενίας μέντοι τῶν αὐτῇ ἐνοικούντων ὑπὲρ τοὺς κατὰ τὰς λοιπὰς νήσους ἀντιποιουμένων ἐτύγχανε μὲν τῆς παρ' αὐτῶν δεξιώσεως, αἰσχυρόμενος δὲ ἅτε νέηλυς καὶ ὀμιλίας τῆς πρὸς ἐκείνους οὐκ ἐθάς ὢν, αὐτὸς οὗτος ἡμῖν πολλάκις δισχυρίζετο λέγων, ὡς εἴη τροφῆς οὐδ' ὅπως οὖν μεταλαβῶν ἐν ὄλαις ἡμέραις τρισὶν, ἀπορία πιεζόμενος τῶν πρὸς τὴν χρεῖαν ἐσχάτη.

Εἶτα Παῖσιῳ τῷ Μεταξᾶ, ἱερῷ ἀνδρὶ καὶ σοφῷ, ἐκ τῆς αὐτῆς νήσου ὀρμωμένῳ καὶ ὀμιλητῇ τῶν γνησίων χρήματίσαντι Θεοφίλου Κορυδαλλέως τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν μετὰ Ἀγγέλου τοῦ Μπενιζέλου, γνῶριμος γεγονὼς καὶ τὸν αὐτοῦ σκοπὸν ἅπαντα ἀνακαλύψας, τὴν τε ἐφῆσιν ἦν περὶ τοὺς λόγους εἶχε καὶ τὴν τῶν ἀναγκαίων ἐν||δειαν διεξεληθῶν, οὐ διὰ κενῆς² ἦν ἐλπίζων ἐπὶ τὸν Κύριον, οὐδὲ μάτην ἐφάνη, τὸ τοῦ λόγου, χανῶν. Ἐδέξατο γὰρ αὐτὸν ὁ ἱερός ἐκεῖνος καὶ τῷ ὄντι³ σοφὸς ἀνὴρ μεθ' ὅσης εἶχε τῆς προθυμίας, ἐξ αὐτῶν τῶν τοῦ προσώπου χαρακτήρων εἰς εὐλάβειαν αὐτοῦ κινηθεὶς, καὶ εἰς τὸν οἶκον ἐν ᾧ ᾤκει παραλαβῶν, οὐ μόνον ἐδίδασκεν αὐτὸν ἀόκνως καὶ συνεχῶς, ἀλλὰ καὶ τὰ πρὸς τροφήν καὶ τὰς ἄλλας χρεῖας αὐτῷ παρεῖχε. Λογικῆς δὲ τὸ δίδαγμα πραγματείας ἦν· ἐν γὰρ τοῖς γραμματικοῖς καὶ ποιητικοῖς μαθήμασιν οὐκ ὀλίγον, ὡς ἐφθήμεν εἰπόντες, χρόνον ἐτύγχανε κατὰ τετριφῶς καὶ ἱκανῶν⁴ τῶν τοιούτων ἔμπειρος ἦν παιδευμάτων. Ταύτη τοίνυν οὕτως ἐχόντων, ἔτος ὅλον ἠνύετο αὐτῷ παρὰ τῷ Παῖσιῳ ἀναστρεφομένῳ καὶ πολλὴν παρ' ἐκείνῳ τὴν ὠφέλειαν καρπούμενῳ.

Τούτου δὲ παρελθόντος, ἐν ταύτῳ καὶ Θεόφιλος, οὐ ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν, ὁ καὶ τούτου καὶ πολλῶν ἄλλων καθηγεμῶν, Ἐνετίηθεν εἰς Ζάκυνθον παρεγένετο, καὶ φήμη παρὰ πᾶσιν ἦν τούτου πολλή· πολλῆς δὲ καὶ Παῖσιος ὁ τούτου ὀμιλητῆς ἐπλήσθη χαρᾶς τῆς τοῦ καθη-

¹ (καὶ κατωτέρω) κεφαλληνίαν   ² διακενῆς   ³ τῶντι   ⁴ ἱκανός.

γητοῦ ἔνεκεν παρουσίας. Τούτων ἀκούσας Εὐγένιος, εἰ καὶ Παϊσίῳ
πολλὰς ἦν τὰς χάριτας ἐμολογῶν, καὶ μαθημάτων τῶν παρ' αὐτοῦ σ. 16
ἐς κόρον ἐμπορούμενος, ἀλλ' ὡς τελειτέρῳ¹ μᾶλλον ἐφίετο συγγενέσθαι
τῷ διδασκάλῳ, κάκεινός ἐν πείρᾳ γενέσθαι τῆς σειρηναίας αὐδῆς
πόθῳ πόθον ἑαυτῷ προστιθείς, ἔνθεν² τοι καὶ κατὰ μηδὲν μελλήσας,
ἀπὸ Κεφαλληνίας εἰς Ζακύνθον μεταβαίνει, καὶ Θεοφίλῳ φοιτᾷ τῷ
Κορυδαλλεῖ, ὑπὸ Ζακυνθίων³ λίαν παρακληθέντι φροντιστηρίου τοῦ
παρ' αὐτῶν συγκροτηθέντος προστῆναι. Ὁ δὲ τοῦτον ἀσμένως ἐδέ-
ξατο καὶ μετὰ πολλῶν ἄλλων τῶν αὐτῷ φοιτησάντων ἔκ τε τῆς αὐ-
τῆς νῆσου καὶ ἐτέρωθεν συναριθμεῖ. μᾶλλον δὲ καὶ οἰκειότερον καὶ
γνησιώτερον πάντων κέκρικε, σύσσιτον αὐτὸν ποιήσας καὶ ὁμορόφιον.
Οὗτος δὲ τῷ τῆς παιδείας ἔρωτι πάντα δεύτερα τιθέμενος οὐ μόνον
τὰς τοῖς πᾶσι κοινὰς ὑπηρεσίας αὐτῷ ἐπλήρου, ἀλλὰ δὴ καὶ τὰς τῆ
ἡλικίας αὐτοῦ καὶ τῷ ἐπαγγελματι μὴ πρεπούσας ἀόκνως διήνυε.
Πολλὴν δὲ καὶ τὴν ὑπομονὴν ἐπεδείκνυτο· ἦν γὰρ ὁ εἰρημένος ἀνὴρ
καθ' ὑπερβολὴν ὀργίλος, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον μελαγχολικός καὶ θυμώδης
καὶ τὴν γνώμην δυσάρεστος, ὡς, πολλῶν αὐτῷ κατὰ καιροῦς φοιτη-
σάντων, οὐκ ἔστιν ὅστις ἐδυνήθη μετ' αὐτοῦ ἐξαμηνιαῖον χρόνον ἀπο-
πληρῶσαι, μᾶλλον δὲ καὶ τούτου ἐλάττονα. Οὗτος⁴ δὲ καὶ ἐπέκεινα σ. 17
τῶν ὀκτῶ ἐτῶν αὐτῷ συνδιέτριψε· δεῖγμα τούτου σαφές (ὡς πολλά-
κις ἡμῖν αὐτοστοματι διηγείτο), ὅτι καὶ ἐτέρων δύο φοιτητῶν ἐξ Ἀρ-
καδίας τῆς κατὰ Πελοπόννησον ἐν Ζακύνθῳ ἐλθόντων καὶ παρ' αὐτῷ
φοιτησάντων, καὶ τριῶν μετὰ τοῦδε γενομένων· ὧν ὁ μὲν ὁμωνυμῶν⁴
ἦν αὐτῷ (Εὐγένιος γὰρ κάκεινος ἐλέγετο), ὁ δὲ τότε μὲν Πολυχρό-
νιος, ὕστερον δὲ μετωνομάσθη Παρθένιος (οἵτινες μετὰ ταῦτα καὶ εἰς
τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα προεβιβάσθησαν)· οὐκ ἦν ὅλως αὐτῷ δυ-
νατὸν οὐδὲ πρὸς αὐτούς⁵ τι τοῦ θυμοῦ καθυφιέσθαι. Ὑπῆρχον δὲ οἱ
ἄνδρες ἀγαθοὶ τὰ ἤθη καὶ πολλάκις κεκοσμημένοι ταῖς χάρισιν· ἐπὶ
τοσοῦτον δὲ Εὐγενίῳ φιλία προσηρμόσθησαν, ὡς ἀδελφὸν μᾶλλον ἢ
φίλον αὐτὸν καὶ συμφοιτητὴν νομίζειν. Μετὰ τούτων τοίνυν ἦν συν-
οικῶν καὶ συνεσθίων, καὶ οὗτοι μετ' αὐτοῦ ὑφ' ἐνὶ καθηγητῆ παι-

¹ τελειτέρῳ κατὰ διόρθωσιν τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος τελειωτέρῳ

² (καὶ κατωτέρῳ) ἔνθεν ³ ζακυνθίων κατὰ διόρθωσιν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον
γραφέντος ζακύνθων ⁴ ὁμωνυμῶν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ὁμωνυμῶν

⁵ αὐτούς ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος αὐτοῖς

δευόμενοι, κοινωνία τε γνώμης καὶ συνοικήσει τῇ τοῦ καθηγητοῦ τῶν ἄλλων ἀπάντων προὔχοντες· ἀλλ' ὅπηνίκα τοῦτον θυμοῦσθαι συνέβαινε κατ' αὐτῶν (οἷα φιλεῖ καθ' ὑπεροχὴν παιδείας ἢ ἐτέρας τινὸς τέχνης διαφέρουσι συμβαίνειν ἐπὶ τὸ μελαγχολικώτερον τὴν ἑαυτοῦ κρᾶσιν τρέπεσθαι) οὐδὲν ἕτερον ὑπεψιθύριζον ἢ τὸ Κύριε ἐλέησον.

σ. 18 || Οὕτως ἦν ὁ ἀνὴρ ὑπὸ τῆς μελαγχολίας καὶ τοῦ θυμοῦ νικώμενος. Εὐγένιος δὲ καὶ ἐφημερεύων ἦν ἐν ἐκκλησίᾳ τινὶ κατὰ Ζάκυνθον, ἐξ ἧς τὰς τε πρὸς τὸ ζῆν ἐπορίζετο ἀφορμάς, καὶ ἀνά ἀργυροῦν ἐν κατὰ μῆνα τῷ καθηγητῇ διδάκτρου λόγῳ παρέχων· ἦν δὲ ἡ ἐκκλησία αὕτη τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς καὶ θαυματουργοῦ Σπυριδῶνος, τοὺς λεγομένους Ἐλεαζάρους καὶ κτήτορας καὶ ἐνορίτας ἔχουσα, τῶν εὐγενῶν ὄντας καὶ οὐκ ἀσήμων, οἷς καὶ οὐ μόνον ἐφ' ὅσον χρόνον ἐκεῖ διέτριβε προθητὸς ἦν καὶ τῶν ἁγαν τιμίων, ἀλλ' ἤδη καὶ εἰς ἐτέρας πόλεις ἀπάραντα, πολλαῖς ἐκέχρητο πρὸς αὐτὸν εὐνοίαις, καὶ γράμμασιν ἐτίμων συχνοῖς, καθ' ἃ¹ δὴ καὶ αὐτὸς αὐτοὺς τοῖς πρὸς αὐτοὺς ἀμοιβαίοις.

Διατρίψας τοίνυν ἐν Ζακύνθῳ μετὰ Θεοφίλου τοῦ ἰδίου καθηγητοῦ καὶ τῶν ὧν ἀνωτέρω ἔφθμεν εἰπόντες ἐξ Ἀρκαδίας συμφοιτητῶν ἐπὶ χρόνους τινὰς, μετὰ τῶν τῆς κατὰ λογικοῦς παιδείας καὶ ἐπιστημονικῶν λόγων ἀψάμενος, ἀκροαματικῶν τε λόγων ἐξηγήσεις τοῦ καθηγητοῦ συντιθέντος, αὐτὸς ἦν ὑπηρετῶν οἰκείᾳ χειρὶ τοῖς παρ' ἐκείνου λεγομένοις τε καὶ συγγραφομένοις· οὐδὲ γὰρ ἦν ἕτερός τις οὕτω πρὸς τοῦτο ἐπιτηδεῖως ἔχων καὶ τῷ τῶν συγγραμμάτων πατρὶ κατα-

σ. 19 θύμιος· || διὸ καὶ παρὰ πάντας ἐδιδάσκετό τε πρὸς αὐτοῦ καὶ ἐστέργετο καὶ μυστικωτέρων² τινῶν καὶ βαθυτέρων ἀπήλαυε τῶν κατὰ φιλοσοφίαν δογμάτων.

Ἐποιεῖτο δὲ καὶ περαιώσεις συχνὰς ἀπὸ Ζακύνθου εἰς τὸ Ἀνατωλικὸν τῆς Αἰτωλίας, καὶ γνώριμος τοῖς ἐκεῖ γεγονῶς φίλους τινὰς ἀξιολόγους τῶν κατὰ τὴν νῆσον ταύτην ἐκτήσατο, καὶ φιλοφροσύνης ἀπάσης παρ' αὐτῶν ἠξιοῦτο. Πολλάκις δὲ αὐτῷ ἐξεγένετο ταῖς παρὰ τῶν φίλων ἐκείνων εὐεργεσίαις καὶ δώροις κατὰ Ζάκυνθον ὄντα ἀμείβεσθαι τὸν καθηγητὴν, τοῖς μὲν δι' ἄλλων πεμπομένοις, τοῖς δὲ καὶ παρ' αὐτοῦ τούτου κομιζομένοις. Ὅτε καὶ παῖδά τινα τῶν ἐκ τοῦ Ἀνατωλικοῦ ὄρφανὸν ἀπολειφθέντα τοῦ ἰδίου πατρὸς εἴληφεν εἰς ἀνα-

¹ καθὰ   ² μυστικωτέρων

τροφὴν καὶ γραμμάτων παιδείουσι ὡς κατὰ πνεῦμα υἱὸν καὶ εἰς Ζακύνθον ἤγαγε μεθ' ἑαυτοῦ· ὃν καὶ ἰδὼν ὁ Κορυδαλλεὺς ἠτήσατο ὡς ἐν τάξει ἔχειν ὑπηρέτου, ἀλλὰ χρόνος βραχὺς. καὶ ὁ παῖς αὖθις μετὰ τοῦ Εὐγενίου ἦν. Γρηγόριος ἦν οὗτος ὁ Μάνεσις, ὁ πρῶτος τῶν αὐτοῦ χρηματίσας ὁμιλητῶν, περὶ οὗ καὶ αὖθις εἰρήσεται ἡμῖν προϊόντος τοῦ λόγου. Τοῦτον ἐν τῇ Ζακύνθῳ ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ πρὸς χρόνον τότε βραχὺν, εἰς τὸ Ἀνατωλικὸν ἀνέπεμψε, τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, βουλόμενος αὖθις || αὐτὸν ἀναλαβεῖν μετὰ τὴν τῆς φροντίδος τῶν μαθημάτων ἀπαλλαγὴν. σ. 20

Θεῖα δὲ τινι κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ προνοίᾳ τοῦ τῆς Ἀλεξανδρέων προέδρου Κυρίλλου (οὗτινος καὶ ἀνωτέρω μνησίαν ἐποιησάμεθα) ἐκεῖθεν ἐπὶ τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριαρχικὸν τὸ δεύτερον ἀναχθέντος θρόνον, ἐπιστολὴ παρὰ Θεοφίλου πέμπεται πρὸς αὐτὸν ἐκ Ζακύνθου, ἐγκωμιαστικὴ τε ἅμα καὶ συγχαριστικὴ (ἥτις καὶ ἐν τῷ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ τύπων ἐγχειριδίῳ, τῷ διὰ συνδρομῆς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κεφαλληνίας¹ Νικοδήμου τοῦ Μεταξᾶ, μαθητοῦ καὶ αὐτοῦ σὺν τῷ προρρηθέντι Παΐσιῳ χρηματίσαντος, τυπωθέντι, μετὰ τῶν ἄλλων φέρεται), ἐξ ἧς ὁ ἱερώτατος Κύριλλος ἀφορμῆς δραξάμενος, εἰ καὶ ἐκ πολλῶν χρόνων ἐτύγχανε τοῦτον εἰδῶς, πανταχοῦ γὰρ ἐφοίτα διὰ τῆς φήμης ὡς οὐδενὸς δεύτερος τῶν κατὰ τὴν περιπατητικὴν καλουμένην φιλοσοφίαν ἐν τοῖς τότε χρόνοις λαμψάντων, γράμμασι μεταπέμπεται τοῦτον παρακλητικοῖς ἐπὶ τὴν Κωνσταντίνου ἐλθεῖν, πάντα ὑπισχνούμενος αὐτῷ τὰ πρὸς διαγωγὴν φιλοσόφου ἀνδρὸς συντείνοντα· καὶ δὴ καὶ εἶχε τοῦτον πειθόμενον. Ἐνθεν τοι καὶ τῆς Ζακυνθίων ἀπάρας || διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ κολπου Ἀθήναζε παρεγένετο, συνεπό- σ. 21
μενον αὐτῷ καὶ συνοδοιπόρον ἔχων Εὐγένιον. Θεασάμενος δὲ τοὺς οἰκείους ἅμα καὶ συμπολίτας καὶ τῆς ἐκ τῆς πατρίδος παραμυθίας ἀπολελαυκῶς, ἐν ᾧ αὐτόθι διέτριβε καὶ τὴν κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν συνέθετο Λογικὴν, φιλολόγων τινῶν νέων τῶν ἐξ Ἀττικῆς χάριν. Εἶτα τῷ πλῶ χρησάμενος, ἐς Κωνσταντίνου διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου γίνεται, καὶ Κυρίλλῳ τῷ τῶν πατέρων πατρὶ ἑαυτὸν ὑποκλίνας, ὅλοις τοῖς προστάγμασιν ἦν ἐκείνου πειθόμενος. Εὐνοίας τε οὐχ ὅσης ἂν τις καὶ εἴποι παρ' αὐτοῦ τούτου καὶ παρὰ πάντων τῶν κληρικῶν καὶ τῶν ἐν τέλει τυχῶν, πλῆθος ὅσον συνέδραμε πρὸς αὐτὸν φοιτη-

¹ κεφαλληνίας

τῶν· ἀλλ' οὐδείς οὕτως αὐτῷ οἰκεῖός τε καὶ γνήσιος Εὐγενίου οὐτ' ἦν οὐτ' ἐλέγετο.

Δοὺς δὲ αὐτῷ καὶ ἐκκλησίαν ὁ πατριάρχης εἰς οἰκησὶν τε ἅμα καὶ σιτηρέσιον τὴν ἐν τῷ λεγομένῳ Κοντοσκαλίῳ, Εὐγένιος αὐτίς ἦν ὁ καὶ ταύτης ἐπιμελούμενος καὶ ἐν αὐτῇ ἐφημερεύων. Καὶ συνέλεγε μὲν μετὰ ἀκριβείας πᾶν τὸ ταύτης εἰσόδημα, κατεῖχε δὲ παρ' ἑαυτῷ οὐδέν, ἀλλὰ πᾶν ὅ τι ἐλάμβανε τῷ καθηγητῇ παρεῖχεν· || αὐτός δὲ ἐξ ἰδίων ὀλίγων τε ὧν ἐτέρωθεν ἔχειν οἶός τε ἦν, ἐτρέφετο· καὶ πολλάκις ἀριθμὸν τινὰ χρημάτων τῶν ἐκ τῆς ἐκκλησίας αὐτῷ διδόντος ἐκλογὴν μὲν ἐποιεῖτο τῶν κρειττόνων, καὶ βαλαντίῳ ἐναπετίθετο, τὰ δὲ παντάπασιν ἄχρηστα τῷ χρηστῷ τουτῷ Εὐγενίῳ διδοὺς, ἀπελθεῖν προσέταττεν ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ τὰ πρὸς χρείαν ὠνεῖσθαι. Ὁ δὲ μηδὲν τοῦτῳ ἀποκρινόμενος (οὐδὲ γὰρ ἠνεῖχετό τι τὸ παρ' ἅπαν¹ αὐτῷ ἀντεῖπειν) ἐπορεύετο μὲν, ἠσχύνετο δὲ τὰ τοιαῦτα τῶν χρημάτων εἰς φῶς ὄλως ἐξενεγκεῖν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἰδίων ὧν ἂν εἶχε τὸ τίμημα καταβάλλων καὶ τὰ χρειώδη ὠνούμενος, ὑπέστρεφεν οἴκαδε. Τοιοῦτος μὲν ἦν τὸ ἦθος ὁ καθηγητής, τοιοῦτος δὲ καὶ ὁ μαθητής. Ταυτί δὲ, εἰ καὶ παρεκβατικώτερον ἡμῖν εἴρηται, καὶ περιττὰ μᾶλλον ἂν εἶναι φαίη τις, ἀλλ' ἀπόδειξιν φέρει τινὰ τῆς ἥς ἀνωτέρω ἔφημεν προσεδρίας τῆς παρὰ τῷ καθηγητῇ καὶ ὑπομονῆς τοῦ ἀνδρός, ὅπερ οὐδενὶ τῶν αὐτῷ φοιτησάντων ἐτέρῳ κατώρθωται. Καὶ οὕτω μὲν εἶχε τηνικαῦτα κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν αὐτῷ ἢ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ συνδιατριβή, καὶ ὁ μὲν ἐδίδασκεν, ὁ δὲ ἐδιδάσκετο, καὶ ὅλος ἦν προσκείμενος τοῖς μαθήμασι.

|| Συνέβη δὲ αὐτῷ καὶ τοιοῦτόν τι τὸ τηνικαῦτα γενέσθαι. Σκανδαλισθεὶς διὰ τινὰ σκληρότερον λόγον ὃν ἀκήκουσ πρὸς τοῦ καθηγητοῦ (ὃν εἰ καὶ τυγχάνω εἰδῶς ἀκριβῶς, ἐκὼν μέντοι παρίημι, ἵνα μὴ προσκορῆς εἶναι δόξω πολλοῖς, μικρὰ τινὰ καὶ οὐ πάντῃ ἄξια λόγου τῇ τοῦ λόγου συνυφαίνων² ὀρμῇ), ἀναχωρεῖ μὲν τῆς ὀμιλίας αὐτοῦ, πρὸς Μελέτιον δὲ παραγίνεται τὸν Συρίγον, πατέρα πνευματικὸν καὶ διδάσκαλον τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἐπιγραφόμενον, διδάσκοντα καὶ αὐτὸν ἰδίᾳ τοὺς πρὸς αὐτὸν ἐπὶ παιδείᾳ φοιτῶντας. Ὁν καὶ ἰδὼν ὁ Συρίγος καταλείψαντα τὸν καθηγητὴν ἑαυτοῦ καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλθόντα, μετὰ πολλῆς ἐδέξατο τῆς προθυμίας καὶ τὴν πρώτην χώραν ἐπέχειν διέταξε

¹ τοπαράπαν   ² συνυφαίνον

τῆς παρ' αὐτῷ χορείας τῶν φοιτητῶν. Πυθόμενος δὲ καὶ τὴν αἰτίαν τῆς τοῦ Κορυδαλλέως ἀναχωρήσεως καὶ μαθῶν, οὐκ ὀλίγα καὶ αὐτὸς οὗτος ἀφορμῆς δραξάμενος κατεῖπεν αὐτοῦ, ἃ καὶ τῇ σιωπῇ μᾶλλον ἢ τῷ λόγῳ παραδοῦναι βέλτιον. Προὔπηρχον γὰρ ἐν ἔχθρᾳ πρὸς ἀλλήλους ὄντες οὐ τῇ τυχούσῃ¹ ἐξ αἰτίας μάλιστα τοιαύδε. Ὁ Συρίγος οὗτος ηὐδοκίμει μὲν ἐν τοῖς γραμματικοῖς καὶ ποιητικοῖς καὶ ῥητορικοῖς μαθήμασιν ἐπί ποσόν, ἐκκλησιαστικῶν τε λόγων καὶ τῶν ὅσα εἰς θεολογίαν ἀναφέρεται ἔμπειρος ἦν, || κηρύσσειν τε ἐπ' ἐκκλησίας ἐνομιζέτο σ. 24 μηδενὶ τὰ πρεσβεῖα παραχωρῶν· λογικῆς μὲντοι παιδείας καὶ τῆς κατὰ φιλοσοφίαν ἀμέθεκτος ἦν. Ἐπιθύμει δὲ διαφερόντως μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ταύτην κτήσασθαι, φοιτᾷ τε τῷ εἰρημένῳ Κορυδαλλεῖ, καὶ συμφωνεῖ μετ' αὐτοῦ μισθαρνίᾳ τὴν λογικὴν ἅπασαν διδαχθῆναι. Γενόμενος δὲ περὶ τὰ μέσα τῆς πραγματείας, ὁ μὲν ἤτει τὸ ἥμισυ τοῦ μισθοῦ λαβεῖν, εἶτα καὶ τὰ λοιπὰ τοῦτον διδάξαι, ὁ δὲ πᾶσαν ἐβούλετο ἐπελθεῖν, καὶ οὕτω τὸν μισθὸν ὀλόκληρον ἀποδοῦναι. Πολλοὺς τοίνυν ἐπὶ τούτοις λόγους πρὸς ἀλλήλους καταναλώσαντες καὶ μηδ' ἄλλως συναινέσαντες², εἰς ὕβριν τὴν κατ' ἀλλήλων μέχρι τέλους κατέστρεψαν· κᾶτα οὐ μόνον ἀποσχοινίζεται τοῦ Θεοφίλου Συρίγος, ἀλλὰ καὶ τὴν γλῶτταν ὡς οἶός τε ἦν ἠκόνησε κατ' αὐτοῦ, πολλὰ τε καὶ ἄλλα λέγων καὶ κατηγορῶν αὐτοῦ, καὶ δὴ καὶ ἄθεον αὐτὸν καὶ αἰρετικὸν καλῶν καὶ τοῖς τῶν Καλουίνων βέλιστα προσκείμενον δόγμασι. Καὶ αὕτη μὲν ἦν ἡ τῆς πρὸς ἀλλήλους τούτων ἔχθρας αἰτία· διὸ καὶ τὸν Εὐγένιον πρὸς αὐτὸν ἐλθόντα μετὰ πάσης (ὡς ἔφθημεν εἰπόντες) ἐδεξιώσατο τῆς χαρᾶς, ὡς κακ' τούτου³ λυπήσων δῆθεν τὸν τούτου καθηγητήν.

|| Ἐτύγγανε δὲ τηνικαῦτα ὁ Συρίγος διδάσκων τοὺς ἑαυτοῦ φοιτη- σ. 25 τὰς (ὧν καὶ Παναγιώτης εἰς ἦν ὁ ὕστερον τοῦ βασιλέως χρηματίσας διερμηνευτής) τοὺς τοῦ μεγάλου πατρὸς Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ περὶ θεολογίας λόγους· οὐ μετὰ τῶν ἄλλων ἢ καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀκροατῆς πρῶτος καὶ οὗτος καθίσταται. Συγκρίνων δὲ τὰ παρὰ τοῦ Συρίγου λεγόμενα καὶ τὴν τῶν μαθημάτων παράδοσιν τοῖς παρὰ τοῦ Κορυδαλλέως, τὸν μὲν νηπιῷ παιδί, τὸν δὲ ἀνδρὶ τελείῳ ἀπεικάζει.

¹ τὴν τυχούσαν διορθωθὲν εἶτα ἄλλη χειρὶ εἰς τῇ τυχούσῃ ² Κατὰ διορθωσιν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος συναινέσαντες ³ κακτοῦτου. Ὁμοίως κᾶτα, κακείνος.

Διὰ τοι τοῦτο καὶ μεταγνοῦς τῆς ἐκείνου ἀναχωρήσεως, ἐπιποθῶν δὲ αὐθις αὐτῷ προσελθεῖν, ὑπ' αἰσχύνης δὲ μὴ δυνάμενος, ἐτέρῳ τινὶ τρόπῳ τοῦ ποθουμένου συνηνέχθη τυχεῖν. Βαδίζοντος γάρ ποτε τούτου κατὰ τινα χρείαν ἐν τινὶ στενωπῷ¹ καὶ Θεόφιλον αὐτίκα ἐκ θατέρου μέρους βαδίζοντα κατὰ συγκυρίαν² συνελθεῖν καὶ συναντῆσαι τούτους ἀλλήλοις συνέπεσε. Καὶ ὁ μὲν ἡσχύνθη καθ' ὑπερβολὴν οὕτως ἰξ ἀπροόπτου τῷ καθηγητῇ συναντήσας· ὁ δὲ (ἦν γὰρ καὶ αὐτὸς μεταγνοῦς τῆς ἐκείνου ὁμιλίας καὶ ὑπηρεσίας μονωθεὶς) πρὸς αὐτὸν ἰδῶν καὶ μειδιάσας ἰλαρᾶ τῇ φωνῇ, Πῶς ἔχει σοι τὰ τῶν μαθημάτων, εἰρωνικῶς οὕτως ἔφη, Εὐγένιε; Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν, κάτω μᾶλλον καὶ πρὸς γῆν βλέπων, Καλῶς ἀπεκρίνατο. Καὶ ὅς αὐθις· Τοσοῦτον χρόνον μετ' ἐμοῦ διατρίβων || οὐκ ἔγνωσ τὰ κατ' ἐμέ, ὅτι πολλάκις ὑπὸ τοῦ θυμοῦ νικῶμενος, πολλὰ καὶ τῶν οὐ δεόντων οὐ πρὸς σέ μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἔλεγον φοιτητὰς, καὶ οὐκ ἦν ἕτερός τις πλὴν σοῦ τῶν μᾶλλον σιωπῶντων ἅμα καὶ ὑπομενοντων· τανῦν δὲ πῶς οὕτως ἐπιλέλησαι σεαυτοῦ; Ἄλλ' εἰ βούλει πάλιν ἐπανελθεῖν πρὸς ἐμέ, ἐλθέ. Τούτων δὲ παρ' ἐλπίδα πᾶσαν ἀκούσας τὴν ἑαυτοῦ Εὐγένιος, ἐρμαίῳ τῷ λόγῳ χρησάμενος, ἐπανῆλθε μετὰ σπουδῆς πρὸς αὐτὸν, καὶ τῶν προτέρων εἶχετο μαθημάτων.

Κυρίλλου δὲ τοῦ σοφοῦ (οὐ πολλάκις ἐν τοῖς ἄνω ἐμνήσθημεν) τὸν πατριαρχικὸν τῆς Κωνσταντίνου θρόνον ἰθύνοντος, καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων εἰς ἐπίδοσιν προϊόντων, δημηγορίαις τε ταῖς παρ' ἐκείνου τῆς ἐκκλησίας φαιδρυνομένης καὶ φροντιστηρίοις παντοδαπῶν μαθημάτων τοῦ τῶν Ἑλλήνων γένους σεμνυνομένου, μὴ φέρων ταῦτα ὄραν ὁ τῶν καλῶν ἐχθρὸς καὶ πολέμιος ὑποδύεται μὲν, καθ' ἅπερ³ πάλαι τὸν ὄφιν ἐν παραδείσῳ, οὕτω τῆνικαῦτα τὸν ἐκ Βερροίας ὁμωνυμοῦντα τῷ εἰρημένῳ πατρὶ, ἐγείρει δὲ κατ' αὐτοῦ συκοφαντίας πολλάς τε καὶ χαλεπάς. Αὗται δὲ πᾶσαι Ἰησουιτῶν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν Γιεζουβιτῶν τῶν καταράτων (οἱς ὁμόφρων καὶ οὗτος ἦν) ἐτύγγανον συσκευαί τῶν πάντα ἀνακυκλώντων, ὧν || ἀπάντων ὁ πάπας πρωταίτιος ἦν, ὡς ἐκ τινος λόγου λατινιστὶ μὲν συντεθειμένου, ἑλληνιστὶ δὲ ἐρμηνευθέντος ἔξεστι τῷ βουλομένῳ μαθεῖν, οὐ μέρος τι ἐκ τοῦ ὅλου κἀνταῦθα ὡς ἔχει ἐπὶ λέξεως καταστρώσαι δεῖν ἔγνωμεν εἰς πλείονα τῶν τὰ κατ' αὐτοὺς εἰδέναι βουλομένων πληροφορίαν.

¹ στενωπῷ² συγκυρείαν³ καθάπερ

Ἴσον¹ μέρους τοῦ ἐκ τῆς τῶν Λατίνων φωνῆς εἰς τὴν ἰδιωτικὴν τῶν Ἑλλήνων γλῶτταν ἐρμηνευθέντος λόγου.

« Τὴν Πέφτην, ὕστερα ἀπὸ τὸ γεῦμα εἰς τὸ σπίτι τοῦ γαρδινάλι
 » δεκάρχου τῶν γαρδιναλέων, ἔγεινε² μία συνάθροισις τῶν πρώτων
 » γαρδιναλέων τῆς αὐλῆς τοῦ πάπα, δι' ἀφορμὴν τῆς Κωνσταντινου-
 » πόλεως (καὶ τῆς Μπρέμιας)· ἡ ἀφορμὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως
 » εἶναι διὰ τὸν πατριάρχην τῶν Ἑλλήνων Κύριλλον, διατί πέμπει
 » εἰς τὴν Ὀλλάντα³ διαφόρους νέους Ἑλληνας, διὰ νὰ παιδευθοῦσι
 » καὶ νὰ μάθουσι τὴν διδασκαλίαν ἐκείνων τῶν Ὀλλαντέζων, διὰ νὰ
 » ἤμπορέσῃ μὲ τοῦτο τὸ μέσον νὰ ἐμπάσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀκόμη⁴
 » τὴν διδασκαλίαν τους, μιμούμενος καὶ αὐτὸς τὸν πάπαν Γρηγόριον
 » δέκατον τρίτον, ὁ ὁποῖος διὰ νὰ ἐμπάσῃ τὸν καθολικισμόν⁵ (ἤγουν
 » τὸν παπισμόν) εἰς τὰ μέρη τὰ ἀρκτῶα καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς
 » Ἀνατολῆς, ἐθεμελίωσε σπουδαστήρια εἰς || τὴν Ῥώμην τοιούτων σ. 28
 » νέων. Ἐγνώρισε τοῦτο ὁ πάπας ἀπὸ τοὺς καθολικοὺς τῆς Ὀλλάντας
 » (ἤγουν παπίστας), ὅπου εἶναι ἐκεῖ, καὶ μερικὰ ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον τὸν
 » Λατῖνον ὅπου κάθεται ἐκεῖ εἰς τὴν Ὀλλάντα κρυφά· ἀμμή⁶ ἢ παρα-
 » κινήσις ἢ περισσοτέρα καὶ κυριωτέρα ἦλθε τοῦ ἀγιωτάτου πάπα ἀπὸ
 » τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους καὶ ἐπιστάτας Ἑλληνας· οἱ ὁποῖοι ἂν καλὰ καὶ
 » δὲν γνωρίζουσι τὸν πάπαν ὡς ἀν κεφαλὴν κατὰ δύναμιν καὶ ἐξουσίαν
 » εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὸν ὁμολογοῦσιν ὅμως πρῶτον εἰς τὴν ἀξίαν καὶ ὑπερ-
 » οχὴν, καὶ εἰς αὐτὸν καταφεύγουσι διὰ βοήθειαν εἰς ἐκεῖνα τὰ ἄρθρα.
 » εἰς τὰ ὁποῖα ἀντάμα μὲ τὸν αὐτὸν πάπαν διαφέρουσι ἀπὸ τοὺς
 » Καλδινιστάς καὶ Λουτεράνους καὶ τοὺς ὁμοίους. Καὶ τῶρα δι' αὐτὸ
 » τοῦτο ἐδράμασιν εἰς τὴν Ῥώμην, ἵνα ὁ πάπας διὰ μέσου ἐκείνων
 » τῶν μέγα δυναμένων καθολικῶν, ἤγουν τῶν αὐθεντάδων ὅπου ἔχουν
 » μπάλλον εἰς τὴν πόλιν, νὰ κάμουσι θεραπείαν εἰς τὰ τόσα κακά, νὰ
 » κάμῃ νὰ καθήρουσι καὶ νὰ τιμωρήσωσιν ἐκεῖνον τὸν πατριάρχην
 » Κύριλλον, ὁ ὁποῖος μὲ καινούριας διδασκαλίαις γυρεύει νὰ ἀναστα-
 » τώσῃ τὸ βασίλειον τοῦ Ὀτμάνου· καὶ κατασκευάζωντας τὴν ὑπό-
 » θεσιν εἰς τοῦτον τὸν τρόπον ἐναντίον τοῦ πατριάρχου τῶν Ἑλλή-
 » νων || Κυρίλλου, πιστεύεται ὅτι θέλει περάσει πολλὰ κακά, μόνον οἱ σ. 29
 » αὐθεντάδες διὰ τὴν παρακάλεσιν τοῦ πάπα νὰ θελήσουσι νὰ ἀπο-

¹ Ἴσον   ² ἔγεινε   ³ Ὀλλάντα. Καὶ κατωτέρω Ὀλλάντα, Ὀλλάντας, Ὀλλαν-
 τέζων   ⁴ ἀκόμη   ⁵ καθολικισμόν   ⁶ (καὶ κατωτέρω) ἀμμή

» δεχθῶσι τέτοιον ἀγῶνα· ἀμμή διατί κοινὰ εἰς ὅλους τοὺς ἡγεμόνας
 » εἶναι ὁ πάπας ὀλίγης διαθέσεως, καὶ ἔχει πολλὰ ὀλίγους ὅπου τὸν
 » ἀγαποῦσιν, ὄντας ἐκεῖνος εἰς ὅλους ὀλίγον φιλόανθρωπος, δὲν ἡξεύρω
 » πῶς θέλουσι θελήσει γὰρ ἐμποῦσιν εἰς τέτοιον στάδιον καὶ νὰ ἀντι-
 » σταθοῦσιν εἰς τέτοιον ἐπικίνδυνον μάχην ».

Σημειώσις Εὐγενίου πρὸς ταῦτα τῆ αὐτῆ ἰδιωτικῆ γλώττη.

« Ἡμπορεῖ κάθε φρόνιμος ἄνθρωπος διαβάζοντας ἀπαθῶς καὶ μὲ
 » φόβον θεοῦ τὰ ἄνωθεν γεγραμμένα νὰ γνωρίσῃ καλὰ ποταπὴν λύσ-
 » σκην εἶχεν ὁ πάπας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐναντίον ἐκείνου τοῦ ἱεροῦ ἄν-
 » δρος Κυρίλλου· διατί καθὼς φαίνεται εἰς τοὺς ἀρχε' μῆνα Φεβρουά-
 » ριον εἰς κβ' ἔδωκαν ἐγγράφως ἀπὸ τὴν Ῥώμην κάποια παραγγέλ-
 » ματὰ τοῦ Κανάκη τοῦ Ῥώση ἀπὸ τὸ Ἀνάπλι, νὰ φέρῃ εἰς τὴν Κων-
 » σταντινούπολιν εἰς τοὺς Γεζουίτας καὶ εἰς τοὺς ὁμόφρονας αὐτῶν,
 » καὶ μὲ τὸ μέσον τοῦτο νὰ παρακινήσουν τοὺς αὐθέντας τοὺς μπαί-
 » λους νὰ συνδράμωσι μὲ κάθε λογῆς προθυμίαν καὶ σπουδὴν νὰ κά-
 30 » μωσιν ἐναντίον τοῦ Κυρίλλου ὡς || διαλαμβάνουσι τὰ ἄνωθεν γε-
 » γραμμένα, νὰ τον διαβάλλουσιν¹ ὡς ἐπίβουλον καὶ ἀποστάτην εἰς
 » τὸν κρατοῦντα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, καθὼς τὸ ἐκάμασιν, ὡς φαί-
 » νεται, καὶ ἕως τὸ ὕστερον εἶχαν καὶ ἄλλα πολλὰ γραμμένα, διὰ νὰ
 » ἔχῃ εἰς ἐνθύμησιν αὐτὸς ὁ Κανάκης ὁ Ῥώσης νὰ ἰμιλῆ ἐκ στόμα-
 » τος τοῦ πάπα πρὸς τὸν αὐτὸν Κύριλλον καὶ πρὸς κάθε ἄλλον ὅπου
 » ἤθελε ἰμιλήσῃ τὰ ὅποια ἡμεῖς διὰ τὸ πλῆθος τὰ ἀφήκαμεν, ἐγρά-
 » ψαμεν δὲ μόνον ἐκεῖνο ὅπου εἶναι ἀρκετὸν νὰ δείξῃ ὅλην τὴν κακίαν
 » τῶν παπιστῶν καὶ ὅτι ὅλος ὁ χαλασμός καὶ ἡ φθορὰ τῆς ἐκκλησίας
 » ἀπὸ ἐκείνου προέρχεται. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἶναι ἄξιον σημειώσεως
 » ἐδῶ περισσότερον ἀπὸ ὅλα· φαίνεται νὰ δεινοπαθοῦσι πολλὰ καὶ νὰ
 » τους² κακοφαίνεται νὰ παιδευθῆ τινὰς ἀπὸ τὸ γένος μας εἰς ἄλλον
 » τόπον ἔξω ἀπὸ τὴν Ῥώμην καὶ νὰ εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ τὸ φαρμα-
 » κερὸν καὶ θολερὸν ποτὸν ἐδικόν τους· διατί θέλουσι νὰ εἶναι πάντα
 » ἠπατημένος καὶ δουλωμένος εἰς τὸν παπισμὸν καὶ νὰ μὴν εἶναι ἐλεύ-
 » θερος νὰ κρένη τὴν ἀλήθειαν.

» Ποτὲ ὁ μακαρίτης ὁ Κύριλλος φαίνεται νὰ μὴν ἔστειλεν ἄλλον νὰ
 » σπουδάξῃ ἔξω ἀπὸ τὸν ἀγιώτατον Μητροφάνην τὸν Ἀλεξανδρείας,

¹ γὰρ τὸν διαβάλλουσιν   ² νὰ τοὺς

» ὁ ὅποιος ἐκινδύνευσε πολλὰ ἀπὸ τοὺς παπίστας πανταχοῦ, ἀλλὰ ὄχι
 » μέχρι τέλους. Τοῦτο || εἶναι φανερόν εἰς ὅλους. Θεὸς ὁμῶς ὁ ἅγιος σ. 31
 » νὰ φυλάξῃ τὴν ἐκκλησίαν του ἄδολον καὶ ἀκαπήλευτον ἀπὸ ταῖς
 » ἐπιβουλαῖς τῶν ἐχθρῶν ὀρατῶν τε καὶ ἀοράτων καὶ νὰ στέκεται
 » πάντα σταθερῶμένη ἐν τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ Προφη-
 » τῶν, ὄντος ἀχρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν,
 » ἀμήν».

Ἐντεῦθεν τοίνυν ὁ ἐκ Βερροίας σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν ὁμόφροσιν ὁρ-
 μηθεῖς, καὶ πάντα κάλων, ὃ λέγεται, μετ' αὐτῶν κινήσας, ἐκβάλλει
 μὲν τοῦ θρόνου τὸν τούτου ἄξιον, γίνεται δὲ παρ' ἀξίαν αὐτὸς ἐγκρα-
 τῆς· οὐ μὴν δέ, ἀλλὰ καὶ θανάτου δείκνυσιν ἔργον αὐτὸν, ἀκοντίσας
 τῷ τῆς θαλάττης βυθῷ.

Τούτων δὲ γενομένων, πολλὴ τὴν ἐκκλησίαν εἶχε τότε ἡ ταραχὴ
 καὶ πολλοὶ μὲν τὸν ἐκείνου θάνατον ἀπωλοφύροντο ὡς ἀδίκως γενό-
 μενον, καὶ τοῦτον ὡς τυραννικῶς καὶ ληστρικῶς ἐπιβάντα τοῦ θρόνου
 πολλαῖς ταῖς ὕβρεσιν ἐπλυνον· ἕτεροι δ' αὖθις ἀπεχθῶς πρὸς ἐκείνον
 διακείμενοι, τοῦτον ὡς νομίμως καὶ κανονικῶς τὴν ἀρχὴν διαδεξάμε-
 νον ἀνευφήμουν, καὶ οὕτω πολλαὶ πρὸς πολλοὺς ἦσαν ἐριδες. Ὁ δὲ
 γεννάδας οὗτος, ὠτακουστάς ὃ τι πλείστους ἐκασταχοῦ τῆς πόλεως
 προβαλλόμενος, ἐβούλετο διὰ τούτων μανθάνειν τίς μὲν ὁ περὶ ἐκείνου
 λέγων εἴη χρηστὰ, τίς δὲ ὁ || περὶ αὐτοῦ τάναντία. Καὶ δὴ μαθὼν σ. 32
 ἓνα καὶ Θεόφιλον εἶναι τὸν Κορυδαλλέα τὸν ἐκείνῳ μὲν πολὺν τὸν
 ἔπαινον πλέκοντα καὶ τῆς τελευτῆς μακαρίζοντα¹, τούτῳ δὲ τὰ τῷ
 τρόπῳ καὶ τοῖς ἔργοις πρόσφορα ἐπιφέροντα καὶ τοὺς αὐτοῦ φοιτητάς
 πάντας ἔχοντα ὁμοφρονοῦντας αὐτῷ, ὀπλίζεται μὲν καὶ κατ' ἐκείνου
 πολυειδῶς, οὐχ οὕτω δὲ ὅσον κατ' Εὐγενίου τοῦ ἱεροῦ. Περὶ τούτου
 γὰρ ἔφθη καὶ πλέον τι παρὰ τῶν ἐν τοῖς τοιοῦτοις αὐτῷ διακονουμέ-
 νων ἀκηκοῶς, ὅτι δῆλα δὴ² καὶ ἐγκωμίσις ἐτίμησε τὸν παρ' αὐτοῦ
 πνιγέντα, καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν περὶ αὐτοῦ συνεγράψατο.

Μαίνεται τοίνυν ἐκπάγλως, ἓνα τι³ καὶ ποιητικῶς εἶπω, τὸ ἐκείνου
 ἦθος μᾶλλον παραστῆσαι βουλόμενος, ὃ μανίᾳ πάσῃ καὶ πρότερον κά-
 τοχος ὢν κατὰ τοῦ ἀνευθύνου τούτου ἀνδρός. Καὶ πρῶτον μὲν ἐκ τῶν
 ἰδίων ἐβούλετο πέμψαι τινὰς τὴν οἰκίαν⁴ ἐν ἧ κατώκει ἐρευνήσοντας,
 εἰ ἄρα εὐροίεν τι τῶν περὶ Κυρίλλου γραφέντων αὐτῷ καὶ μετ' αὐ-

¹ μακραρίζοντα   ² δηλαδὴ   ³ τί   ⁴ οἰκείαν

τοῦ τοῦτον ἐπὶ τὸ πατριαρχεῖον ἀπάξοντας ὡς ἀπολογησόμενον τῇ περὶ αὐτὸν συνόδῳ καὶ εὐθύνας παρέξοντα.

σ. 33 Φώτιος· δέ τις ἐν μειρακίοις ἔτι τελῶν, καὶ ποτὲ μὲν τούτῳ || μαθητευόμενος, ποτὲ δὲ τῷ πατριαρχεῖῳ προσεδρεύων καὶ τοῖς καλουμένοις νοταρίοις καταλεγόμενος, γνώμης τε καὶ καθ' ἑαυτὸν εὖ ἔχων καὶ πρὸς αὐτὸν ὄτι μάλιστα εὐνοϊκῶς διακείμενος, τῶν τῷ ἐκ Βερροίας βουλευομένων τε καὶ λεγομένων ἀκούσας, σπεύσας ὅτι τάχιστα ἐδήλωσεν αὐτῷ πάντα τὰ κατ' αὐτοῦ σκευωρούμενα. Πολλὴν δὲ καὶ οὗτος οὐ τότε μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ βίου παντός ἐδείκνυε πρὸς Φώτιον τὴν φιλίαν καὶ ὡς υἱὸν αὐτὸν εἶχε πνευματικὸν ἐκείνης τε ἕνεκα τῆς εὐεργεσίας καὶ τῶν ἄλλων ὧν εἶχε χρηστῶν ἡθῶν, ὡς δῆλον καὶ ἐκ πολλῶν ὧν πρὸς αὐτὸν ἐκ διαφόρων τόπων γέγραφεν ἐπιστολῶν.

Μαθὼν τοίνυν παρὰ Φωτίου τὰ κατ' αὐτοῦ, ὡς ἔφημεν, σκευωρούμενα, τὰ περὶ Κυρίλλου αὐτῷ συγγεγραμμένα παραυτικά λαβῶν καὶ μὴ δυνάμενος ἐτέρωθί που ταῦτα ἐγκρῦψαι ¹, τὸ προσκεφάλαιον αὐτοῦ ἀναλύσας καὶ εἴσω ταῦτα ἐνθεῖς, ἀνέρραψεν αὐθις ὡς καὶ πρότερον. Οὐ πολλή τις παρῆλθε καιροῦ ῥοπή ἀφ' οὗ τοῦτο πεποιήκε, καὶ οἱ παρὰ τοῦ ἐκ Βερροίας ἀποσταλέντες τῇ οἰκίᾳ ² ἐπέστησαν, οὐ κιβώτιον, οὐ βίβλον, οὐ πήραν, οὐχ ἱμάτιον, οὐδ' ἄλλο τι τῶν σκευῶν ἐάσαντες ἀνενόχλητον, ἀλλὰ πάντα μετ' ἀκριβείας ἀνερευνήσαντες,

σ. 34 ὡς οὐδὲν ὧν ἡλπίζον εὖρον, τοῦτον || μόνον λαβόντες, εἰς τὸ πατριαρχεῖον ἀπήγαγον καὶ τῷ βήματι τοῦ ἀποστείλαντος τούτους παρέστησαν ἀπολογησόμενον ὑπὲρ τῶν ἐγκλημάτων ὧν αὐτῷ ἐνεκάλουν.

Καὶ δὴ τοῦτον ἰδὼν ὁ τῷ τοῦ πατριάρχου ὀνόματι ψευδῶς κληζόμενος, Σὺ εἶ ὁ τοσοῦτον ἔπαινον Κυρίλλου τοῦ κακῶς καὶ βεβιωκότος καὶ θανόντος ποιούμενος, ὥστε καὶ ἐκκλησιαστικῇ τιμῆσαι τοῦτον ἀκολουθία; Ἐγὼ εἶμι ἀπεκρίνατο ὁ τοῖς εὐεργετοῦσί με, εἰ καὶ μὴ ἔργοις, ὡς μὴ δυνάμενος, ἀλλὰ γοῦν λόγοις χάριτας ὁμολογεῖν οὐ παυόμενος καὶ τοὺς ἀρετῇ κεκοσμημένους ὄση δύναμις ἐπαινεῖν βουλόμενος.

Τούτων ἀκούσας ὁ τυραννικὴν μᾶλλον ἢ ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν ἑαυτῷ περιθέμενος οὐκ ἠνέσχετο καὶ περαιτέρω τὸν λόγον προενεγκεῖν, ὥστε καὶ ἀκριβέστερον ἀνακρίναι ³ (θυμῷ γὰρ μᾶλλον ἢ λόγῳ δεδουλωμένος ἦν), ἀλλὰ καθαιρέσει τοῦτον αὐτίκα καθυποβάλλει, προσα-

¹ ἐγκρῦψαι

² οἰκεία

³ ἀνακρίναι

πειλήσας καὶ ταύτης πλείονα καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ὀργῆς τοῦ πατριαρχείου ἐκβαλῶν. Οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ κατὰ Κορυθαλλέως καὶ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ φοιτητῶν εἶρήκει κατηγορίας γέμοντα καὶ ἀπειλῆς. Καὶ οὕτω μὲν ἐπανῆλθεν Εὐγένιος ἐκ τῶν αὐτῶ παρὰ δόξαν συμβάντων παντοῦχοθεν συγκεχυμένος καὶ λογισμοῖς προσπαλαίων πολλοῖς, εἰ σ. 35 καὶ παραμυθητικοῖς λόγοις τοῖς παρὰ τε τοῦ καθηγητοῦ καὶ τῶν φίλων τὸ φλεγμαῖνον τῆς λύπης αὐτοῦ κατεμάλασεν.

Ὁ δὲ καλὸς κἀγαθός¹ ἐκ Βερροίας οὐκ εἰς μακρὰν εἰσπράττεται δίκας τῆς τολμηρίας ἅμα καὶ ἀσεβείας καὶ εἰς Ἀφρικὴν παρὰ τῶν δυναστῶν ἐξορίζεται, τὰπίχειρα τῆς κακίας αὐτοῦ ληψόμενος· διάδοχος δὲ τούτου οὐ τῆς γνώμης ἀλλὰ τοῦ θρόνου καθίσταται ὁ Παρθένιος ὁ γέρων. Ὡ καὶ προσελθὼν ὁ Εὐγένιος καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ ἐκ Βερροίας εἰς αὐτὸν γινόμενα πάντα δηλώσας, καὶ μάλιστα τὴν καθαιρέσιν, προσέπιπτε, καὶ τῶν ποδῶν αὐτοῦ προεκιλυνδεῖτο, λύσιν αἰτῶν παρ' αὐτοῦ τῆς παραλόγου ἐκείνης καθαιρέσεως. Ὁ δὲ αὐτὸν ἰλαρῶς καὶ φιλοφρόνως δεξάμενος καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐλαυείας θαυμάσας, δέδωκεν αὐτῷ τὴν ταύτης λύσιν ἐγγράφως ἔχουσαν οὕτως.

Παρθένιος ἐλέω² θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

« Ἐπειδὴ ὁ κακῶς καὶ φύς καὶ τραφεὶς ἐκ Βερροίας Κύριλλος τῆ
 » τῶν ἔξω χρησάμενος δυνάμει ἐγκρατῆς || τοῦ πατριαρχικοῦ παρανό- σ. 36
 » μως ἐγένετο θρόνου, ὡς ἴσασι πάντως οὐ μόνον οἱ ἐγγύς που, ἀλλὰ
 » δὴ καὶ οἱ πόρρωθεν τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκοῦντες, νεωτερισμοὺς τινὰς τῆ
 » καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτη τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ ἐπεισάγειν διανοούμενος
 » τοὺς ὅπως οὖν αὐτῷ ἀντιλέγειν ἐπιχειροῦντας διαφόρως ἐπαίδευσεν,
 » Ἰησουίταις τε καὶ τοῖς τοιοῦτοις ὁμόφροσι χαριζόμενος, δι' ὧν καὶ
 » τὸ πρῶτον ἐπὶ τὴν ἀρχὴν προεβιβάσθη, ἐξ ὧν ἦν καὶ ὁ ὀσιώτατος
 » καὶ λογιώτατος ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς κύρ Εὐγένιος ὁ
 » Ἰωαννουλίου οὗτος, ὃν παραλόγῳ καθαιρέσει ὑπ' αὐτοῦ καθυποβλη-
 » θέντα ἡ μετριότης ἡμῶν ἔχει συγκεχωρημένον καὶ λελυμένον τῆς
 » παρανόμου ἐκείνης καθαιρέσεως, ἔχοντα τὸ ἐνεργοῦν τῆς ἱερωσύνης
 » αὐτοῦ ἀκωλύτως καὶ ἀνεμποδίστως. Ἐπὶ γὰρ τούτῳ γέγραπται
 » καὶ τὸ παρὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος ἀθωώσεως αὐτοῦ γράμμα καὶ
 » ἐπεδόθη αὐτῷ.

» Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αχλθψ' ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίῳ Ἰνδικτικῶνος ηης».

¹ κἀγαθός   ² ἐλαίῳ διωρθωμένον νεωτέρα χειρὶ εἰς ἐλέω

Εἶτα, τῶν μὲν σκανδάλων καὶ μετὰ πολὺν χρόνον εἰς τέλος οὐδέπω λωφησάντων, τῶν δὲ μαθημάτων ἐλαττουμένων, ἀπορία τοῦ τὰ κατὰ τὴν σχολὴν συνιπτῶντος, ἀχθῆσθαι δὲ καὶ τὴν ἐν τοσοῦτοις ὄχλοις διατριβὴν (τρίτον γὰρ διέβαιναν ἔτος ἐξ ὅτου¹ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ, σ. 37 καθ' ἃ ἥπερ² ἔφθημεν ἀνωτέρω εἰπόντες, εἰς Θράκην ἀνέπλευσεν), ἀπάραις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὴν Ἑλλάδα αὖθις κατέλαβε, τὸν καθηγητὴν ἐκεῖ καταλείψας. Παρακληθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν τὰ πρῶτα ἐν τῇ Ἄρτῃ τῆς Ἀκαρνανίας φερόντων τῆς παρ' αὐτῶν αὐτόθι γενομένης σχολῆς πρυστῆναι, ἧς καὶ Παΐσιος προστάτης ἠρέθη πρὸ χρόνων σινῶν ὁ ἀπὸ Κεφαλληνίας³ Μεταξᾶς, τὴν ἔφεσιν τούτων ἀναπληρῶν προέστη ταύτης ἔτος καὶ μόνον ἐν εἶτα ἐπὶ τὸ Ἀνατωλικὸν τῆς Αἰτωλίας μετέβη, καὶ παρὰ τῶν αὐτοῦ φίλων πολλῆς ἔτυχε δεξιώσεως.

Ὁ δὲ Κορυδαλλεὺς Θεόφιλος, οὐ μετὰ πολὺ τοῦ Εὐγενίου τῆς Ἄρτης ἐξεληθόντος, παρακλήσει τινῶν τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς πόλεως εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τινα χρεῖαν ἀναβάντων πεισθεὶς ἀρχιερεὺς Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης ἀναδείκνυται, καὶ Θεοδόσιος⁴ ἀντὶ Θεοφίλου μετονομάζεται, καὶ μετ' ὀλίγον τὴν Ἄρταν καταλαμβάνει, μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας ταύτης καὶ ὢν καὶ καλούμενος. Ἐπεὶ δὲ πολιτικῶν πραγμάτων παντάπασιν ἄπειρος ἦν, εἰ καὶ θεωρητικῆς φιλοσοφίας ἐς ἄκρον ὑπῆρχεν ἐλληλακῶς, οὐδ' ἔτος ὀλόκληρον ἠδυνήθη τοὺς τῆς ἐκκλησίας ταύτης οἶακας ἔχειν ἐν ταῖς χερσίν. Ἦνίκα γὰρ πολιτικὰς τινὰς ἢ καὶ ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις καὶ πράξεις καιρὸς σ. 38 ἐῖκάλει τοῦτον μεταχειρίζεσθαι, οὐ μόνον οὐδὲν τούτων ὡς εἰκὸς ἦν κατῶρθου, ἀλλὰ καὶ γελοῖά τινα εἰσέτι καὶ νῦν εἰσὶν⁵ οἱ λέγοντες τοῦτον καὶ λέγειν καὶ πράττειν· καὶ πολὺ τούτων ἔτι γελοιότερα ἦν ἂν πεποιηκῶς, εἰ μὴ Εὐγένιος πολλάκις συνὼν αὐτῷ τὰ πλεῖστα διώρθου. Οὐδὲ γὰρ πάντῃ τὴν συνουσίαν αὐτοῦ ἀπελείπετο, εἰ καὶ ἀπ' ἀλλήλων δίσταντο. Ταύτη τοι καὶ ταύτην παραιτησάμενος, Ἀθῆνας παραγίνεται, καὶ τῇ πατρίδι τὸ τελευταῖον δίδωσιν ἑαυτόν· ὃν καὶ μετὰ πάσης τῆς προθυμίας οἱ συμπολίται ἀποδεξάμενοι, οὐχ ὡς Ἀθηναῖον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἓνα τῶν πάλαι γεγεννημένων ἐν αὐτῇ φιλοσόφων, ἀλλὰ καὶ ὡς τῇ ἀρχιερατικῇ ἀξίᾳ κεκοσμημένον τιμῆς τῆς

¹ ἐξότου² καθάπερ³ κεφαλληνίας⁴ θεοδόσιος⁵ εἰσὶν

προσηκούσης ἤξιωσαν, καὶ αὐθις μαθητιῶντες οὐκ ὀλίγοι πρὸς αὐτὸν ¹ ἀπανταχόθεν συνέρρεον. Τηνικαῦτα καὶ Νεκτάριος ὁ ὕστερον Ἱεροσολύμων πατριάρχης χρηματίσας, Σιναίτης ὢν ἱερομόναχος καὶ εἰς Πελοπόννησον ² καὶ τὰ περίξ αὐτῆς ἐλεημοσύνης χάριν πεμφθεὶς, φιλοσοφίας ἔνεκεν αὐτῷ συνεγένετο, εἰ καὶ τᾶλλα ³ πεπαιδευμένος ἦν· πολλοῖς γὰρ πρότερον κατὰ τι Κρήτην καὶ ἀλλαχόθι τοῖς διδασκάλοις ἐχρήσατο. Καὶ Γερμανὸς προσέτι ὁ ὕστερον ἐν Οὐγκροβλαχίᾳ ποιούμενος τῆς διατριβᾶς || καὶ Νύσσης ὀνομασθεὶς ἀρχιερεὺς καὶ Διο- σ. 39 νύσιός τις, ἐκ Ναυπλίας ⁴ τῆς πρὸς τῷ Ἄργει τὸ γένος ἔλκων καὶ ταύτης ὕστερον πρόεδρος γεγονώς, καὶ συχνοὶ μετὰ τούτων ἕτεροι τῶν αὐτοχθόνων τε καὶ ἀλλοδαπῶν.

Φθίσας δὲ ἤδη ἐπὶ γῆρας βαθύ· πλειόνων γὰρ ἦν ἢ ὀγδοήκοντα ἔτων· καὶ μελαγχολίας ἤττων γενόμενος, ἦν καὶ ἐκ νεωτέρας ἔτι τῆς ἡλικίας εἶχεν, ὡς ἔφημεν, λύπη ἀμέτρῳ συσχεθεὶς, εἰς ἔκστασιν μικροῦ δεῖν ἦλθε φρενῶν· καὶ νῦν μὲν ἐπετείνετο αὐτῷ, νῦν δὲ ἀνύετο ⁵ τὸ ἀπὸ ταύτης κακόν. Ἐτυχε δὲ καὶ χρημάτων ὧν εἶχεν ἀποβολὴν παθεῖν, ὃ καὶ μᾶλλον αὐτῷ ταῦτα προὔξενησε. Δεῖγμα δὲ προφανές τῆς ἥς εἶχε τότε ταλαιπωρίας Ἀθήνησι καὶ ἡ πρὸς τὸν Εὐγένιον ἦν πέπομφεν ⁶ ἐκεῖθεν ἐπιστολὴ ἐν Μεσολογίῳ διατρίβοντα, μετακαλούμενος τοῦτον ὡς αὐτὸν ἐλθεῖν, ἐπισκεψόμενον καὶ παραμυθήσοντα καὶ μαθημάτων τινῶν γνῶσιν ὧν οὐδέποτε ἤκουσεν ὑπισχνούμενος, μάλιστα τῶν ἀπὸ θεολογίας, ἐν ἧ καὶ ὑπέγραψεν ἑαυτὸν Ὁ τάλας Κορυδαλλεύς. Ἄλλ' ὁ Εὐγένιος οὕτως ἔχοντα τοῦτον εἰδὼς, σκῆψιν τοῦ μὴ δύνασθαι πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν εὐρηκῶς, ἔμεινε κατὰ χώραν. Ὁ δὲ μετ' ὀλίγον αὐτόθι τὸν βίον κατέλυσε. Καὶ οὕτω τὰ περὶ αὐτὸν συνηνέχθη γενέσθαι, τούτου μόνον || ἐπὶ τέλει ἀξιωθεὶς τῆς αὐτοῦ βιοτῆς, σ. 40 τῆς ἐν τῇ πατρίδι ταφῆς.

Ὁ δὲ Εὐγένιος, εἰ καὶ τότε ἐν Μεσολογίῳ ἦν, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐκεῖσε μεταβάσεως ἐν τῷ Ἀνατωλικῷ διέτριβεν, ὡς ἔφημεν ἀνωτέρω εἰπόντες, ἐκ τῆς Ἄρτης ἐλθὼν, καὶ διῆγε τὸν βίον εὐθύμως τε καὶ θεοφιλῶς μετὰ τῶν ἐνταῦθα φίλων, καὶ φοιτητῶν ἱκανῶν εἶχε περὶ αὐτὸν χορὸν, πρωτεύοντος πάντων Γρηγορίου τοῦ Μανέσιος, οὗ καὶ ἀνωτέρω ⁷ ἐμνήσθημεν. Ὡν εἰς καὶ Ἰάκωβος ἦν ὁ ὕστερον ἐπίσκοπος

¹ αὐτοῦς
πτέον ἀνεῖτο

² πελοπόννησον
⁶ πέμπομφεν

³ τ'ἄλλα
⁷ ἀνωτέρω

⁴ ναυπλοίας

⁵ Γρατ

Λητζᾶς καὶ Ἀγράφων γεγονώς, ἐκ Καρπενησίου ἔλθων. Ἀλλ' ἢ εἰς Μεσολόγκιον αὐτοῦ μετάβασις ἀπὸ τοιαύτης ἔτυχε γενέσθαι αἰτίας· οὐδὲ γὰρ ἐπαύετο τῶν κακῶν ὁ ἐφευρετῆς ἡρεμεῖν καὶ μὴ συνεχῶς ὀπλιζέσθαι κατ' αὐτοῦ.

Ὁ τὴν ἡγεμονίαν τῶν ἐνταῦθα κατέχων τότε χωρῶν ἄνδρας τινὰς Σακαρσσιάνους ἀπὸ χωρίου τινὸς Σακαρέσσιον οὕτω καλουμένου καθείρξας ἐν τῇ εἰρκτῇ¹ ἔνδον τοῦ Ἀνατωλικοῦ, πολλοῖς ἐξέθλιβε τούτους κακοὺς, χρημάτων ἀριθμὸν αὐτοῦς ἀπαιτῶν τὴν δύναμιν αὐτῶν ὑπερβάλλοντα.

Ὁ δὲ θαυμάσιος καὶ ἱερὸς οὗτος ἀνὴρ, οὕτως ἔχοντας τούτους ὄρων, εἰ καὶ κατὰ μηδὲν ἄλλο βοηθεῖν αὐτοῖς οἶός τε ἦν (συμπαθεία σ. 41 γὰρ ἤττατο καθ' ὑπερβολὴν ὡς ἄλλος οὐδεὶς) || τὰ πρὸς βρῶσιν καὶ πόσιν συνεχῶς αὐτοῖς ἐχορήγει διὰ τινων τῶν αὐτοῦ φοιτητῶν. Οὐ πολλαὶ μεταξὺ παρήλθον ἡμέραι, καὶ τῆς φυλακῆς οἱ ἄνδρες ἐξεληθόντες νυκτὸς φυγάδες ἐγένοντο. Τούτου μεθ' ἡμέραν ἐπὶ τὰς ἀκοὰς τοῦ ἡγεμόνος ἐλθόντος, ἔρευνα ἀνά τὴν κώμην πᾶσαν ὑπὸ τῶν αὐτοῦ γίνεται ὑπηρετῶν, καὶ τίς ὁ τοῦτο δράσας καὶ τὰ πρὸς φυγὴν τοῖς ἀνδράσιν εἰσενεγκῶν ἐξητάζετο διὰ πολλῶν· ἀπειλαί τε πᾶσιν ἐγίνοντο καὶ μάστιγες ἔστιν οἷς. Ἀλλ' ὡς οὐδὲν τι τούτων εἰς γνῶσιν ἤκεν αὐτῷ, καίτοι ἐπὶ πολὺ ποιουμένῳ τὴν ἔρευναν, Ἀγαρηνός τις τὸ γένος ἔλκων ἐκ τῶν Ἀλβανῶν καὶ ἐν τῇ κώμῃ ταύτῃ οἰκῶν, πολὺ πρὸς τὸν ἱερὸν τοῦτον ἄνδρα ἐκ πολλοῦ τρέφων τὸ μῖσος ἐν ἑαυτῷ, ἅτε δὴ καὶ πολλὴν ὄρων τοὺς τὴν κώμην ταύτην οἰκοῦντας πρὸς αὐτὸν ἐπιδεικνυμένους αἰδῶ καὶ τιμὴν καὶ ἀεὶ τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα ἀόκνως ποιοῦντας, ὑπὸ πολλοῦ τοῦ φθόνου κινήθεις προσελθὼν τῷ ἡγεμόνι φησὶν·

Εἰ τὸν παρὰ τῶν ἐγχωρίων τούτων διδάσκαλον καλούμενον κρατήσεις καὶ δεσμοῖς καὶ εἰρκτῇ παραδώσεις, τὸ παρὰ τῶν φυγάδων ἐκείνων ὀφειλόμενόν σοι, πᾶν ὅσον βούλει, αὐτίκα δοθήσεται. Οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ φυγαδεύσας αὐτούς, καὶ εἰ μόνον ἐν πείρᾳ τούτων γενήσεται, || πάντες ὑπὲρ αὐτοῦ θανεῖν μᾶλλον αἰροῦνται, ἢ μικρὰν τινα τιμωρίαν αὐτὸν ἐνεγκεῖν· ὡς γὰρ προφήτην αὐτὸν ἔχουσι, καὶ λόγων οὐδεὶς αὐτοῦ εἰκῆ καὶ μάτην ἐκπίπτει τῶν πρὸς αὐτούς· διὸ μηδὲν ὀλως

¹ εἰρκτῇ

βραδύνας ὡς τάχος ποίει τὰ παρ' ἐμοῦ σοι ὑποτιθέμενα, καὶ οὐδὲν ἐμπόδιόν σοι γενήσεται τοῦ ποθουμένου τυχεῖν.

Ταῦτα τοῦ καταράτου ἐκείνου εἰπόντος, τοὺς παρεστῶτας αὐτῷ ὑπηρέτας ὁ ἡγεμῶν αὐτίκα προσκαλεσάμενος, "Ὅσον τάχος πρὸς αὐτοὺς φησιν¹ ἀπελθόντες, τὸν λεγόμενον παρὰ τῶν ἐνταῦθα ἐγχωρίων διδάσκαλον λαβόντες, ἀγαγεῖν ὧδε² σπεύσατε. Ἀπελθόντες τοίνυν καὶ εὐρόντες αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐν ἣ κατέμενε, λαβόντες πρὸς τὸν πέμψαντα αὐτοὺς ἤγαγον. Ὁ δὲ μηδὲν πρὸς αὐτὸν εἰπὼν τῇ εἰρκτῇ προστάττει τοῦτον ἐναπορρίψαι καὶ ἀσφαλῶς τηρεῖν· ὃ δὴ παρὰ χρῆμα εἰς τέλος ἤγαγον. Καὶ ἦν ἐν τῇ εἰρκτῇ ὁ μακάριος, οὐδὲ δι' ἦν αἰτίαν εἶη πεπονηθῶς τοῦτο εἰδῶς, ἀλλ' εὐχαρίστους ἦν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραι τῷ θεῷ προσφέρων φωνάς.

Ὡς δὲ δῆλον ἀνά τὴν κώμην πᾶσαν ἐγένετο τὸ πραχθὲν, πάντες ἐν ἀθυμία ἦσαν πολλῇ, ἄνδρες τε ὁμοῦ καὶ γυναῖκες μετὰ τῶν παίδων, καὶ πολὺς ἦν ὁ θόρυβος περὶ αὐτοῦ, τὸν σφῶν αὐτῶν πατέρα καὶ διδάσκαλον || ἐπὶ στόματος πάντων ἐχόντων, καὶ εἰ μὴ παρὰ τῶν σ. 43 ἐν τῇ κώμῃ προὔχόντων οἰκονομία τις³ ἐγεγόνει περὶ τὰ πράγματα, ἐπὶ μεῖζον ἂν προὔχωρησε τὸ κακόν. Ἐτοιμῶς γὰρ ἅπαντες εἶχον λιθόλευστον τὸν ἡγεμόνα ποιῆσαι καὶ φόνου πικροῦ παρανάλωμα. Ἐγένετο δὲ ταῦτα μικρῷ πρόσθεν τῆς ἐορτῆς τῶν⁴ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν γενεθλίων· καὶ ἦν ἔτι κατ' αὐτὴν τὴν σεβασμίαν ἡμέραν ἐν τῇ εἰρκτῇ. Μὴ δυνάμενοι δ' ἄλλως οἱ κατὰ τὴν κώμην πρωτεύοντες ποιῆσαι, ἵνα μὴ τὸ κακόν, ὡς ἔφημεν, ἐπὶ μεῖζον ἀρθῇ, μόλις αὐτῷ συνεφώνησαν τριακοσίους ἀργυροῦς ὑπὲρ τῶν φυγάδων καταβαλεῖν καὶ τοῦτον τῆς εἰρκτῆς ἀπαλλάξαι. Οὐ γενομένου, ἀπήλλακτο μὲν, ἠτεῖτο δὲ τὸν συμπεφωνημένον αὐτῷ περὶ τοῦ φροντιστηρίου μισθὸν παρ' αὐτῶν λαβεῖν, καὶ ὅπου περ ἂν βούλοιτο ἀπελθεῖν. Οὗτοι δὲ πρὸς τὴν τοιαύτην αἴτησιν ἀπαναινόμενοι, διὰ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ τοὺς τριακοσίους καταβαλεῖν ἀργυροῦς, σκανδαλισθεὶς ὡς κατ' οὐδὲν ὑπαίτιος ὢν, εἰς Μεσολόγκιον ἐποιήσατο τὴν μετάβασιν, κάκει⁵ διατρίβων ἦν μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν φοιτητῶν.

Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ ὁ κατὰ τὴν Κρήτην ἤρξατο πόλεμος,

¹ φησιν κατὰ διόρθωσιν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος φησίν
διόρθωσιν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ὧδε

² τίς

³ τὴν

⁴ ὧδε κατὰ
⁵ κάκει

σ. 44 καὶ πολλή τις ἦν κατὰ θάλατταν ἢ ταραχή, οἷα || φιλεῖ κατὰ τοὺς τοιούτους πολέμους γίνεσθαι, πολὺν δὲ καὶ οἱ τὰ παράλια οἰκοῦντες εἶχον τὸν φόβον. Διὸ καὶ ὑποπτον πάνυ τὴν τῆς Αἰτωλίας παραλίαν εἶναι οἰηθεῖς, εἰς Καρπενήσιον διέγνωκεν ἀνελθεῖν, προτρεπόμενον ἔχων ἐπὶ τούτῳ αὐτὸν καὶ Ἰάκωβόν τινα ἱερομόναχον, ἐκεῖθεν τὸ γένος ἔλκοντα, προεντυχόντα αὐτῷ ἐκεῖσέ ποτε γενομένῳ καὶ παιδείας ἔνεκεν ἐπὶ τῷ Ἀνατωλικῶν κατελθόντα, ὃν καὶ ἐπισκοπικῆς ἀξίας¹ μετὰ ταῦτα τυχεῖν ὁ λόγος ἐδήλωσε μὲν καὶ πρότερον, δηλώσει δὲ καὶ προῖων ἀκριβέστερον.

Ἀνελθὼν οὖν οὐ τῆς τυχοῦσης ἤξιώθη παρὰ τῶν τὴν κωμόπολιν ταύτην οἰκούντων εὐνοίας. Ἦσαν γάρ, εἰ καὶ πρὸς πᾶσαν παιδείαν² ἀναικείως ἔχοντες, εὐλαβῶς μὲντοι πρὸς τοὺς τοιούτους τῶν ἀνδρῶν διακείμενοι καὶ λόγῳ τῷ παρ' αὐτῶν πειθόμενοι. Οὓς οὕτως ἔχοντας ὁ θαυμάσιος οὗτος ἰδὼν καὶ πείραν δούς καὶ λαβῶν περὶ τοῦ σεβασμίου ναοῦ τοῦ ἐπ' ὀνόματι τῆς ζωαρχικῆς τριάδος τοῦ ἐνὸς τῶν ὄλων θεοῦ τιμωμένου πρὸ πάντων ἤρξατο ποιεῖσθαι τὴν διάσκεψιν. Ἦν γὰρ ὁ ναὸς οὗτος ἐν μέσῃ τῇ κωμοπόλει οὐ μόνον ἐν μικρῷ τινι χωρίῳ περιγραφόμενος, ἀλλὰ καὶ σχήματος καὶ κάλλους οὐδ' ὅπως οὖν μετέχων ἱερῷ προσηκόντων ναῶ. Εἶπεν ἄν τις τοῦτον ἰδὼν οὐδὲ οἰκία

σ. 45 τινὶ τῶν ἰδιωτικῶν καὶ πάνυ ἀδόξων ἀνδρῶν || εἰκότα. Ἐν τούτῳ κατεβλήθη αὐτῷ ἅπασα ἡ φροντίς, ὥστε εἰς μείζον αὐτὸν μέγεθος ἐκτείνειν κατὰ τε μῆκος καὶ πλάτος καὶ βάθος καὶ περικαλλῆ τινα καὶ ὠραῖον αὐτὸν ἀποφῆναι καὶ οἷον ἄλλον ἐπὶ γῆς οὐρανὸν παντοίοις ὠραῖσμένον καλοῖς, ὡς ἐκείνον τοῖς ἄστρασιν, ἀποδείξαι. Καὶ³ ἤρξατο μὲν τοῦ ἔργου μάλα προθύμως, οὐκ εἰς τέλος δὲ ἤνεγκεν αὐτὸ τὸ προσηκόν, εἰ καὶ ὁμοιος ἦν οὐδὲν ἔχοντι τῶν πρὸς τὸν τούτου ἀπαρτισμὸν, ἀλλ' ἡ πάντων προνοητικῆς τριάς ὁ θεὸς, ἡ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομοῦσα, ῥαδίαν πάνυ τὴν πρὸς τὸ θεοφιλές τοῦτο ἔργον παρέσχεν αὐτῷ τὴν ἐγχείρησιν. Καὶ τοῖς⁴ πρὸς θεωρίαν αὐτοῦ συνεχῶς παραγενομένοις τῶν φίλων ὀργάνοις χρησάμενος εἶχε πᾶν ὅσον ἦν ἱκανὸν εἰς ἀνάλωσιν τῆς τούτου οἰκοδομῆς· καὶ πολλοῖς μὲν

¹ ἐπισκοπῆς. Ἀλλὰ νεωτέρα χεὶρ δι' ἄλλου μέλανος ἔθηκε γραμμὴν ἐπὶ τῆς λέξεως, πάντως χάριν διορθώσεως αὐτῆς εἰς ἐπισκοπικῆς ἐν τῇ ᾧα, τοῦθ' ὅπερ ἡμελήθη. ² παιδείαν προστεθειμένον ἐν τῇ ᾧα ³ καὶ οὐκ τοῦ οὐκ διαγράφεντος εἶτα ἄλλῃ χεὶρι ⁴ τῆς

τοῖς πόνοις, πολλοῖς δὲ τοῖς ἰδρῶσι καθ' ἐκάστην περιρρεόμενος, ἀνίστησιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ μικροπρεποῦς ἐκείνου καὶ πάντῃ ταπεινοῦ σχήματος εἰς ὃ νῦν παρὰ πάντων ὀρᾶται. Καὶ ὡς ὁ πολὺς ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν Ἀγίαν Ἀναστασίαν ἐπήξαστο, ἐκ πάνυ μικρᾶς ἐπὶ μείζον ἀρθθεῖσαν καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο οὐχ ἦττον ἢ διὰ τὸν ὀρθὸν τῆς πίστεως λόγον οὕτως ὀνομασθεῖσαν, || οὕτω καὶ οὗ- σ. 46
τος τρυτονί τὸν τῆς ἁγίας καὶ βασιλικωτάτης Τριάδος ναόν. Οὐ τοῦτον δὲ μόνον εἰς τέλος ἤγαγεν, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, ἀλλὰ καὶ οἴκους περὶ αὐτὸν ἐδείματο καὶ φροντιστήριον εἰς καθηγητοῦ καὶ φοιτητῶν διατριβὴν ἐπιτηδεύως ἔχον. Ἐνθεν¹ τοι καὶ πολλοὶ πανταχόθεν συνέρρεον αὐτῷ φοιτηταί, τινὲς μὲν καὶ τὰ πρὸς δαπάνην ἔχοντες, τινὲς δὲ καὶ ταύτης ὅλως στερούμενοι, εἰ καὶ πολλὴν περὶ τοὺς λόγους εἶχον τὴν ἔφεσιν. Οὓς καὶ μετὰ προθυμίας πάσης δεχόμενος καὶ προτροπαῖς καὶ ὑποθήκαις πρὸς αὐτὸν χρώμενος τῷ λογικῷ καὶ τὴν ψυχὴν μᾶλλον ἢ τὸ σῶμα στηρίζοντι ἄρτῳ διέτρεφεν, οὓς δὲ καὶ ἐνδείᾳ τῶν ἀναγκαίων πιεζομένους ἑώρα οὐ μόνον ἀμισθὶ τῶν μαθημάτων ἀπολαύειν παρεῖχεν (οὐ γὰρ ἠνέσχετο λαβεῖν ποτε² παρὰ τινος), ἀλλὰ καὶ τούτων αὐτὸς ἐγένετο χορηγός, καὶ ἔτρεφέ τε σωματικῶς καὶ τῆς ἄλλης πάσης ἡξίου ἐπιμελείας. Ἦσαν δὲ τηνικαῦτα αὐτῷ φοιτηταί τῶν ἄλλων πάντων ὑπερέχοντες Γρηγόριος Μάνεσις ὁ ἐκ τοῦ Ἀνατωλικοῦ, περὶ οὗ καὶ ἀνωτέρω ἡμῖν εἴρηται, γνησιώτερός τε καὶ οἰκειότερος καὶ μᾶλλον ὡς πνευματικὸς υἱὸς αὐτοῦ γνωριζόμενος· μεθ' ὃν Ἀναστάσιός τις, ποιμένος τινὸς ἐκ τῶν καλουμένων Βλάχων υἱὸς, οὐ Γρηγορίου || μόνον τοῦ κατὰ χρόνον πρωτεύοντος, ἀλλὰ σ. 47
καὶ πάντων τῶν ἄλλων εὐφύεστερος, ὃν καὶ Παντοδύναμον ὁ καθηγητῆς ἐκάλει διὰ τὸ πάντα ῥάδια εἶναι λέγειν αὐτῷ δοκεῖν. Τούτου καὶ ἕτερός τις ἦν τῷ γένει μόνον, ἀλλ' οὐ καὶ τῇ εὐφυίᾳ ἐφάμιλλος, Θεοφάνης τοῦνομα, ὅστις καὶ νῦν εἰσέτι τῷ βίῳ περίεστιν, ἀλλ' οὐκ ἦν ἐκ τῶν πρώτως αὐτῷ φοιτησάντων. Τῆς πρώτης δὲ γε τάξεως ἦσαν μετὰ Γρηγορίου καὶ Ἀναστασίου Σωφρόνιος τις Ἀκαρνὰν ἀπὸ χωρίου Δραγαμέστου καλουμένου, οὗ καὶ ἀνωτέρω που ἐμνημονεύσαμεν, βραχύ τι κατ' εὐφυίαν τοῦ Ἀναστασίου ἐλαττούμενος, καὶ Δαμασκηνός τις εὐνοῦχος, ὅστις καὶ Ἀθήνησιν³ ὕστερον ἐτελεύτησεν, ἐκ τινος χωρίου τῶν ἐν τῷ καλουμένῳ Βάλτῳ ὀρμώμενος, Κάμινος λεγομένου. Προέ-

¹ ἐνθεν² ποτε³ ἀθήνησιν

στη δὲ οὗτος ἐπὶ βραχὺ καὶ τῆς σεβασμίας μνηῆς Τετάρνης. Μετὰ τούτων δὲ καὶ Ἰωσήφ τις ἔκ τινος τῶν αἰτωλικῶν χωρίων τὸ γένος Ἄρβανιτάκης, ὕστερον δὲ Σκροῦμος περιχρόμενος, διὰ τὸ τῆς γνώμης δυσάρεστον ὑπὸ τινος τῶν εὐτραπέλων οὕτως ὀνομασθεὶς, ὅστις καὶ αὐτὸς ἔτι τῷ βίῳ περίεστι γηραιὸς πάνυ. Καὶ πρὸς τούτοις Ἰάκωβος ὁ ὕστερον ἐπισκοπήσας, ὡς πού καὶ ἄπαξ καὶ δις ἐν τοῖς ἄνω εἰρήκαμεν, φιλομαθὴς μὲν ὡς οὐδεὶς ἕτερος, ἀφυῆς δὲ πολλῷ τῷ μέ-

σ. 48 τρω. || Σὺν τούτοις δὲ καὶ ἑτέροις ἔτι πλείοσιν, οὓς περιττὸν ἡμῖν ἐνταυθαῖ καταλέγειν, καὶ Νικόλαος ἦν ὁ ἐκ Βελισδονίου, χωρίου τινὸς τῶν Ἀγρῶν, ἐν προθύροις ἔτι στρεφόμενος τῆς τέχνης τῶν Ἀσκληπιαδῶν, εἰ καὶ ὕστερον ἐπὶ τοσοῦτον κατ' αὐτὴν ἐθαυμάσθη καὶ ἐπὶ μέγα ἤρθη τῆς φήμης, ὥστε καὶ βασιλικὸς ἀρχίατρος ἀνακηρυχθῆναι. Ἦν δὲ κατὰ πάντα ὁ ἀνὴρ οὗτος εὐφυῆς καὶ ἀγχίνους εἴπερ τις ἄλλος, καὶ παρ' αὐτῷ μὲν τὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπαιδεύετο, παρὰ δὲ τινὶ τῶν Ἀγαρηνῶν τὰ τῶν Ἀράβων, καὶ τὴν ἰατρικὴν μετήρχετο κατὰ δύναμιν. Ἡὐδοκίμει δὲ πρὸς οὓς ἂν ἀφίκοιτο ἐπὶ θεραπείᾳ. Τούτῳ καὶ οἱ ἀνωτέρω πάντες οὓς ἔφημεν ὁμιλοῦντες εἰς τινὰ μετρίαν γνῶσιν καὶ πείραν ἤκον τῶν κατὰ τὴν ἰατρικὴν, καὶ μάλιστα γὰρ αὐτῶν ὁ Γρηγόριος καὶ Ἰάκωβος, καὶ τούτων ἔτι μᾶλλον Ἰωσήφ ὁ Σκροῦμος. Παιδείας δὲ τοσοῦτον Εὐγενίῳ φοιτῶντες μετέλαβον, ὅσον ἀπὸ τῆς γραμματικῆς καὶ μόνης γνωρίζεσθαι ὅπη περ ἂν ἀπελθόντες τύχωσιν· εἶχον γὰρ καὶ ταύτης καὶ ποιητικῆς ἔτι τέχνης ἕξιν μετρίαν· περαιτέρω δὲ οὐκ ἠβουλήθησαν προελθεῖν, ὥστε καὶ λογικῆς πραγματείας ἄψασθαι καὶ τῶν μετ' αὐτῆς καθ' ἑξῆς¹ ἐπιστημῶν· ἀλλ' ἐφ' ἑτέρους

σ. 49 καθηγητὰς ἐτρέποντο, τοῦ τὰ τῆς παιδείας αὐτοῖς || καταβαλόντος σπέρματα ὀλιγωροῦντες, καὶ αἰεὶ σκανδάλου τούτῳ ἐγίνοντο πρόξενοι. Ἀναστάσιος δὲ ὁ καὶ Παντοδύναμος παρ' αὐτοῦ δι' ἣν ἔφημεν αἰτίαν κληθεὶς καὶ ἐν Καρπενησίῳ ἔτι ὦν σχολεῖον ἰδίᾳ συνεστήσατο, καὶ ἔτι μᾶλλον λυπῆσαι θέλων αὐτὸν, τοὺς περὶ αὐτὸν φοιτητὰς λόγοις πιθανοῖς ὑποκλέπτων πρὸς ἑαυτὸν συνεκάλει. Ταύτης τῆς μοίρας Ἰάκωβος ἐγένετο καὶ Ἰωσήφ καὶ Νικόλαος ὁ τὴν ἰατρικὴν ἀσκῶν· οἱ καὶ συνωμοσίαν (ὡς ἂν τις οὕτω φαίη) ποιήσαντες κατὰ τοῦ εὐεργέτου τὴν πτέρναν ἐκίνησαν καὶ πολλῶν αἰτίοι σκανδάλων αὐτῷ ἐγένοντο, κατὰ τοῦ Γρηγορίου μᾶλλον τοῦ σὺν αὐτῷ μείναντος καὶ μη-

¹ καθεξῆς

δέποτε ἀπ' αὐτοῦ χωρισθέντος παντοίους δόλους συρράπτοντες. Ἄλλὰ καὶ οὗτος οὐκ ἐπαύετο τοῖς αὐτοῖς τούτους ἀμείβεσθαι κατὰ δύναμιν, ὡς εἰς πρὸς πολλούς. Διὰ ταῦτα τοίνυν καὶ τὸν συνωμότην αὐτῶν Ἰάκωβον προετρέψαντο τῆς ἐπισκοπικῆς ἐπιλαβέσθαι ἀρχῆς, καίτοι ἐτέρου ὄντος τοῦ ταύτην ἰθύνοντος, καὶ παραιτησαμένου, ὡς ἂν δι' αὐτοῦ πᾶν ὃ τι βούλοιντο κατὰ τοῦ καθηγητοῦ σκευωρεῖν καὶ εἰς ἔργον ἄγειν ἐκ προχείρου δύναιντο, ὃ καὶ γέγονε συνδρομῇ τε τῇ παρ' αὐτῶν καὶ ἐτέρων αὐτοῖς ὁμοφρόνων τῶν ἐκ τῆς κωμοπόλεως. Εἶχόν¹ τε τὸ ἴβουλόμενον, καὶ τῷ μαθητῇ καὶ ἐπισκόπῳ τὸν καθηγητὴν ἐν σ. 50 πᾶσιν ὑποκύπτειν τοῖς παρ' αὐτοῦ καὶ λεγομένοις καὶ πραττομένοις ἠνάγκαζον. Οἷς καὶ οὗτος χαριζόμενος, εἰ καὶ τῇ τῆς ἀρχιερατικῆς ἀξίας ὑπεροχῇ τοῦ καθηγητοῦ μάλα διέφερεν, ἀλλ' οὐ καὶ τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἄλλης ἧς εἶχεν ἀρετῆς ἠδεῖτο καὶ τῆς προτέρας πρὸς αὐτὸν σχέσεως, ὡς ἀνδραπόδῳ δὲ μᾶλλον χρῆσθαι διενοεῖτο καὶ οὐδενός λόγου ἀξίῳ.

Ταῦτα ὁρῶν ὁ μακάριος οὗτος καὶ μὴ φορητὰ εἶναι λογιζόμενος ὡς ἀταξίας γέμοντα καὶ ἀκοσμίας πολλῆς καὶ μᾶλλον ὅτι ἐκ τῶν οἰκειῶν καὶ ἀφ' ἐστίας, ἣ λέγεται, τὰ βέλη, δεῖν ἔγνω τῇ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας βοηθείᾳ καταφυγεῖν καὶ σταυροπήγιον πατριαρχικὸν τὸν σεβάσμιον ἐκεῖνον ποιῆσαι ναόν· καί, ἵνα τὸ πᾶν συνελῶν εἶπω, μικροῦ καὶ πεποίηκεν, εἰ μὴ παλινωδίαν ὁ μαθητῆς αὐτοῦ ἤσεν ἐπίσκοπος. Οὗτος γὰρ πρῶτος πάντων μεταμεληθεὶς συγγνώμην ἤτει τῶν πρὸς αὐτὸν γενομένων, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἀπέτυχε ταύτης, ἀλλὰ καὶ πολλῆς ἔκτοτε καὶ μέχρι παντός ἀπήλαυε παρ' αὐτοῦ τῆς φιλίας καὶ μαθητοῦ μᾶλλον ἢ ἐπισκόπου τάξιν ἐδείκνυε πρὸς αὐτόν. Τοῦτον ὁ Ἰωσήφ ἰδὼν οὕτως ἐκ μετανοίας διορθωθέντα, μετὰ σπουδῆς προσέρχεται ἴβουλόμενος τῷ καθηγητῇ, καί, ἰκέτης αὐτοῦ γενόμενος, θεραπεύει πᾶν σ. 51 τὸ ἀπὸ τῆς ἀποστασίας γενόμενον αὐτῷ κακόν, καὶ χάριτας ἦν αὐτῷ ἔκτοτε καὶ μέχρι τοῦ νῦν διὰ παντός τοῦ βίου ὁμολογῶν. Καὶ οὕτω μὲν οἱ δύο οὗτοι συμφοιτηταὶ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ ἐποιήσαντο τὰς σπονδάς. Ἡ δὲ ἑτέρα τῆς τούτων τετράδος δυὰς, Ἀναστάσιός τε φημι² καὶ Νικόλαος ὁ γνωριζόμενος ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς, ὁ μὲν Ἀθηναῖζε πρῶτον ἀφίκετο παρὰ Ἰεζεκιήλ τῷ Στεφάκῃ καλουμένῳ καὶ ἡγουμένῳ μονῆς τινος τῶν ἐκεῖ, φοιτητῇ χρηματίσαντι Ἀγγέλου τοῦ

¹ εἶχον   ² φημι

Μπενιζέλου τοῦ πρώτου τῶν τοῦ Κορυθαλλέως ὁμιλητῶν καὶ φήμην ἔχοντι κατὰ τὰς ἐπιστήμας πολλήν, λογικῆς παιδείας ἐφιέμενος καὶ ἀραβικῶν ἔτι γραμμῶν καὶ ἰατρικῆς. Καὶ ἦν ἐκεῖ διατρίβων οὐκ ἐπὶ χρόνον συχνόν. Εἶτα εἰς Λάρισαν¹ ἀνακάμψας τῆς Θετταλίας, τῶν ἀραβικῶν αὐθις εἶχετο λόγων καὶ τοῖς κατὰ τὴν ἰατρικὴν βιβλίοις μᾶλλον ἐσχολάζεν. Ὁ δὲ Παντοδύναμος Ἀναστάσιος πρῶτον μὲν εἰς Τούρναθον κώμην μεγίστην τῆς Θετταλίας παραγενόμενος, ἐσχολάρχει ἐπὶ χρόνους τινάς· μετέπειτα δὲ τὴν εὐθὺ τῆς Κωνσταντίνου ἐβάδισε, καὶ εἰς τὸ πατριαρχεῖον ἐλθὼν καὶ Εὐγενίου μαθητῆς σ. 52 εἶναι λέγων, τὰ περὶ || Εὐγενίου πρὸς τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν κληρικῶν ἐρωτώμενος ἐξειπεῖν καὶ γράμματα παρ' αὐτοῦ αἰτούμενος συστατικά, ὡς οὐδὲν τούτων εἶχεν ἐμφανίζειν αὐτοῖς, οὐδὲ μιᾶς ἡξιοῦτο παρ' αὐτῶν τῆς ὑποδοχῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπεπέμπετο, καὶ ἐν ὑποψίᾳ παρὰ πᾶσιν ἦν, ὅτι οὐκ ἦν αὐτῷ φίλα τὰ πρὸς τὸν καθηγητὴν. Ὅθεν μὴ δυνάμενος ἄλλως ποιῆσαι, κακῶς ἐκ πρώτης ἀφειρησίας ἀπαλλάξας κατὰ² τὴν ἐς Κωνσταντίνου ἐπιδημίαν ἐπανακάμπτει πάλιν διὰ τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα φερούσης³ πρὸς τὸν καθηγητὴν, καὶ ἰκέτης αὐτῷ προσπίπτει ἑλεεινός, τί μὲν οὐ λέγων, τί δὲ οὐ ποιῶν τῶν πρὸς οἶκτον ἐλκόντων τοῦτον τὸν ἑαυτοῦ. Καὶ δὴ πειθόμενον εἶχε τοῖς παρ' αὐτοῦ λεγομένοις τὸν συμπαθῆ καθ' ὑπερβολὴν, ὥστε καὶ δακρῦων ἐμπλήσαι τούτου τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐφίλει γὰρ αὐτὸν ὑπὲρ πάντας τοὺς φοιτητάς οὐ δι' ἄλλο τι μᾶλλον ἢ δι' ἣν εἶχεν εὐφυίαν καὶ εὐγλωττίαν, ὅπηνίκα μετὰ τῶν ἄλλων καὶ οὗτος ἦν τούτου ἀκροατῆς, καὶ χρηστάς εἶχεν ἐπ' αὐτῷ τὰς ἐλπίδας ὡς ὑπερέξει πάντων τοῦ χρόνου προϊόντος κατὰ παιδείαν καὶ ἀρετὴν, οὐκ εἰδὼς ὅλως ὅτι ἐπὶ τοσοῦτον ἀναιδείας καὶ ἀνταρσίας προθήσεται τῆς πρὸς αὐτόν. Τούτων δὲ καὶ τῶν τοιούτων ἀναμνήσας αὐτόν, καὶ ἐλέγχοις τοῖς προσή-

σ. 53 κούσιν, οἷόν τισι || παιωνίοις φαρμάκοις, τὴν αὐτοῦ γνώμην καταμαλάξας, οὐ μόνον συγγνώμης αὐτῷ μετέδωκεν, ἀλλὰ καὶ γράμμασιν ἐφοδιάζει τοῦτον συστατικοῖς πρὸς τὴν βασιλεύουσαν αὐθις ἐπανελθεῖν, ὃ δὴ καὶ πεποίηκε. Καὶ ἦν παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ πάντων ἀποδεχόμενος, ὥστε καὶ ἐπ' ἐκκλησίας παρὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν περὶ αὐτόν⁴ λογίων ἐπιτραπῆναι συνεχῶς ὁμιλεῖν, καὶ ἦν ὑπὸ πάντων θαυμαζόμενος ἐπὶ τε εὐφυίᾳ καὶ ἐπὶ τῇ τῆς γλώττης, ἣν εἶχεν ἐκ φύσεως

¹ Λάρισσαν

² κατὰ τὰ

³ φέρουσαν

⁴ αὐτῶν

μᾶλλον ἢ μαθήσεως, ὡς ἔφημεν, προφορᾶ. Καί δὴ καὶ σχολαρχεῖν αὐτὸν ὁ πατριάρχης ἔταξε τοῦ πατριαρχείου ἐντὸς καὶ οὐδεὶς ἐν τῷ τότε κατὰ τε γραμματικὴν καὶ ποιητικὴν παιδείαν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνομιζέτο τούτου κρείττων, ὡς καὶ πρὸς Ἰωάννου τοῦ Καρυοφύλλου τοῦ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας σκευοφύλακος ὄντος ἐμαρτυρεῖτο, καίτοι οὐκ εἰσθότος οὐ μόνον τοὺς κατ' αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπὶ τῇ ἄλλῃ παιδείᾳ διαφέροντας οὕτως εὐχερῶς θαυμάζειν καὶ ἐπαινεῖν. Καὶ οὕτω μὲν εὐδρομα ἦν αὐτῷ πάντα τὰ ἐς τὴν Κωνσταντίνου διατριβὴν· μετὰ τινὰς δὲ χρόνους καὶ εἰς Ἀδριανούπολιν παρὰ τοῦ τῆς κατ' ἐκείνην ἐκκλησίας προέδρου Νεοφύτου μεταπεμφθεὶς, σχολῆς τε ἦν προστατεύων καὶ ἐπ' ἐκκλησίας ὁμιλῶν. Ἀνῆλθε δὲ καὶ Νικόλαος ἀπὸ Ἰλαρίσης² εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ πρῶτος κατ' Εὐγενίου τούτου σ. 54 ὁμοφρονῶν, καὶ εὐδοκίμει ἐν τοῖς κατὰ τὴν ἰατρικὴν. Διαβάντος τε μετὰ ταῦτα χρόνου συχοῦ, τῇ τούτου προτροπῇ τε καὶ συνδρομῇ τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξιώματι ὁ Ἀναστάσιος κοσμηθεὶς, τῆς Θεσσαλονικέων ἐκκλησίας χρηματίζει ποιμὴν· ἀλλ' οὐκ ἔφθασεν ἐπὶ τούτου ἐλθεῖν, καὶ οἱ Θεσσαλονικεῖς ἄλλον ἀντ' αὐτοῦ καθιστῶσι ποιμένα τὸν ἑαυτῶν· οὐ γὰρ μετὰ τῆς γνώμης ἐγένετο τοῦ κλήρου τῆς ἐκκλησίας ταύτης παντός. Ὁ δὲ ἐν Ἀδριανουπόλει³ τέλει τῆς αὐτοῦ ἐχρησασατο βιοτῆς. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν μετὰ πολὺν ἐγένετο χρόνον. Νικόλαος δὲ ὁ ἐπὶ μέγα φήμης τῆς κατὰ τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην ἀρθεὶς, ὀψέποτε καὶ αὐτὸς μεταμεληθεὶς ἐφ' οἷς πρὸς Εὐγένιον ἐπλημμέλησε τὸν καθηγητὴν, συγγνώμην ἤλθε παρ' αὐτοῦ πολλάκις αἰτῶν, καὶ ταύτης τυχῶν, φιλίᾳ τῇ πρὸς αὐτὸν τοῦ λοιποῦ ἰδεσμεῖτο πολλῇ, καὶ δι' εὐλαθείας ὅ τι πλείστης εἶχεν αὐτόν.

Ὁ δὲ πολλοὺς ἔτι ἐν Καρπενησίῳ διατρίψας χρόνους, ὡς γενέσθαι τούτους πλείω τῶν εἰκοσιν, ἠγαπᾶτο μὲν καὶ παρὰ τῶν χριστωνύμων καθ' ὑπερβολὴν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἔξω τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως οὐχ ἤττον ἐθεραπεύετο, καὶ διὰ τιμῆς ἦν. Συνεχῶς τε τοὺς πρὸς αὐτὸν ἰδόντας ἐδίδασκε, καὶ ἐπ' ἐκκλησίας ὁμιλῶν δογματικοῖς τε σ. 55 καὶ ἠθικοῖς λόγοις οὐ τοὺς τὴν κωμόπολιν μόνον ἐκείνην οἰκοῦντας, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἐκ τῶν πέριξ χωρίων ἐν αὐτῇ κατὰ διαφόρους χρόνους συρρέοντας εἰς γνῶσιν ἐχειραγῶγει πᾶσαν καὶ ἀρετὴν. Ἐπὶ γῆρας δὲ βλέπων ἑαυτὸν ἀποκλίνοντα καὶ τὰς συνεχεῖς τῶν πρὸς αὐ-

¹ ἐκείνης   ² Ἰλαρίσης   ³ ἀδριανουπόλει

τὸν ἀπανταχόθεν ἐρχομένων ὀμιλίας βαρυνόμενος (ἐν μέσῃ γὰρ ἦν τῆς κωμοπόλεως ὃ τε ναὸς καὶ ἡ περὶ αὐτὸν οἰκία τῆ ἀγορᾶ) μεταβῆναι ταύτης ἐφ' ἑτέραν ἐζήτει καιρὸν, ἡσυχίας ἧς αἰεὶ ἐτύγγχανεν ἐφιέμενος, εἰ δυνατόν ἦν, εἰς κόρον κατατρυφήσαι.

Καὶ δὴ ἐκ τῶν Ἀγράφων ἐκεῖσε κατὰ χρείαν ἐλθόντες¹ τινὲς ἀπὸ χωρίου τινὸς Βρανιανᾶ καλουμένου (τοῦτο δ' ἐστὶν² ἡ ἐμὴ δυστυχεστάτη πατρίς) ἐτύγγχανον μὲν καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦτον εἰδότες, ἠνίκα μᾶλλον ἐν Τριβάτῳ μετὰ τῶν ἀσκητικῶν ἐκείνων ὧν κατ' ἀρχὰς ἐφημεν ἦν συμβιωτεύων ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ τηνικαῦτα οὐχ ἤττον διὰ μακροτέρας τῆς ὀμιλίας αὐτὸν ἐγίνωσκόν τε καὶ πείραν μᾶλλον ἔλαβον τῆς ἑαυτοῦ ἀρετῆς, καὶ οὕτω βαρυνόμενον τὴν ἐκεῖσε τοῦτον ἰδόντες ἀναστροφὴν, ἀποπειρῶνται τῆς τούτου γνώμης, εἰ βούλεται³ τὸ σ. 56 Καρπενήσιον καταλιπεῖν καὶ ἐπὶ τὸ διαλυθῆν μεταβῆναι χωρίον, καὶ πολλοῖς πρὸς τοῦτο τοῖς λόγοις αὐτὸν παρεκάλουν. Ὁ δὲ, εἰ καὶ ἔππος ἐς πεδίον ἦν, τὸ τοῦ λόγου, τῆς ἡσυχίας, ὡς ἐφθημεν εἰπόντες, διαφερόντως ἐρῶν, ἀλλὰ καὶ δυσχερείας τινὰς τὰς ἐκ τοῦ τόπου τούτους προὔβάλλετο, ἀλλὰ τε πολλὰ λέγων καὶ δὴ καὶ πυνθανόμενος πόθεν αὐτῷ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν δυνατόν ἂν εἴη κεκτηῆσθαι τὰς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμάς. Οἱ δὲ πολλὰς αὐτῷ περὶ τούτων ἐποιοῦντο τὰς ὑποσχέσεις, καίτοι πρὸς πάσας ἀνανεύων ἦν, τὸ εὐμετάβολον τῆς γνώμης τῶν ἀνθρώπων εἰδώς.

Κατένευσε μέντοι, καὶ τοῖς λόγοις εἶξε τοῖς παρ' αὐτῶν. Οἱ δὲ περιχαρεῖς γενόμενοι καὶ τὰ τῆς χρείας δι' ἣν εἰς Καρπενήσιον ἦλθον πληρώσαντες, ταῖς παρ' αὐτοῦ εὐχαῖς ἐφοδιασθέντες, ὑπέστρεψαν ἐν Βρανιανοῖς, καὶ πᾶσι τοῖς ἐγχωρίοις τὰ περὶ αὐτοῦ καταγγείλαντες πολλῆς αὐτοῖς εὐφροσύνης ἐγένοντο πρόξενοι, τοιοῦτον ἄνδρα τῆς ἑαυτῶν πατρίδος οἰκήτορα γενέσθαι παρ' ἐλπίδα μαθοῦσι. Καὶ δὴ προθύμως εὐτρεπίζειν αὐτῷ τὰ πρὸς οἰκῆσιν ἤρξαντο, μονούδριόν τι ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας ὁσιομάρτυρος τοῦ Χριστοῦ Παρασκευῆς οὐ μακρὰν πού τοῦ χωρίου κείμενον, ἐπιτηδείως ἔχον εὐρόντες. Γοῦβα τῷ τόπῳ τὸ ὄνομα ἦν καὶ Ἀνήλιον αὐτὸς ἐπιθέτως ὠνόμασε διὰ τὸ παλίνσκιον⁴.

σ. 57 || Καιροῦ τοίνυν ἐπιτηδείου λαβόμενος, καταλείπει μὲν τὸ Καρπενήσιον, μεταβαίνει δὲ εἰς τὸ δηλωθὲν χωρίον, καὶ τῷ μονοδρίῳ

¹ ἐλθόντων   ² ἐστὶν   ³ βούλεται   ⁴ παλίνσκιον

ἐγκατοικίζεται, πολλῆς δὲ τῆς παρὰ τῶν ἐγχωρίων ἐκείνων ἀνδρῶν δεξιώσεως τυχῶν, καὶ οὐ παρὰ τούτων μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ πάντων ἀπλῶς εἰπεῖν τῶν ἐν τοῖς Ἀγράφοις οἰκούντων. Ὁρῶν δὲ τὸν τε ναὸν ἀκαλλώπιστον ὄντα καὶ τὰς περὶ αὐτὸν οἰκίας οὐκ ἐπιτηδεύως ἐχούσας πρὸς οἴκησιν τὴν ἑαυτοῦ, πρώτην ταύτην ποιεῖται φροντίδα τοῦ πάντα μετασκευάσαι καὶ μετακοσμηῆσαι ἐπὶ τὸ βέλτιον· ὃ καὶ πεποίηκεν, ἐξ ἰδίων καὶ ταῦτα ἀναλωμάτων. Καὶ φοιτηταὶ πάλιν πάντοθεν πρὸς αὐτὸν συνέτρεχον· οἱ δὲ ἐγχώριοι πολλὴν αὐτῷ παρεῖχον τὴν αἰδῶ καὶ τιμὴν, καὶ ἡ δυνάμει εἶχον τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐχορήγουν. Ἀλλ' οὐκ ἠδύνατο κατὰ μόνας ζῆν ἢ μετὰ δύο καὶ τριῶν· πολλάκις γὰρ οἱ μετ' αὐτοῦ συνοικοῦντες καὶ τὸν δεκαδικὸν ὑπερήκοντιζον ἀριθμὸν. Οἱ δὲ κατὰ θεωρίαν μόνον καὶ ψυχικὴν ὠφέλειαν πρὸς αὐτὸν ἐρχόμενοι πλῆθος ἦσαν οὐ ραδίως περιληπτὸν ἀριθμῷ· διὸ καὶ ἐν ἀμηχανίᾳ ἦν καὶ ἠπόρει καθ' ἑαυτὸν τὴν ἐκεῖσε ποιούμενος οἴκησιν, εἰ μὴ ἐν σπάνει τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων γένοιτο. Καὶ δὴ βουλήν βουλευέται μάλα καλὴν καὶ ψυχωφελεῖ, || ἦν καὶ πρὸς σ. 58 πολλοὺς τῶν φίλων κοινώσας ἀνδρας ἀρετῆ καὶ φρονήσεως κεκοσμημένους εὖρεν αὐτοὺς συνδοκοῦντας. Ἦν δὲ ἡ βουλή δύο τῶν περὶ αὐτὸν ἱερομονάχων καὶ φοιτητῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν πέμψαι μετὰ γραμμάτων πρὸς οὓς ἂν αὐτὸς δοκιμάσειε (πολλὴ γὰρ ἡ περὶ αὐτοῦ φήμη διέτρεχεν ἀνά πᾶσαν τὴν βασιλεύουσαν), ὥστε διὰ τῆς συνδρομῆς καὶ τῆς βοηθείας τούτων ἱκανὴν ἐλεημοσύνην συναγαγεῖν. Ὁ καὶ πεποίηκε, καὶ εἰς τὴν Κωνσταντίνου οἱ φοιτηταὶ ἀνελθόντες ὑπεδέχθησαν παρὰ τῶν πρὸς οὓς ἐπέμφθη τὰ γράμματα φιλοφρόνως καὶ ἰλαρῶς, καὶ συνδρομῆς πολλῆς ὡς εἰκὸς παρ' αὐτῶν τυχόντες συνήγαγον ἀριθμὸν τινα χρημάτων, τοὺς ἑπτακοσίους ὑπερβαίνοντα ἀργυροῦς, καὶ ταῦτα τῇ αὐτοῦ αὐθις συμβουλῇ ἀνδρὶ τινι τῶν ἐκ τοῦ ἔχοντος αὐτὸν χωρίου Παναγιώτῃ τοῦνομα παραδόντες, πλουτοῦντι μὲν ἱκανῶς, ἐπιστατοῦντι δὲ τῇ τῶν βασιλικῶν διανομῇ κρεῶν, ὡς ἂν ἔχοι τὸ παρ' αὐτῶν γενόμενον κέρδος κατ' ἔτος ἀποστέλλειν τῷ μονοδρίῳ, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ διάγοντας τὰ πρὸς χρεῖαν ἔχειν τῶν ἀναγκαίων καὶ ὑπὲρ τῶν ἐλευόντων αὐτοὺς ἐν ταῖς ἱεραῖς εὐχεσθαι τελεταῖς καὶ μνήμῃς τῆς πρὸς θεὸν ἀξιοῦν τὰ γεγραμμένα παρὰ τῶν σ. ἀποστειλάντων ἰ. ὀνόματα.

ἰ ἀποσταλέντων

Τούτου γενομένου, κατῆλθον μὲν οἱ ῥηθέντες, τὰ προστεταγμένα αὐτοῖς πάντα πληρώσαντες, ἐπέμπετο δὲ καὶ ἡ ἐλεημοσύνη κατ' ἔτος ὑπὸ τοῦ ταύτην ἐν ταῖς χερσὶν ἔχοντος, καὶ μετ' εἰρήνης διῆγον τὸν βίον αὐτός τε καὶ οἱ περὶ αὐτόν. Ἀνήλυσκε δὲ τὰ πεμπόμενα εἰς τε καὶ ἄλλας χρείας, ἀλλὰ δὴ καὶ εἰς σκεύη ἐκκλησιαστικά, καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς ἐνδεία πιεζομένους. Τῶν δὲ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων ἠύπορει μέχρι τινός ἐκ τε τῆς παρὰ τῶν ἐγχωρίων γενομένης πρὸς αὐτόν βοηθείας καὶ ἐξ ὧν εἶχεν ἔτι ἀπὸ Καρπενησίου ἐλθών.

Φοιτηταὶ δὲ αὐτῷ ἐν Βρανιανοῖς ἐγένοντο πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι τῶν ἐκ τῆς ἱεράς τάξεως καὶ παῖδες ἐξ αὐτοῦ τοῦ χωρίου καὶ τῶν περὶ ἀριθμοῦ κρείττονες. Πρῶτος δὲ πάντων ἦν Δαμασκηνός τις ἱερομόναχος Αἰτωλός Ἀγγελοκαστρίτης, εὐφυῆς ἱκανῶς καὶ φιλόπρονος, ὄγδοον ἔτος σὺν αὐτῷ διατρίψας. Εἶτα Ἰωακείμ τις ἕτερος ἐκ τῶν περὶ Τρίκην τῆς Θετταλίας χωρίων, ὅστις καὶ νῦν εἰσέτι τῷ βίῳ περίεστιν, ἐν Ἰωαννίνοις διατρίβων καὶ πλείονα μὲν πάντων διατρίψας σὺν αὐτῷ χρόνον, ἐλάττονα δὲ καρπωσάμενος τὴν ἐκ τῶν λόγων ὠφέλειαν νοός ἀμβλύτητι. Σὺν τούτοις δὲ καὶ Ἀρσένιος τις, τῇ ἡλικίᾳ τούτων νεώτερος, οὐ πολὺ τοῦ προσεχῶς ῥηθέντος κατὰ νοός ἀμβλύτητα διαφέρων. Ἐν ἐνὶ δὲ καὶ τῷ αὐτῷ καιρῷ συνῆσαν ἅπαντες οὗτοι, παιδευόμενοι παρ' αὐτοῦ βίβλους ποιητικάς, Γεράσιμος τις Ἀκαρνὰν ἀπὸ Δραγαμέστου, Σάββας ἀπὸ Τριβάτου τῶν καὶ ἀνωτέρω ῥηθέντων χωρίων, Ἰωνᾶς, Ζαχαρίας καὶ Καλλίνικος ἐξ ἐνός πάντες χωρίου τῶν Ἀγράφων Καστανία προσαγορευομένου. Ὃν ὁ μὲν Καλλίνικος καὶ πατριάρχης μετὰ πολλοὺς χρόνους ὕστερον ἐχρημάτισε Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῆς κατὰ Προῦσαν ἐκκλησίας μετενεχθείς, ἧς πρότερον εἶχε τὴν προεδρίαν, καὶ τῆς πατριαρχικῆς καθέδρας προέστη ἔτη ἐκκαίδεκα, κάκει¹ τὸν βίον ἐξέλιπεν οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν. Ὁ δὲ Ζαχαρίας Βιζύης² τῆς κατὰ Θράκην ἐπίσκοπος κατέστη, καὶ νῦν ἔτι περίεστιν. Ὁ δὲ Δαμασκηνός ἐν Καρπενησίῳ παρ' αὐτοῦ πεμφθεὶς τοῦ δηλωθέντος τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος ναοῦ τὴν ἐφημερίαν ἐνεπιστεύθη, καὶ παίδων ἐν αὐτῷ σχολὴν συνεστήσατο τῇ τούτου προτροπῇ καὶ δαπάνῃ. Λοιμοῦ δὲ κατὰ τὰ ἐκεῖσε γενομένου χωρία πολλοῦ, ἀναχωρεῖ μὲν ἐκεῖθεν ἔρχεται δὲ πρὸς τὸν καθηγη-

σ. 60 τὴν αὐθις || ἐν τοῖς Βρανιανοῖς, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ λαβὼν εὐχὴν

¹ κάκει ² βυζίνης

μετὰ γραμμάτων συστατικῶν ἐς Κωνσταντινούπολιν ἀναβαίνει, παιδείας ἐφιέμενος ἐπιστημονικῆς. Ὑποδεχθεὶς τοίνυν παρὰ τῶν τὰς ἐπιστήμας τῷ τότε διδασκόντων λίαν εὐνοικῶς (οἵτινες Σπαντωνῆς ἦσαν καὶ Σεβαστός, οἱ Ἰωάννου τοῦ Καρυοφύλλου ἀκροαταί, καὶ μετ' αὐτὸν Ἀλεξάνδρου τοῦ πρώην μὲν διερμηνευτοῦ γενομένου τῆς βασιλείας, μετέπειτα δὲ πρέσβεως πρὸς τὸν τῆς Γερμανίας καίσαρα Λεοπόλδον, εἶτα ἐξ ἀπορρήτων χρηματίσαντος καὶ νῦν ἔτι ὄντος), συναριθμεῖται τοῖς πρώτοις τῶν παρ' αὐτοῖς φοιτητῶν, καὶ γενόμενος τινῶν ἐπιστημῶν ἐγκρατῆς, ὑπὸ λοιμοῦ τὸν βίον αὐτόθι κατέστρεψεν.

Ὁ δὲ μακαριστὸς οὗτος Εὐγένιος ὑπὸ τοῦ πολλοῦ γήρατος καμφοθεὶς, τριγέρων γὰρ ἦν, ὡς κἀν¹ ταῖς πρὸς διαφόρους αἰς ἐπεμπεν ἐπιστολαῖς ἑαυτὸν ὑπέγραφε, καὶ τὰ νεστόρεια ὑπερβεβηκῶς ἔτη, πολλὸν μὲν εἶχε τὸν πόθον τοὺς ὡς αὐτὸν φοιτῶντας διδάσκειν, μὴ δυνάμενος δὲ, τοῦ προτρέπειν οὐκ ἐπαύετο τοὺς δυναμένους λόγων ἀντέχεσθαι, καὶ τούτους ὅση δύναμις μεταδιώκειν· οὐ μὲν δὲ, ἀλλὰ καὶ συνεχῶς ἐπιστέλλειν οὐκ ὤκνει πρὸς οὓς ἡ δύναμις ὑπηγόρευε, γραμμάτων || παιδευτήρια συνιστᾶν², ἐλεημοσύνης οὐδὲ μιᾶς ἐλάττονα, σ. 62 ἀλλὰ καὶ πασῶν τῶν ἄλλων πρωτεύουσαν τὴν διὰ λόγου καὶ ἐς λόγους γενομένην διὰ πολλῶν εἶναι πείθων αὐτούς. Ταύτη τοι καὶ τῆς ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει συστάσῃ παρὰ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου κυρίου Μανουήλου τοῦ ἀπὸ Καστορίας σχολῆς, εἰ καὶ πολλοὶ τινες ἦσαν οἱ συνεργοὶ καὶ ἄλλοι, καὶ πάντων μᾶλλον ὁ μακαριώτατος πατριάρχης Ἱεροσολύμων Νεκτᾶριος, οὐ καὶ πρόσθεν ἐμνήσθημεν· ἀλλ' οὐ μικρὸν καὶ οὗτος συνεβάλετο³ μέρος, συνεχῶς αὐτῷ ἐπιστέλλων καὶ ἐγκωμίσις γεραίρων τοῦ ἐγχειρήματος, καὶ ἐτέρας ἔτι συστήσαι προτρέπων αὐτὸν· καὶ δὴ καὶ συνέστησαν, ἐτέρας ἔτι τῇ τούτου προτροπῇ δύο, μίαν μὲν ἐν Ἄρτῃ τῇ τῆς Ἀκαρνανίας, ἐτέραν δὲ ἐν τῷ Ἀνατωλικῷ τῆς Αἰτωλίας.

Γέγραφε γὰρ πρῶτον αὐτῷ περὶ τῆς κατὰ τὸ Ἀνατωλικόν, καὶ ὑπέσχετο δοῦναι τὰ πρὸς τὴν τοῦ καθηγητοῦ διατροφήν καὶ τῶν φοιτητῶν. Ἀλλ' ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης Βαρθολομαῖος, ἐκεῖσε τότε παρὼν, διεκώλυσεν αὐτὸν, ἀνάξιον ἡγησάμενος τὸ Ἀνατωλικόν χωρίον ἀποδειχθῆναι τοιαύτης σχολῆς, τὴν τοῦ τόπου στενότητα προβαλλόμενος, καὶ ἐπὶ τὴν Ἄρταν μετα||θέσθαι ταύτην πείθων αὐτὸν σ. 63

¹ κἀν   ² συνιστᾶν   ³ συνεβάλετο

τόν, ὡς πόλιν οὔσαν μεγάλην καὶ ἣ φησι περὶ τῆς Τροίας Ὅμηρος εὐρυάγειαν. Ποιεῖ τοῦτο ὁ τρισμακάριος ἐκεῖνος ἀνὴρ μάλα προθύμως καὶ ἐγχειρίζει φέρων τῷ διαληφθέντι Βαρθολομαίῳ τῷ Ἄρτης ἀργυροῦς τρισεχιλίους. Καὶ τοιαύτην ἔσχε τὴν ἀρχὴν ἢ κατὰ τὴν Ἄρταν σχολή, προκαταρκτικὸν αἴτιον ἔχουσα τὸν Εὐγένιον, εἰ καὶ ἀμελεία τῶν ἐπιτροπευόντων αὐτῆς μικροῦ δεῖν εἰς τὸ μὴ ὄν ἐλθεῖν ἐκινδύνευε· νῦν δὲ πρὸ ὀλίγων ἔτων σπουδῇ καὶ ἐπιμελείᾳ φιλοθέων τινῶν καὶ φιλομούσων ἀνδρῶν ἤρξατο κατὰ τι εὐδοκίμειν καὶ ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκόπτειν.

Τούτων ἀκούσας Εὐγένιος περὶ τῆς κατὰ τὴν Ἄρταν σχολῆς καὶ ὅτι πέρας οὐκ ἔλαβε τὰ τῆς τοῦ Ἀνατωλικοῦ, περὶ ἧς αὐτῷ πρότερον ἦν γεγραφώς, μικρὸν τι πρὸς τὸν Βαρθολομαῖον σκανδαλισθεὶς, ὡς ὑπὸ φθόνου τυχὸν κινηθέντος καὶ κωλύσαντος τὴν κατὰ τὸ Ἀνατωλικὸν γενέσθαι, εἰ καὶ ἄλλως οὐ τὴν τυχούσαν αὐτῷ ἐνεποίει χαρὰν τὸ τοιαύτην συστήναι κατὰ τὴν Ἄρταν σχολὴν, πλείονα τὴν ἐξ ἐκείνης ὠφέλειαν τοῖς Ἑλλησιν ἠγησάμενος διὰ τὴν τοῦ τόπου εὐρυχωρίαν, ὡς δυναμένων πλειόνων ἐκεῖσε συνδραμεῖν καὶ τῶν ἀναγκαίων μᾶλλον εὐπορεῖν διὰ τὸ τῆς χώρας εὐκαρπον, καὶ δευτέροις χρῆται περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως γράμμασι πρὸς τὸν τῆς ἐλεημοσύνης ἐκεῖνον ἐργάτην, δεινοπαθῶν μὲν ἐφ' οἷς ἀπέτυχε περὶ τοῦ Ἀνατωλικοῦ, χαίρων δὲ ἐφ' οἷς τοσαύτην ἐποίησε τὴν εὐεργεσίαν τοῖς Ἑλλησι διὰ τῆς κατὰ τὴν Ἄρταν σχολῆς.

Ὁ δὲ καὶ ὑπὲρ ταύτης ὑπισχνεῖται πεντακοσίους καταβαλεῖν ἀργυροῦς, καὶ πέμπει τούτους αὐτῷ διὰ τινος τῶν ἐκ τῶν Ἀγράφων ἀνδρῶν πιστοῦ, γράψας πρὸς αὐτόν, εἰ καὶ πλειόνων ἐν χρεΐᾳ γένηται, μὴ κατοκνήσαι δηλοῦν, καὶ μετὰ πάσης πεμφθήσονται τῆς προθυμίας. Ὁ δὲ προσλογισάμενος τούτοις τοῖς παρ' αὐτοῦ τούτου πρότερον καταβληθεῖσι τριακοσίοις (αὐτὸς γὰρ ἦν πρῶτος ἐκ τῶν παρ' ἑαυτοῦ τὴν ἀρχὴν ποιησάμενος πρὸ χρόνων τινῶν), ὡς γίνεσθαι τοὺς πάντας ὀκτακοσίους, ἱκανῶς ἔχειν ῥήθη πρὸς τὴν σύστασιν τῆς τοιαύτης σχολῆς· καὶ δὴ καὶ συνέστησεν αὐτήν, μηδὲν ἐκεῖνον περαιτέρω τὸν ἀνδρα παρενοχλήσας, καὶ Γρηγόριον τὸν Μάνεσιν πατριώτην ὄντα καὶ πρῶτον, ὡς ἔφημεν, τῶν αὐτοῦ γεγονότα ὁμιλητῶν τῆς κατὰ τὴν ἐνεγκαμένην αὐτὸν ἔταξε προστατεύειν σχολῆς, ὅς καὶ προέστη ταύτης ἐπὶ χρόνους συχνούς, καὶ φοιτηταὶ συνήχθησαν πρὸς αὐ-

τὸν οὐκ ὀλίγοι αὐτόχθονές τε καὶ ὑπερόριοι· ἀλλ' οὐ δῆτα καὶ ἀνάλογον || ἐγένετο τῇ δαπάνῃ τὸ κέρδος δι' αἰτίας πολλάς· αἰεὶ γὰρ τοῖς σ. 65
 τοιούτοις ὁ βάσκανος ἐπιτίθεται δαίμων, παντοῖα μηχανῇ πειρώμενος ἀποσβέσαι τὸ τῆς γνώσεως φῶς περὶ οὗ τὸν λόγον ἐνταῦθα μηχανύειν ἄκαιρον ἔμοι δοκεῖ παντελῶς.

Τοσοῦτον δὲ πάντας ἠγάπα τοὺς ἐκ τοῦ Ἀνατωλικοῦ ὡς καὶ συχνὰς τούτοις ἐκ τε Καρπενησίου τὸ πρότερον καὶ ἐκ τῶν Ἀγράφων τὸ δεύτερον πέμπειν ἐπιστολάς, νῦν μὲν πρὸς ἦθος τούτους τυπῶν, νῦν δὲ πρὸς λόγους προτρέπων, ἔστι δὲ οὐς καὶ ἐλέγχων καὶ ἑτέροις τὰ φιλικὰ προσλαλῶν καὶ τινὰς ὡς εἶωθεν ἀστεϊσμοὺς ἐγκαταμιγνύων τοῖς λόγοις· βοηθείαις τε πρὸς αὐτοὺς ἐχρήτο καὶ λόγοις ἅμα καὶ ἔργοις· ὡσαύτως δὲ καὶ παρ' αὐτῶν ἐφιλειτό τε καὶ εὐλαθείας ἠξιοῦτο πολλῆς. Μᾶλλον δὲ ὡς κοινὸς πάντων πατὴρ ἐλογίζετο μέρι τῆς αὐτοῦ τελευτῆς. Βουλομένοις δὲ ποτε τούτοις καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν κοινῇ γνώμῃ πέμψαι τινὰς ἐπὶ βοηθείᾳ τῶν κατ' ἔτος κατερχομένων ἡγεμόνων ἐπιφορτιζόντων αὐτοὺς καὶ τοῖς φόροις φόρους ἐπιτιθέντων ἀδίκους, κατὰ πολὺ καὶ οὗτος αὐτοῖς συνεισηνεγκε, γράμμασι τοῖς παρ' ἑαυτοῦ τοὺς ἄνδρας ἐφοδιάσας πρὸς Παναγιώτην τὸν διερμηνευτὴν, φίλῃ συνδεδεμένον ὄντα πολλῇ πρὸς αὐτὸν καὶ εὐλαθείας οὐ τῆς τυχούσης ἀξιοῦντα καὶ γράμμασι πολλάκις προσαμειβόμενον. Οἱ καὶ ἀνελθόντες καὶ τὰ γράμματα αὐτῷ προσκομίσαντες, πολλῆς τῆς δεξιώσεως ἔτυχον παρ' αὐτοῦ, καὶ πᾶν ὅ τι ἐβούλοντο δι' αὐτοῦ πληρώσαντες, κατῆλθον εἰς τὴν πατρίδα πολλὴν αὐτῇ τὴν ὄνησιν φέροντες. Καὶ Εὐγενίῳ μᾶλλον ἢ ἐκείνῳ τὴν χάριν ταύτην ἀφωσιοῦντο, ἅτε δὴ τοσαύτης ἀξιουμένῳ καὶ παρὰ τῶν μέγα δυναμένων αἰδοῦς. σ. 66

Οὕτως ἦν τοῖς καταπονουμένοις πᾶσι διὰ τῶν γραμμάτων ἀπανταχοῦ βοηθός καὶ πᾶσι τοῖς ἐκ τῶν ἱερῶν καὶ σεβασμίων μονῶν ἐλεημοσύνης χάριν περιοδεύουσι, τοῖς τε ἐκ τοῦ Σιναίου ὄρους καὶ τοῦ ἁγίου καὶ ζωοδόχου Τάφου, τοῖς τε ἐκ τοῦ ἁγιωνύμου ὄρους τοῦ Ἀθωνος καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ἐκ πασῶν τῶν κατὰ τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην ἐπ' αὐτῷ τούτῳ περιόντων οὐ μικρὰ συνεβάλλετο ¹ τὰ μὲν αὐτός παρ' ἑαυτοῦ, τα δὲ δι' ἄλλων διδούς.

Ἐξαιρέτως δὲ περὶ τῆς ἱερᾶς καὶ σεβασμίας μονῆς τῆς ἐπονομα-

¹ συνεβάλλετο

ζομένης Τετάρνης, τῆς παρὰ τὸν Ἀχελῷον κειμένης ποταμὸν, πολλήν εἶχεν ἐκ πολλοῦ τὴν φροντίδα καὶ τῆς ἀνακαινίσεως ταύτης (ἡρήμωτο γὰρ, καὶ ἦν ἐπιμελείας ἀξιουμένη μηδὲ μιᾶς ἐπὶ ἔτη σχεδὸν σ. 67 τριάκοντα) αὐτὸς οὗτος ὑπῆρξεν αἴτιος. Ἰάκωβόν τινά ἱερομόναχον, ἐπ' ὀλίγον μὲν αὐτῷ μαθητεύσαντα, ἀσκητικῇ δὲ ἀγωγῇ ἑαυτὸν ἐκδόντα καὶ πολλαῖς κατακοσμούμενον ἀρεταῖς, ἐκ τινος τῶν περὶ τὴν Ἄρταν χωρίων ὀρμώμενον καλουμένου Πέτα, ἐπὶ τὴν προστασίαν ταύτης¹ προτρέψας, καίτοι γε μόλις πρὸς τοῦτο πεισθέντα διὰ τὸν τῆς ἡσυχίας καὶ ἀπραξίας ὃν εἶχεν ἔρωτα καὶ μοναστικὸν βίον βιοῦν ἐλόμενον, ἀλλ' ἵνα μὴ τῆς τούτου ὑπακοῆς ἐκπέσῃ τὸ φορτίον τῆς προστασίας ταύτης ἀναδεξάμενον. Κάκεινος² μὲν ὡς προστάτης ἐγνωρίζετο τῆς μονῆς· οὗτος δὲ ἦν αὐτῷ πάντα ἐν πᾶσι γινόμενος διὰ τῶν ἐπιστολῶν πρὸς τοὺς δυναμένους τὴν παρ' αὐτῶν παρέχειν μετὰ θεὸν τῇ μονῇ βοήθειαν. Καὶ οὕτω μὲν ἐποίει ἐφ' ὅσον ὁ ἱερός ἐκεῖνος ἀνὴρ³ ἐν τοῖς ζῶσιν ἐγνωρίζετο· μετέπειτα δὲ τῷ μετὰ τὸν ἐκεῖνου θάνατον διαδόχῳ γενομένῳ τῆς προστασίας πλείονα συνεισηνεγκε τὴν σπουδὴν. Ἀνανίας οὗτος ἦν ὁ πᾶσι καὶ πανταχοῦ γνῶριμος δι' ὧν ὑπὲρ αὐτῆς ἐπεπράχει καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον, ἅτινα διὰ τὸ πᾶσιν εἶναι κατάφανῃ περιττὸν καταλέγειν· ὅστις καὶ εἰς ἀρχιεπισκοπικὴν ἀξίαν⁴ μετὰ ταῦτα ἀνήχθη, τὴν τοῦ Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου, καὶ οὐδ' οὕτω τῆς περὶ αὐτὴν ἀπελίπετο ἐπιμελείας, κἄν⁵ ταύτη τὸ ζῆν οὐ πρὸ πολλῶν ἐξεμέτρησε χρόνων.

σ. 68 || Ὅτι δὲ πλείονα τότε κατεβάλλετο τὴν σπουδὴν δηλοῖ καὶ τὰ παρ' ἡμῶν εἰς αὐτὸ τοῦτο γινόμενα ἱαμβεῖα μεθ' ἐνός ἡρωελεγείου, τὴν πολλὴν περὶ τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς αὐτοῦ φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν σαφῶς παριστάνοντα, ἔχοντα οὕτωςι·

Στίχοι ἱαμβικοὶ εἰς Εὐγένιον προτρεπόμενον Ἀνανίαν ἐπὶ τὴν τῆς μονῆς προστασίαν.

Μόχθων ἀνευθεν καὶ πόνων οὐδείς, τέκνον
τῆς βασιλείας οὐρανῶν κληρὸν λάχεν·
καὶ γὰρ βιαστῶν ὡς βιαστὴ τυγχάνει,

¹ ταύτης κατὰ νεωτέραν διόρθωσιν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ταύτην

Ἄ ἀνὴρ

² κάκεινος   ³ ἐκεῖνος Ἄ ἐν
πρῶτον γραφέντος ἀξίας

⁴ ἀξίαν κατὰ νεωτέραν διόρθωσιν τοῦ τὸ

⁵ κἄν

πόνους τε πολλοῖς καὶ κόποις θηρευτέα.
 Τί οὖν τὸ θαῦμα καὶ τὸ εἰ πολλοῖς πόνους
 ταύτης γενήσῃ τῆς μονῆς ἀρχηγέτης,
 τῆς πάντα θείας καὶ περικαλλεστάτης,
 καὶ ταῦτα μητρὸς τοῦ θεοῦ μου καὶ λόγου
 περισκεπούσης τῷδε ταύτην τῷ τρόπῳ ;
 Τοῖνυν γενοῦ μοι τάχος αὐτῆς προστάτης,
 καὶ πάντα πάντως χρηστὸν ἔξει καὶ τέλος.

Εἰς Ἀνανίαν ἀποκρινόμενον Εὐγενίῳ ἐπὶ τῇ προτροπῇ.

Εἰ καὶ τὸ σὸν πρόσταγμα θεῖον ὡς πέλει,
 διδασκάλων ἄριστε, δύσοιστον δ' ὅμως
 ἡμεοὶ δοκεῖ καὶ ἄχθος οἷόν τι μέγα
 μονῆς γενέσθαι τηλικαύτης προστάτην.
 Τούτου χάριν δέδρα μή τι καὶ πάθω,
 κατωμαδὸν τοσοῦτον ἄρας φορτίον.
 Ἄλλ' οὖν ἐπειδὴ προστάτιν καὶ κυρίαν
 τὴν Παρθένον σὺ καθυπισχνῆ μοι, πάτερ,
 ἔπος λέγειν ἀντικρυς οὐδὲν οὐκ ἔχω.
 Πάντως γε μὴν χρὴ καὶ σὲ συμπαραεστάναι
 σύμβουλον αἰεὶ¹ δεξιὸν τῶν πρακτέων.

σ. 69

Ἡρωελεγεῖοι ὡς ἀπὸ τοῦ Εὐγενίου.

Εὐγένιος παλάμησιν ἀριστοπόνοισιν ἐῆσιν
 οὐ δύναται πονέειν σῶμ' ἀλαπαδνὸν ἔχων.
 Ἴκετο γὰρ δὴ γῆρας ἐπ' ἔσχατον ἄγχι θανάτου,
 καὶ οἱ πάντα λύθη γυῖα χερῶν τε τόνος·
 μέσφ' ὅτε μέντοι τῷδε βίῳ θεὸς αὐτὸν ἐέργοι
 μήδεσιν οὐ λήξει πώποτ' ἀρηγέμεναι.

Οὐ περὶ τῶν ἱερῶν δὲ μόνον μονῶν πολλή τις ἦν αὐτῷ ἢ φροντίς,
 ἀλλὰ καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν. Τὸν γὰρ ἐν τῷ Καρπενησίῳ
 τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, οἰ-
 κοδομήσας ναόν, πολλῶν καὶ ἄλλων ἀπέδειξε² τοῦτον ἀρχέτυπον,
 καὶ πολλοὺς εἶχε τοὺς μιμητὰς ἐν τε τῇ κωμοπόλει ταύτῃ καὶ ἐτέ-

¹ φεῖ   ² ἀπέδειξε κατὰ διόρθωσιν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ὑπέδειξε

σ. 70 ροις || τῶν περίξ χωρίων. Καί τοσαύτη μὲν ἦν αὐτῷ ἢ περὶ τῶν θείων καὶ ἱερῶν ναῶν <ἢ> φροντίς. Τὴν δὲ πρὸς τοὺς δεομένους ἐπικουρίαν τε καὶ χορηγίαν, ἦν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ φανερώς τε καὶ ἀφανῶς ἐποιεῖτο, τίς ἂν ἱκανῶς εἴπειν δυνηθεῖη λόγος; Ἐμοὶ δοκεῖν, οὐδ' αὐτὸς ὁ ἐν λόγοις δεινότατος ἀξίως ταύτης παραστῆσαι δυνατὸς ἂν γένοιτο τὸ βραχύτατον. Οὕτω γὰρ ἦν συμπαθὴς, οὕτω φιλόπτωχος, ὡς μηδὲν περὶ τῆς αὔριον εὐαγγελικῶς περὶ ἑαυτοῦ μεριμνᾶν¹. διὸ καὶ εἰς ἐνδειαν τῶν ἀναγκαίων μετὰ ταῦτα κατέστη πολλήν. Ἄλλ' ἢ πάντων προνοητικὴ καὶ τῶν καλῶν ἀφθονοπάροχος τοῦ θεοῦ σοφία καὶ δύναμις οὐδαμῶς αὐτόν τε καὶ τοὺς εἰς αὐτὸν ὀρώντας τῶν δεομένων εἰς τέλος τῇ ἐνδείᾳ πιέζεσθαι κατελίμπανε, παρεῖχε δὲ πάντα ἀφθόνως αὐτῷ τὰ πρὸς τὴν ἐν τῷ μετὰ σώματος βίῃ διαγωγὴν ἀνήκοντα καὶ ἑτέροις οἷς οἶδε τρόποις.

Τὰ γὰρ ἀνωτέρω λεχθέντα χρήματα τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τῶν εἰρημένων φιλοθέων ἐκείνων ἀνδρῶν ἐλεημοσύνης λόγῳ συλλεχθέντα καὶ οἰκονομηθέντα φροῦδα παντάπασιν ἐγένοντο μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρῶτον ταῦτα παραλαβόντος ἐν ταῖς χερσὶ, καὶ οὐδὲν τούτων τὸ μονύδριον ἐκ τῶν ἐκείνου διαδόχων ἀπέληψε. Διὸ καὶ πολλάκις περὶ αὐτῶν² ἐρευνήσας τοὺς τὴν ἀπώλειαν αὐτῶν συνειδότες σ. 71 καὶ μηδὲν δυνηθεὶς λαβεῖν, ἀφορισμὸν, ὡς ἔθος τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ, ποιησάμενος καὶ παρὰ τινος τῶν ἐκ τοῦ χωρίου δι' αὐτὸ τοῦτο σκληρόν τινα λόγον ἀκούσας, ἠχθέσθη μὲν οὐ μετρίως, ἠδουλήθη δὲ μετανάστης ἀπὸ τῆς Γούβης γενέσθαι, τῶν Καρπενησιωτῶν προσκαλουμένων αὐτόν. Καὶ αὐθις εἶχε τοῦτον τὸ Καρπενήσιον, καίτοι πολλοὺς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Γούβῃ διατρίψαντα χρόνους. Κατέλιπε δὲ ἐν ταύτῃ Σάββαν τινὰ ἱερομόναχον τῶν ἐκ τῆς αὐτοῦ συνοδίας, ἀνδρα ἑλληνικῶν μὲν μαθημάτων ἄπειρον, ἀρετῇ δὲ συζῶντα πολλῇ, ὃν καὶ Ἑγιασμένον δι' αὐτὸ τοῦτο ἐκάλει. Παρέλαβε δὲ μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Ἰωακείμ, ὃν ὁ λόγος ἀνωτέρω δεδήλωκε, σὺν αὐτῷ τε κάμει³ τῆς τῶν ἐφήβων ἡλικίας τὸ τηνικαῦτα⁴ ἀπτόμενον.

Πολὺ δὲ τὸ διάφορον ἔχον ὀρών τῆς ἐν ἡ πρότερον κατέλιπε τὸ Καρπενήσιον καταστάσεως, ὑπὸ παντὶ λίθῳ σκορπίος εὔδει, τὴν παροιμίαν ταύτην ἐπὶ στόματος εἶχεν αἰεὶ. Μόλις δὲ ἔτος ἕν καὶ μόνον ἐν αὐτῷ πληρώσας, τῶν κατ' αὐτὸ θορύβων ἀπαναστῆναι πάλιν

¹ μεριμνᾶν   ² αὐτόν   ³ κάμει   ⁴ τοτηνικαῦτα

ἐσπούδαζεν. Ἐξελθὼν δὲ τούτου (εἰ καὶ τὴν ἀλήθειαν πρὸ παντὸς τιμᾶν ¹ ἄξιον), ἀκόντων τε πάντων καὶ ἀνθελκόντων πλὴν ὀλίγων τινῶν, εἰς Ναύπακτον τὴν προκαθεζομένην πόλιν τῆς Αἰτωλίας διὰ τῆς πατρίδος· τὸ Μέγα δένδρον φημί· καταβαίνει, μηδένα τῶν ἐκ τῆς συνοδίας αὐτοῦ συνεπόμενον ἔχων πλὴν ἐμοῦ, κάκειθεν ² εἰς Μεσολόγκιον ἔρχεται, καὶ ἐξ αὐτοῦ πάλιν εἰς ἥ τὸ Ἀνατωλικόν. Διατρίψας δὲ ἐνταῦθα ἐφ' ὅσον ἦν αὐτῷ ἀρεστόν, εἰς τὸ Δραγαμέστον διὰ τοῦ Ἀχειλῶου καὶ τῆς ἐπέκεινα τούτου πορείας γίνεται, καὶ ὅλην ἐκεῖ προσμείνας τὴν ἀγίαν καὶ μεγάλην Τεσσαρακοστὴν (ταύτης γὰρ ἦν ὁ καιρὸς) μετὰ τὸ Πάσχα καὶ τὰς μετ' αὐτὸ ἐπομένας ἑορτὰς ἐπανακάπτει ³ αὐθις διαπόντιος εἰς τὴν Κατοχὴν διὰ τῶν παρ' Οἰνιάδας τοῦ Ἀχειλῶου ποταμοῦ ἐκβολῶν, κάκειθεν αὐθις εἰς τὸ Ἀνατωλικόν. Ταύτην δὲ τὴν περίοδον δι' οὐδὲν ἕτερον ἐποιεῖτο εἰ μὴ τόπον ἡσυχίας ζητῶν εὐρεῖν, ἀλλ' οὐδὲν ταύτης ἀπόνειο· πάντα γὰρ ἦν θορύβων μεστὰ καὶ πλήρη κακῶν.

Ἐνθεν ⁴ τοι καὶ παντάπασι τῆς ἐπὶ τάδε οἰκήσεως ἀπογνοῦς, τὴν ἐς τὰ τῶν Ἀγράφων ὄρη φέρουσαν προκριτέαν πάντων εἶναι ἠγήσατο· καὶ ἄπτεται μὲν αὐτίκα ⁵ ταύτης, ὄρον δὲ τίθησιν αὐτῇ τὸν πρὸς ὄν, τὴν σεβασμίαν τῆς Τετάρτης μονῆν. Ἐν ἣ καὶ γενόμενος ἀρρωστίᾳ περιπίπτει δεινῇ. Ταύτης δὲ τῆ τῆς Θεομήτορος βοήθειᾳ ἀναρραίσας, ἡ φήμη τῆς τούτου κατὰ τὴν Τετάρταν ἐλεύσεως προῆλθε καὶ μέχρι τῶν ἐν Βρανιανοῖς, οἳ καὶ τῆς τούτου στερήσεως εὐληφότες τὴν πείραν πολλὴν εἶχον τὴν ἔφεσιν τοῦ καὶ πάλιν αὐτὸν ὡς καὶ πρότερον εἶχον εἶδεν. Διὸ καὶ μηδὲ μίαν ποιησάμενοι τὴν ἀναβολὴν οἱ τηνικαῦτα τῶν ἄλλων ἥ προὔχοντες ἐν τῇ μονῇ κατήλθον ζητοῦν- ⁶ τες αὐτὸν, μεθ' ὧν ἦν καὶ πατήρ ὁ ἐμὸς, πένης μὲν ἄλλως καὶ χειρωνακτικῶ βίῳ ζῶν, πολλὴν δὲ ὁμῶς τὴν πρὸς αὐτὸν εὐνοίαν τρέφων ἐν αὐτῷ. Θεασάμενος δὲ τούτους οὕτως ἐξαίφνης ἐξελθόντας, ἠδονῆ καὶ θαύματι σύγκρατος ἦν, καὶ πόθεν οὕτως ἐν ταύτῃ τῇ ἱερᾷ μονῇ παρεγένοντο ⁶ τούτους ἠρώτα, μὴ καὶ πρότερον μέχρι ταύτης εἰωθότας κατέρχεσθαι. Σοῦ ἕνεκά φασι νῦν μεθ' ὃ τι πλείστης σπουδῆς ἐνταῦθα κατήλθομεν, ὡς ἐκ προσώπου πάντων τῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ χω-

¹ τιμᾶν   ² (καὶ κατωτέρω) κάκειθεν   ³ ἐπανακάπτει   ⁴ ἐνθεν

⁵ αὐτίκα   ⁶ παρεγένοντο κατὰ διόρθωσιν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος παρεγένετο

ρίῳ κατοικούντων πεμφθέντες· διὸ καὶ ἀξιοῦμεν μηκέτι παριδεῖν ἡμᾶς τοσοῦτον χρόνον τὴν σὴν ὀρφανίαν φέροντας, ἀλλ' ἐπὶ τὸ σὸν μονῦδριον ἀνελθεῖν καὶ τοὺς ἐκ πολλοῦ τοῦ χρόνου κατιδεῖν σε ἐφιεμένους παραμυθήσασθαι, τοῖς δέ γε διὰ λόγου ἢ ἔργου σοι προσκεκρουκόσιν, οἷα Χριστοῦ μιμητῆς, συγχώρησιν παρασχεῖν.

Τούτοις τε καὶ ἑτέροις πλείοσι λόγοις πρὸς ἀλλήλους καθομιλήσαντες, τὰ πρὸς τὴν ἀνοδὸν ἡμῖν εὐτρεπίζειν παρεκέλευετο, καὶ, ἵνα τὸ πᾶν συνεχῶς εἴπω, ἐπανήλθομεν ὄθεν ἐξήλθομεν. Τί δ' ἂν τις εἴποι περὶ τῆς τότε γενομένης παρὰ τῶν ἐγχωρίων χαρᾶς; Οὐδὲ γὰρ λόγῳ ταύτην δύναμαι παραστῆσαι. Ποθεινοτέρα δὲ καὶ αὐτῷ ἢ ἐν τῷ ἰδίῳ σ. 74 κελλίῳ οἰκησὶς τηνικαῦτα ἐδόκει, καὶ || πασῶν ὧν τὴν πείραν ἔλαβε κρείττων. Καὶ ἀριθμὸν ἐτῶν ἱκανῶν ¹ αὐτόθι τὸ δεύτερον ἐλθὼν διήρκεσε μένων. Ἄλλὰ καὶ αὐθις ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτιῶν, ὧν καὶ πρότερον ἡμῖν εἴρηται, κινήθεις γήραξ τε πολλῷ βαρυνόμενος καὶ ὑπὸ τινος Ἀρσενίου ἱερομονάχου, τῶν αὐτοῦ ὄντος, ὡς ἔφημεν, φοιτητῶν, ἀπὸ Καρπενησίου ἐλθόντος, ἐρεθισθεὶς καὶ ἑτέρων ἔτι πολλῶν (ἦν γὰρ τότε δι' ὑπερβολὴν γήρως καὶ τοῖς τυχοῦσι τῶν ὀμιλούντων αὐτῷ πειθόμενος) βουλευέται καὶ τρίτον εἰς Καρπενήσιον ἀπελθεῖν. Ὁ καὶ ποιήσας αὐτίκα μετάμελος ἐγεγόνει, καὶ αὐθις τοῦτον ἢ Γουῖβα ὡς τινα σίτον ὄριμον εἰς τὴν ἀποθήκην δέχεται, οὐ διὰ τῆς αὐτῆς, ἀλλὰ δι' ἑτέρας ἐπανακάμψαντα, περίοδόν τινα τετελεκῶς, ἣν καὶ λιτὴν κατάπτυστον συνεχῶς ἐφίλει κατονομάζειν. Ἐν ἣ καὶ γενόμενος, πολλὴν ἐδόκει τὴν ἀπὸ ταύτης θεραπείαν ἔχειν· ἔστι γὰρ ἐς τὰ μάλιστα ὁ τόπος ὑγιεινὸς ἀπὸ τῆς τοῦ ἀέρος εὐκρασίας, καὶ πηγὴ τις ἐνταῦθα ἐκδίδωσι καθαροῦ καὶ ἡδίστου νάματος, Φοντάνα ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καλουμένη καὶ πολλὴν κεκτημένη τὴν φήμην· ἦν καὶ ἐπιγράμματος ἠξίωσεν ἐξ ὅτου ² πρῶτον ἐν αὐτῇ παρεγένετο, τοῦτον τὸν τρόπον ἔχοντος·

Ἴζεό μοι πάρα, ὦ Ξένε, κἄν κεν ὁδοῖο παρέλκω,
πίε δὲ καὶ νάματος τοῦδε ἀκηρασίου.

σ. 75 || Ἐλθὼν οὖν ὑπὸ τῆςδε κεράσου μοι ἀνάκεισο,
νίζε θοοὺς τε πόδας χρῶτα τέρην τε ἄπαν.
Φοντάνα κικλήσκουσί με νῦν ἐγχώριοι ἄνδρες
φωνῇ τῇ Λατίνων, οὐκ Ἀχαιδί, φίλε.

ἱκανῶν (τὸ πρῶτον ἱκανόν)   ? (καὶ κατωτέρω) ἐξότου

Ταῦτ' ἄρα καὶ περὶ μηδεμιᾶς ἔτι φροντίσας ἑτέρας ἀποδημίας, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τὸ λειπόμενον διαρκέσαι τοῦ βίου διεγνωκῶς, εἰ καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦτο κατὰ νοῦν εἶχεν, ἀλλ' ἐκ τινων, ὡς ἔφημέν, περιστάσεων ἐνοχλούμενος ἐποιεῖτο τὰς μεταβάσεις. Ἐκ γὰρ πολλῶν ἐτῶν αὐτόθι ὁ τάφος αὐτῷ ἐσχεδιάσθη, καὶ μονοῦ¹ τὸν βίον καθ' ἐκάστην τοῦτον ὁρῶν ἀπέλειπεν. Ἐξ ὅτου γὰρ Θεόδωρον τὸν ἡμέτερον ἀδελφόν, ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ ὄντα καὶ Γόρδιον παρ' αὐτοῦ πρῶτον ὀνομασθέντα, πικρῶς θανόντα ἐθρήνησεν, ὥστε θαυμάζειν τοὺς ὁρῶντας αὐτόν, καὶ ἐν τῷ τοῦ ναοῦ νάρθηκι ταφῆναι ἐκέλευσεν, ἐκεῖσέ πη καὶ ὀπήν τινα ἐπέσκηψε γενέσθαι τὸν ἑαυτοῦ τάφον δεικνύουσαν καὶ ἐπιτηδεῖως ἔχουσαν εἰς κηροῦ καὶ λύχνου καὶ φωταγωγοῦ ἕξαψιν· ὃ δὴ καὶ ἐγένετο ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι.

Πόθῳ δὲ τῷ πρὸς τὰ θεῖα πόθον προσθεῖς καὶ τὸν βίον μελέτην θανάτου ποιούμενος, ὃ δὴ φιλοσοφίας ὄρος ἐστὶν ὁ ἀκρότατος, καὶ τὰ ἐνταῦθα οὐδενὸς ἄξια λογιζόμενος, ἐν τῇ τῶν || μελλόντων θεωρίᾳ ἦν σ. 76 ὄλος ἐκδεδομένος, εἶχε δὲ καὶ ταῦτα μετὰ τῶν ἄλλων αὐτοῦ καλῶν ὡς τινα ἰδιαίτατα, τὸ ἐν ταῖς προσευχαῖς συνεχὲς καὶ ἐπίμονον· οὐκ ἀπελείπετο γὰρ ἄωρὶ τῶν νυκτῶν ἀπὸ τῆς κλίνης ἀνιστάμενος ἐπὶ πολὺ τούτων μέρος τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖν μετὰ πολλῶν δακρύων καὶ στεναγμῶν· τὸ ἐν ταῖς τῆς ἐκκλησίας ἀκολουθίαις πρόθυμον καὶ πρὸς τὴν ἀκρόασιν νουνεχὲς, ὥστε τοῖς κατὰ τι τῶν ἀναγινωσκόντων σφαλλομένους καὶ ἐκ δευτέρου καὶ τρίτου πάλιν τὸν λόγον λέγειν καὶ διορθοῦσθαι πολλάκις ἐπιτιμᾶν². ἠνίκα δὲ καὶ ψάλλειν ἐβούλετο τοὺς τε τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων κανόνας οὐκ ἄνευ δακρύων εἶδεν ἂν τις τούτου τοὺς ὀφθαλμούς· τοσαύτη γὰρ αὐτῷ ἐκ τῆς ψαλμωδίας ἐγένετο ἡ κατάνυξις· τοῦτ' αὐτὸ δὲ καὶ ἄλλων ἔπασχε συνεχῶς ψαλλόντων ἀκούων· ἢ πρὸς τοὺς δεομένους μετάδοσις καὶ ἀνωτέρω μοι ἀποχρώντως δεδήλωται· τὸ γὰρ χαίρειν μετὰ χαιρόντων καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, ὡς οὐδεὶς ἄλλος ἐφιλοσόφησε, συχνοί· τε πρὸς αὐτόν ἐν θλίψεσι καταφεύγοντες τῆς παρ' αὐτοῦ βοηθείας ἐτύγγανον. Οὐκ ὀλίγων δὲ καὶ αὐτὸς ἐγὼ τῶν παρ' αὐτοῦ εὐεργεσιῶν τε καὶ χαρίτων πεπειράμαι καὶ μᾶλλον τῆς πρὸς τοὺς λόγους συνδρομῆς τε καὶ προτροπῆς,

¹ μονοῦ² ἐπιτιμᾶν

σ. 77 καὶ ταῦτα ἐν γηραιᾷ ¹ || πάνυ τῆ ἡλικίᾳ αὐτῷ ὁμιλήσας καὶ ὅσα καὶ χεὶρ αὐτῷ γινόμενος πρὸς τὰς παρ' αὐτοῦ συντασσομένας ἐπιστολάς.

Συγγράμματα δὲ αὐτοῦ ὀλίγα τινὰ καὶ κατὰ τινὰς καιροὺς πρὸς τοὺς αἰτήσαντας ἐκδεδομένα. Πρῶτον μὲν γὰρ πρὸς τοὺς ἐκ τοῦ ἀγιωνύμου ὄρους τοῦ Ἄθωνος πρὸς αὐτὸν περὶ τῆς ἀγίας προσκομιδῆς γράψαντας καὶ ἀποριῶν λύσιν αἰτουμένους ἀποκρίσιν ἐποιήσατο δι' ἑλληνικῆς φράσεως ἐν λόγοις δυσὶν, ὡς ἐν εἶδει ἐπιστολῶν, οἵτινες τοῖς ἐντυγχάνουσι τῆ κοινῆ παραδόσει μᾶλλον τοῦτον προσέχειν δοκοῦσιν ἢ ταῖς λόγῳ ἀναντιρρήτῳ σαφῶς ἀποδεικνυμένοις· διὸ καὶ ἀποδοκιμαστῆαν οἱ Ἄθωνῖται τὴν τούτου πρὸς αὐτὸν γενομένην ἀπόκρισιν ἀπεφώνησαν ².

Δεύτερον δὲ καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν συνεγράψατο τοῦ καλὸν ἐν μονάζουσι λάμπαντος Διονυσίου τοῦ νέου, τοῦ ἐν τῷ Ὀλύμπῳ ὄρει ἀσκήσαντος, ὑπὸ τινῶν πρὸς τοῦτο παρακληθεὶς ἀδελφῶν καὶ συμπατριωτῶν τοῦ ἀγίου. Πρὸςθες, εἰ βούλει, καὶ ἦν ἔφημεν ἀκολουθίαν Κυρίλλου ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔτι διατρίβων ἐν νεωτέρᾳ ἡλικίᾳ.

Τὰ δὲ λοιπὰ τούτου τῶν συγγραμμάτων εἰς ἐπιστολάς ἀναφέρεται, τὰς μὲν καὶ ἑλληνιστί, τὰς δὲ καὶ χυδαῖστὶ ἢ μιξοβαρβαριστί, ἔν' οὕτως εἶπω, γεγραμμένας, ὑπὲρ ἀριθμὸν οὔσας. Πολλὰς γὰρ καὶ
σ. 78 πρὸς πολλὰ τῶν προσώπων || ἰδιωτικῶν τε καὶ ἀξιωματικῶν ἀπέστειλεν ὡς καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ἐν βασιλεῦσι χριστιανικώτατον καὶ τῆς Μοσχοβίας αὐτοκράτορα συστατικὰς ποτε πέμψας ἐπιστολάς, ἔτι δὲ καὶ πρὸς Νίκωνα τὸν τῶν ὑπερβορείων ἐκείνων μερῶν πατριάρχην. Παρίημι λέγειν ὅσαι πρὸς τοὺς κατὰ καιροὺς γενομένους ἐκλαμπροτάτους ἡγεμόνας τῆς τε Οὐγκροβλαχίας καὶ Μολδοβλαχίας πρὸς τε τοὺς τέτταρας τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας πατριάρχας καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς τῶν ἀρχιερέων, μάλιστα δὲ πρὸς Διονύσιον τὸν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, τὸν ὕστερον μὲν πολλάκις ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν ἀναχθέντα θρόνον, πρότερον δὲ Λαρίσης ³ ὄντα μητροπολίτην. Πρὸς τοῦτον γὰρ

¹ ἐν γηραιᾷ μόνον ἐν τῇ κάτω ᾠα τῆς σ. 76 κατὰ τὸ ἔθος τῶν μεταγενεστέρων βιβλιογράφων καὶ τῶν ἐντύπων βιβλίων τοῦ θέτειν προληπτικῶς ἐν τῇ κάτω ᾠα τῶν ἀρτίων τὸν ἀριθμὸν σελίδων τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπομένης σελίδος. Τὸ ἔθος τοῦτο τηρῶν καὶ ὁ βιβλιογράφος τοῦ κώδικος ἔθηκε μὲν ἐν τέλει τῆς σ. 76 τὰς λέξεις δι' ὧν ἔμελλε ἀρχίσῃ ἡ σ. 77, ἀλλ' ἐλησμόνησε νὰ γράψῃ ταύτας ἐν αὐτῇ ταύτῃ. ² ἀπεφώνησαντο ³ Λαρίσης

καὶ πλείστας καὶ καλλίστας συνέταξεν ἐπιστολάς διὰ τε τὸ ἐγγὺς τῆς αὐτοῦ ἐπαρχίας οἰκεῖν καὶ διακομιστῶν ὅποτε βούλοιτο εὐπορεῖν καὶ διὰ τὸ πολλὴν πρὸς αὐτὸν τὴν φιλίαν σῶζειν καὶ τὴν εὐλάβειαν, ὥστε καὶ ἐπὶ Λάρισαν ¹ ἐλθεῖν ποτε μετὰ πολλῆς τῆς παρακλήσεως αὐτὸν μεταπέμψασθαι ² καὶ τὴν τε Τρίκκην καὶ τὸν Τούρναβον μετ' αὐτοῦ περιδεῦσαι καὶ ὅπῃ περ ἂν αὐτῷ κρεῖττον δόξειε μείναι καὶ σὺν αὐτῷ εἶναι παρακαλεῖν.

Ἄλλ' οὗτος τὴν ὑπὲρ πάντα φίλην αὐτῷ ἡσυχίαν ἀσπαζόμενος, τὴν ταχίστην ³ ὑποστρέφειν ἐπὶ τὴν Γουβαν ἔσπευδε, πασῶν τούτων προτιμωτέραν ἡγούμενος. Πολλοὶ ἢ δὲ καὶ ἕτεροι τῶν ἀρχιερέων ἐπὶ σ. 79 τὰς μητροπόλεις αὐτῶν πολλάκις αὐτὸν ἐκάλουν, πᾶσαν αὐτῷ θεραπείαν ὑπισχνούμενοι καὶ τιμὴν· ἐξ ὧν καὶ ὁ προρρηθεὶς Βαρθολομαῖος ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης, ἠνίκα τὸν Γρηγόριον ἦλθε ζητῶν παρ' αὐτοῦ προστάτην τῆς ἐν τῇ Ἄρτῃ καταστῆσαι σχολῆς πρὸ τοῦ γενέσθαι τὴν ἐν τῷ Ἀνατολικῷ. Πρὸς ὃ καὶ ἐπένευσεν, ἀλλ' οὐ πλείονα χρόνον ἔτους ἐνός τὴν ἐκεῖσε ποιῆσαι διατριβὴν, εἶτα πρὸς αὐτὸν ἀνακάμψαι τοῦτον δεόμενον· εἴλετο γὰρ μᾶλλον παραρριπτεῖσθαι καὶ συγκακουχεῖσθαι τοῖς ἐν τοῖς δυσβάτοις καὶ ἀκάρποις ὄρεσι τῶν Ἀγρᾶφων οἰκοῦσι καὶ ἡσυχίας ἀπολαύειν διηνεκοῦς ἢ κατὰ τὰς εὐρείας καὶ πολλαῖς περιρρομένας τῶν πόλεων ἀφθονίαις ἐν πολλοῖς ἀναστρέφεσθαι τοῖς θορύβοις.

Ἦν δὲ ὁ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ χαρακτήρ ἐν μὲν ταῖς κατὰ φράσιν συντεταγμέναις ἑλληνικὴν τῷ τοῦ Κορυθαλλέως προσεικῶς, εἰ καὶ μὴ πᾶσαν εἶχε τὴν ἐκείνου ἰσχὺν, ἐν δὲ ταῖς κατὰ τὸν ἀπλοῦν καὶ ἰδιωτικὸν τρόπον σοφῆς μελίττης ἀποστάζων γλυκύτητα· καὶ αὗται μᾶλλον ἐκείνων παρὰ πάντων σοφῶν τε καὶ ἰδιωτῶν ἐθαυμάζοντο κάλλους ἕνεκα καὶ ἤθους κατασκευῆς· καὶ οὐκ ἔστιν ὅστις ἐπιστολὴν τούτου εὐρῶν, ὅπως δὴ πούσαν ἔχουσαν, μὴ ἢ μετὰ πολλῆς ἐγκολπώ- σ. 80 σασθαι τῆς προθυμίας καὶ ἡδονῆς. Καὶ οὕτω μὲν ἐγένετο πανταχοῦ δι' αὐτῶν· πολλοὺς δὲ καὶ ἐκ πολλῶν ἡλευθέρου κακῶν ψυχικῶν ὁμοῦ καὶ σωματικῶν, καὶ τοῦτο ἦν αὐτῷ μᾶλλον τὸ σπουδαζόμενον μέχρι τελευταίας ἀναπνοῆς.

Ἐνταῦθα δὲ γενόμενος τοῦ λόγου, καὶ οἷον περὶ αὐτὸ τὸ τέλος εἰπεῖν, οὐκ ἄξιόν μοι δοκεῖ καὶ τὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι (φημί τῷ Με-

¹ Λάρισσαν   ² μεταπέμψεσθαι   ³ σταχίστην

γάλῳ δένδρῳ) παρ' αὐτοῦ κτισθέντα ναὸν ἀμνημόνευτον παριδεῖν καὶ μηδενὸς ἀξιῶσαι λόγου. Πολλὴν γὰρ εἶχεν ἐκ πολλοῦ τρέφων ἐν ἑαυτῷ τὴν ἔφεσιν ἴσον¹ καὶ μεγέθει καὶ σχήματι τῷ ἐν Καρπενησίῳ παρ' αὐτοῦ πρότερον οἰκοδομηθέντι καὶ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα κτίσαι ναόν. Ἦν δέ τις ἐκεῖσε βραχὺς πάνυ καὶ κάλλους ἀπηλλαγμένος παντός, ἐπ' ὀνόματι τιμώμενος τῶν τῆς Θεομήτορος εἰσοδίων. Τοῦτον ἔγνωκεν ἀνακτίσαι καὶ εἰς τὸ προρρηθὲν ἀναγαγεῖν καὶ σχῆμα καὶ μέγεθος. Τὸ δὲ οὐκ ἄλλοτέ ποτε τοῦτο αὐτῷ ἐξεγένετο, καίτοι λίαν προθυμομένῳ, εἰ μὴ περὶ αὐτὰς τὰς τοῦ βίου δυσμάς. Καὶ δὴ βουλῆς αὐτῷ καὶ σκέψεως πρότερον γενομένης, καὶ τὸ ἔργον αὐτίκα ταύτη ἐπηκολούθει. Δοὺς τοίνυν ὅσον ἱκανὸν ἦν εἰς τε τὸν τῶν τοίχων καὶ τὸν τῆς ὀροφῆς τούτου ἀπαρτισμὸν, ἀνεκτίσθη μὲν ὁ ναός, οὐ μὴν δὲ σ. 81 καὶ κατὰ πάντα τῷ ἀρχετύπῳ || παρεμφερῆς, ἀμελείᾳ τε ἅμα καὶ μοχθηρίᾳ τῇ τῶν ἐπιστατούντων· οὐδὲ γὰρ ἠδύνατο τῷ τόπῳ τὰς ὀψεις αὐτὸς οὗτος ἐπιβαλεῖν καὶ ὡς ἦν αὐτῷ καταθύμιον κελεῦσαι γενέσθαι. Πέρας μέντοι τὸ οἰνοῦν ἐδέξατο, καὶ ἤδετο τοῦτο μαθῶν καθ' ὑπερβολὴν. Εἶτα καὶ περὶ τῶν ἐντὸς ἤρξατο τὰ εἰκότα διανοεῖσθαι, κατὰ πάντα αὐτοῦ τὰ μέρη τοῦτον ὀλόκληρον ἀπεργάσασθαι σπεύδων. Ἐφ' ᾧ καὶ Ἀνανίαν τὸν τῆς Τετάρτης προσκαλεσάμενος καθηγούμενον, ὡς ἐκ τοῦ ἰδίου προσώπου μετὰ τῶν ἀναλωμάτων ἐκεῖσε πέπομφε² τὰς μετὰ τῶν τεχνιτῶν συμβάσεις ποιήσασθαι. Τούτου δὲ κατὰ τὴν ἐκείνου κέλευσιν ἐπὶ τὸν ναὸν ἐλθόντος καὶ τὰ προστεταγμένα αὐτῷ ποιήσαντος καὶ ἐπανελθόντος, οὐδὲν ἤττον ἐκείνοι, τῇ ἑαυτῶν μοχθηρίᾳ χρησάμενοι, τὰ μὲν χρήματα κατηνάλωσαν, τὸ δὲ ἔργον ἀτελὲς ἀπέλιπον. Τελευτήσαντος δὲ τούτου, τελευτήσαντος δὲ καὶ τοῦ τῶν τεχνιτῶν ἐκείνων πρωτεύοντος, ἡμιτελὲς ἦν τὸ ἔργον καὶ παρεωραμένον μέχρι καὶ τῆς ἡμῶν ἐπὶ τὸ Ἀνατωλικὸν ἀφίξεως. Ἐχοντες δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ἡμεῖς παρ' αὐτοῦ καὶ τὴν περὶ τοῦ ναοῦ τούτου παραγγελίαν καὶ τινὰ βραχὺν χρημάτων ἀριθμὸν, ὃν ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἡμῖν καταλέλοιπεν, οὐ ταῦτα μόνον εἰς αὐτὸν ἀνηλώκαμεν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἰδίων τινὰ, καὶ πᾶν ὃ τι χρειῶδες καὶ τῶν ἄλλων σ. 82 μᾶλλον ἀναγκαιότερον ἦν εἰς τέλος τὸ προσῆκον ἡγάγομεν, || τῷ καθηγητῇ τε καὶ πνευματικῷ πατρὶ καὶ πάντων τῶν καλῶν ἡμῖν μετὰ θεὸν χορηγῶ χαριζόμενοι.

¹ ἴσον   ² πεμπομφε

Τὸ δὲ γε εἰς θεοσέβειαν ἤκον αὐτοῦ καὶ δογμάτων ἀκρίθειαν ἴσασι πάντως οἱ μετ' αὐτοῦ τὰς ἐντεύξεις ποιούμενοι καὶ τῆς τούτου διδασκαλίας συνεχῶς κατακούοντες, ὡς οὐδὲ μιᾶς λύμης μέτοχος ἦν τῶν εἴτε λατινικῶν, εἴτε καὶ λουθηρανικῶν εἴτ' ¹ οὖν καλουινικῶν φαίης αἰρέσεων, ἀλλὰ καὶ τούτων κάκεινων ² ἄσπονδος ἐχθρὸς ἦν, καὶ ἐκ μιᾶς παρητεῖτο πάντας, ὡς καὶ τινος αὐτῷ τῶν φίλων ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως γράψαντος, ὅτι τινὲς τῶν ἀπὸ τῆς τοῦ ἐκ Βερροίας Κυρίλλου φατρίας Καλουῖνον εἶναι τοῦτον ἐπιφημίζουσιν, αὐτὸς ἀντέγραψεν οὐκ οἶδ' ὅ τι καὶ βούλεται τοῦτο σημαίνειν τοῦνομα, ἄρα τῶν χερσαίων τι ³ ζῶων ἐστὶν ἢ τῶν πτηνῶν ἢ τῶν νηκτῶν, ἐδώδιμον ἢ οὐκ ἐδώδιμον, καὶ ὅσα τούτων ἐφάμιλλα. Πρὸς δὲ θεολογίαν εἰ καὶ ἀγύμναστος ἦν, τὴν νεωτέραν ταύτην φημί καὶ σχολαστικὴν καλουμένην, πρὸς μέντοι γε τὴν τῶν θείων πατέρων ἀραρότως εἶχε μάλα καὶ ἐντελῶς, καὶ πολὺς ἦν ταῖς τούτων βίβλοις προσκείμενος, καὶ πᾶν ὅ τι ἂν καὶ λέγειν καὶ γράφειν βούλοιτο οὐκ ἄλλοθεν ποθεν εἰ μὴ παρ' αὐτῶν ἐλάμβανεν, οὐδὲν οὔτε μεταποιῶν, οὔτε παρεξηγούμενος, ἀλλὰ τῇ τε ἱερᾷ καὶ θείᾳ Γραφῇ καὶ τοῖς ταύτης ἐξηγηταῖς καὶ ἀγίοις πατράσι κατ' ἴχνος ἐπόμενος.

|| Περὶ δὲ τῆς τοῦ Κορυθαλλέως ἧς εἶχε γνώμης πολλάκις ἀκηκοῶς σ. 83 ἔτυχον τούτου λέγοντος, ὅτι οὐκ ὀρθοποδῶν ἦν ὅλως πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Εἰ γὰρ καὶ μὴ ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις, ἀλλὰ γοῦν θατέρα τούτων ἐχώλεσε. Τοσοῦτον μόνον τὸ παρ' αὐτοῦ λεγόμενον ἦν, ἀλλ' οὐκ οἶδα πρὸς ὅ τι μᾶλλον ὁ λόγος αὐτῷ ἐφέρετο· ὡς δὲ εἰκάσαι μόνον ἐστὶν, ἐκ μιᾶς ἧς πρὸς αὐτὸν πέπομφεν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστολῆς, ἐν ἣ τὴν μετουσίωσιν θεοστυγῆ λέγειν οὐκ ἀναδύεται, εἴτε τὴν λέξιν αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν οὕτω καλῶν, εἴτε καὶ τὸ ὑπ' αὐτῆς σημαίνόμενον, ἀμφοτέρως οὐ πόρρω ἀσεβείας καθέστηκεν. Ἐν ἑτέροις δὲ τῶν καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς πολλοὺς ἑτέρους ἐπιστολῶν, πολλῶν καὶ διαφόρων ὄντων, οὐδὲν τοιοῦτον εὐρίσκεται, ἀλλ' οὐδ' ἐν ἑτέροις ὅσα ἡμεῖς ἴσμεν τῶν αὐτοῦ ξυγγραμμάτων ⁴, εἰ μὴ τις εἴποι τὰ τὴν ἀριστοτελικὴν ἀναπτύσσοντα ἔννοϊαν. Ἀλλὰ περὶ τούτων λόγος οὐδεὶς· οὐ γὰρ θεολογεῖν αὐτῷ πρόκειται δι' ἐκείνων, ἀλλὰ φιλοσοφεῖν.

Ἐγὼ δὲ καὶ προορατικοῦ τοῦτον ἰσχυρισαίμην ἂν μετέχειν χαρίσματος. Πρὸ γὰρ χρόνων πολλῶν συνεχῶς καὶ πρὸς ἡμᾶς μὲν τοὺς

¹ ἦτ'   ² κάκεινων   ³ τί   ⁴ ξυγγραμμάτων

αὐτῷ συνόντας, ἀλλὰ δὴ καὶ πρὸς ἑτέρους τῶν φίλων πολλοὺς οὐκ ἐπαύετο λέγειν, μάλιστα δὲ τῷ πρώτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Φαναρίου καὶ σ. 84 Νεοχωρίου Ἰωσήφ τῷ Κοσκολᾶ κατ' ἰδίαν διαλεγόμενος, || ὡς γενήσεται τις μετὰ τὴν αὐτοῦ ἀποβίωσιν μεγίστη μεταβολή. Ἦτις καὶ γέγονεν οὐκ εἰς μακρὰν ἀπὸ τῆς αὐτοῦ τελευτῆς, ἀλλ' εὐθὺς μετ' αὐτήν. Ὁ τε γὰρ καῖσαρ τῆς Γερμανίας, τῶν ἐκ τῆς Ἄγαρ πρότερον διαλυσάντων τὰς πρὸς αὐτὸν σπονδὰς καὶ μάχης πρὸς αὐτοὺς ἀκηρύκτου κινήσεως, πολλῶν τε ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν διαφθαρέντων, τὴν νικῶσαν δὲ αἰεὶ¹ τοῦ καίσαρος ἔχοντος, πολλῶν ἐγένετο κύριος τῶν κατὰ Παννονίαν χωρῶν τε καὶ πόλεων, τὸν τε Ἰστρον διαβάς μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς καλουμένης Βελιγράδης ἀφίκετο, καὶ ταύτην μετὰ τινῶν ἑτέρων τῶν παρ' αὐτῷ τῷ ποταμῷ κειμένων ἑαυτῷ παρεστήσατο, εἰ καὶ μετ' οὐ πολὺ ταύτης καὶ μόνης τῶν ἐπὶ τὰδε τοῦ ποταμοῦ οἱ τῆς ἐναντίας μοίρας ἴσχυσαν περιγενέσθαι· τῆς δὲ λοιπῆς Παννονίας ἀπάσης ὁ καῖσαρ εἴληψε τὴν ἡγεμονίαν, καὶ μέχρι τοῦδε ὑπ' αὐτὸν οὔσα διατελεῖ. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὰ ἄνω μέρη ἐγένοντο καὶ προσάρκτια.

Ἐκ δὲ τῶν Ἑσπερίων τοῦ στόλου τῶν Ἑνετῶν² μετὰ πολλῆς τῆς παρασκευῆς ἐξελθόντος, ἥ τε Λευκὰς νῆσος μετὰ τῆς Νικοπόλεως ὑπ' αὐτοὺς παρὰ χρῆμα γίνεται, καὶ μετ' αὐτήν ἡ περιφανῆς ἅπασα Πελοπόννησος³, μεθ' ἧς καὶ Ναύπακτος ἡ προκαθεζομένη, καθ' ἅπερ⁴ σ. 85 εἴρηται, τῶν αἰτωλικῶν, καὶ τὸ ταύτης ἐγγὺς κείμενον || φρούριον τὸ πάλαι Ῥίον καλούμενον. Μετὰ τούτων δὲ καὶ ἡ πρὸ τῆς Ἀττικῆς νῆσος Ἀίγινα καὶ ἡ Ἀττικὴ αὕτη· καὶ μέχρι τῆς κατ' Εὐριπον Εὐβοίας ὁ στόλος μετὰ πολλῆς ἀφίκετο τῆς δυνάμεως. Ἀλλὰ ταύτης, οὕτω τῇ θείᾳ προνοίᾳ δόξαν, ἀποτετυχηκῶς, ὑποτελῆ μετὰ βραχὺν τινα χρόνον Χίον τὴν νῆσον ποιεῖται τῇ τῶν Ἑνετῶν ἀριστοκρατίᾳ, εἰ καὶ μετὰ μῆνας ἕξ οἱ ἐκ τῆς Ἄγαρ ταύτην αὐθις ἀνέλαβον.

Τούτων δὲ οὕτω γενομένων καὶ τῶν πολέμων ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν ἔτι καθ' ἅπερ τινῶν θαλαττίων κυμάτων κορυφουμένων, τίς ἂν ἀξίως ἐκτραγῶδήσειε τὰς ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα γινομένας τότε λεηλασίας τε καὶ αἰχμαλωσίας, καὶ μάλιστα κατὰ τὰ ἐγγυτέρω τῆς θαλάττης ὄντα χωρία τῶν ληστῶν πάντα κατειληφόντων καὶ ἐκδρομὰς

¹ αἰεὶ
καθάπερ

² (καὶ κατωτέρω) ἐνετῶν

³ πελοπόννησος

⁴ (καὶ κατωτέρω)

συνεχεῖς ἐπὶ τὰ ἀπωτέρω τούτων ποιουμένων καὶ Μουσῶν, ὃ λέγεται, λείαν ταῦτα ἀποτελούντων. Ἡ τῶν Ἀγράφων πᾶσα περιοχὴ τοῦτ' αὐτὸ μικροῦ δεῖν ἐγένετο ἄγραφος, ὡς μηδενὸς λόγου ἀξία καὶ γραφῆς οὔσα, καὶ νῦν εἰσέτι μετὰ τὴν τῶν¹ ὀπλων καταβολὴν καὶ τὰς σπονδὰς τῶν κρατούντων ὑπὸ τοῦ οὐραίου ἔτι κινουμένου συγκινεῖται καὶ πρὸς πανωλεθρίαν κινδυνεύει χωρῆσαι. Τοῦτ' αὐτὸ δὲ καὶ τὸ Καρπενήσιον πέποιθε μετὰ τῶν περὶ αὐτὸ χωρίων, εἰ καὶ μετριώτερον ἐν αὐτοῖς || τοῖς χωρίοις γέγονε τὸ κακόν, ἐξ ὅτου Λιβέριος ὁ ἐκ Λακε- σ. 86 δαιμονίας, μετὰ δυνάμεως κατελθὼν ἐκ βασιλικῶν προσταγμάτων καὶ τὰς τῶν ληστῶν ἐφόδους ἀναχαιτίζων, μικρὰν τινα τούτοις ἀναψυχὴν περιποιήσατο. Τοιαύτη τις ἦν ἢ ἐν τοῖς τῆδε τόποις ὠδίνουσα μὲν τὸ τηνικαῦτα, παρ' αὐτοῦ δὲ προγνωσθεῖσα γενέσθαι μεταβολή. Καὶ οὕτω συνεχῶς ἐλέγετο πρὸ πολλῶν ἐτῶν παρ' αὐτοῦ, εἰ καὶ μὴ πάντα διακριδὸν καὶ κατὰ μοῖραν τὰ συμβησόμενα, ἀλλὰ συγκεχυμένως καὶ ἀορίστως· ἐλέγετο δ' οὖν ὁμως, καὶ τὸ πέρασ ἡμεῖς τούτων ἐθεασάμεθα, καὶ πείραν ἱκανὴν τῶν ἀπὸ ταύτης κακῶν ἐλάβομεν καὶ οὐδὲ μέχρι τοῦ νῦν ἀπηλλαγμένοι πάντῃ τούτων ἐσμέν, εἰ καὶ συμβάσεις ἐγένοντο καὶ πανταχοῦ τὰ τῆς εἰρήνης ἀνεκρηύχθη καὶ μετὰ τῶν ἄλλων πάντων κακῶν καὶ οἱ μοναχοὶ φόρου κατέστησαν ἔκτοτε τῆ τυραννίδι ὑποτελεῖς, ὅπερ οὔτ' ἐγένετο πώποτε, οὔτε παρ' ἡμῶν, οὔτε παρ' ἄλλων ἤκουσται γενέσθαι, ὥστε καὶ ἐπὶ πολλοὺς διαρκέσαι χρόνους, οἷά που γέγονε τό γε νῦν ἔχον.

Καὶ τοιοῦτος μὲν ὡς ἐν βραχυτάτοις κατὰ τε πράξιν καὶ θεωρίαν καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν κατὰ πάσας αὐτοῦ τὰς ψυχικὰς ἀρετὰς ἐτύγγανεν ὢν ὁ θαυμάσιος οὗτος ἀνὴρ. Κατὰ δὲ τὴν ιδέαν τοῦ σώματος (ἵνα μὴ καὶ τούτου || παντάπασιν ἀμνημονήσωμεν) τὴν ἡλικίαν μέτριος ἦν, σ. 87 καὶ οὔτε λίαν παχύς, οὔτε λίαν ἰσχνός, ἀλλὰ τῆς μεταξὺ τούτων οὔσης μετέχων κράσεως, τὸ σῶμα πᾶν ἀσθενὴς καὶ βραχύ τι προσκεκυφός², κεφαλὴν ἔχων μεγάλην, τοὺς ὀφθαλμοὺς γλαυκοὺς, τὰς ὀφρῦς δασείας, τὴν ῥίνα³ μικρόν τι πρὸς τὸ σιμὸν ἀποκλίνουσαν ὑποφαίνων· ὦτα τῆ κεφαλῇ ἀναλόγως ἔχοντα· τὰς παρειὰς σὺν τῷ λευκῷ καὶ τὸ ἐρυθρὸν ἐπιπολάζον ἐχούσας, χεῖλη παχύτερα, πώγωνι τὰς σιαγόνας πυκαζόμενος, τῷ τοῦ Θεολόγου ἢ τῷ τοῦ Ἀθανασίου τοῦ

¹ τῶν προστεθειμένων χειρὶ νεωτέρῃ ἐν τῇ ᾧφ θωσιν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος προσκεκυφῶς

² προσκεκυφός κατὰ διόρ-
³ ῥίνα

μεγάλου μάλλον ἐμφερῶς ἔχοντι. Τινές δὲ αὐτὸν κατὰ πάντα ὅμοιον ἔλεγον εἶναι τὸν τοῦ σώματος τύπον Νεκταρίῳ τῷ τῶν Ἱεροσολύμων μακαριωτάτῳ πατριάρχῃ, τοῦτον κάκεϊνον¹ αὐταῖς ὄψεσιν ἰδεῖν καταξιωθέντες καὶ ἀμφοτέρων ἐν πείρᾳ τῆς ὁμιλίας γενόμενοι.

Μικρὸν δὲ πᾶνυ νοσήσας καὶ πυρετῷ μόνον ἐνὶ ληφθεῖς, καταλύει τὸν βίον ἐν αὐτῷ τῷ τῆς ἁγίας ὀσιομάρτυρος Παρασκευῆς μονυδρίῳ τῷ² ἐν Βραβιανοῖς, ἔτσι τῷ ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας χιλιοστῷ ἑξακοσιοστῷ ὀγδοηκοστῷ δευτέρῳ, Αὐγούστου μηνὸς πέμπτην ἡμέραν ἄγοντος καθ' ὥραν πρώτην ἢ δευτέραν τῆς μετ' αὐτὴν σ. 88 νυκτός, καθ' ἣν τῆς τοῦ || κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φαιδροτάτης Μεταμορφώσεως τὴν πανήγυριν ἄγομεν, καὶ θάπτεται κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἐντίμως τε καὶ λαμπρῶς παρ' ἡμῶν τε καὶ ἐτέρων τῶν τότε παρευρεθέντων αὐτοῦ φοιτητῶν ἐν τῷ πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ὡς ἔφημεν, παρ' αὐτοῦ σχεδιασθέντι μνημείῳ, καὶ εἰς τὴν ἀγήρω ζωὴν μετατίθεται, λαμπρῶς τῷ λαμπρῷ καὶ θείῳ φωτὶ παριστάμενος. Ὡς δόξα πρέπει καὶ τιμὴ καὶ προσκύνησις ἐπ' αἰδίου αἰῶνας, ἀμήν.

Ἔστι δὲ καὶ ἐπιτάφιον αὐτῷ παρ' ἡμῶν πεποιημένον τόδε·

Ἐνθάδε Εὐγενίῳιο μεγακλέος ἀνέρος ἐσθλοῦ
κεῖται ἐπ' εὐσεβίῃ σῶμα μέγ' εὐγενέος.

Γέγραπται μοι ὁ βίος οὗτος κατὰ τὸ ἀψγ'ον ἀπὸ Χριστοῦ Ἰου-
νίου λ' ἐν τῷ Ἀνατωλικῷ τῆς Αἰτωλίας.

Τοιοῦτος ὁ ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ Γορδίου γραφεὶς βίος Εὐ-
γενίου τοῦ Αἰτωλοῦ. Εἰς ἐπίμετρον δ' αὐτοῦ προσθέτω ἐνταῦθα Ὀνειροκριτικὸν τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, ἀνέκδοτον μὲν μέχρι τοῦδε, σωζόμενον δ' ἐν κώδικι, ὃν πρὸ μικροῦ χρόνου ἐδωρή-
σατο εἰς τὴν ἐνταῦθα Ἱστορικὴν καὶ ἐθνολογικὴν ἐταιρείαν ὁ ἐν τῷ Ὠδεῖῳ Ἀθηνῶν καθηγητῆς τῆς βυζαντιακῆς μουσικῆς κ. Κ. Ψάχος. Καὶ ὁ μὲν κώδιξ ἐγράφη τὸν δέκατον ὀγδοὸν αἰῶνα, τὸ δὲ Ὀνειροκριτικὸν τοῦ Ἀναστασίου Γορδίου, ἐντεταμένον

¹ κάκεϊνον   ² τῷ διωρθωμένον χειρὶ νεωτέρα εἰς τῶν

εἰς στίχους ἰαμβικούς, εἶνε γεγραμμένον κατὰ στοιχεῖον, ἀλλὰ σώζεται μόνον μέχρι καὶ τοῦ γράμματος Ν, ἔχον ὧδε·

Ὀνειρῶν κρίσεις διὰ στίχων¹ ἰαμβικῶν
κατὰ στοιχεῖον συλλεχθεῖσαι παρὰ Ἀναστασίου
ἱερομονάχου τοῦ Γορδίου.

α

Ἄνθραξι βαίνειν, ἐχθρικὴν δηλοῖ βλάβην.

β

Βαίνων κεράμους, δυσμενῶν βλάβας φύγοις.
Βότρυς κατέσθειν, ὄμβρικὴν δηλοῖ κλύσιν.
Βρονταὶ καθ' ὕπνους, ἀγγέλων εἰσὶ λόγοι.
Βρῶσις σύκων, δείκνυσι φληνάφων ψόγους.

γ

Γάλα σκεδάζει δυσμενῶν συμβουλίας.
Γάλα γαληνῶν πρόξενον² πέλει τρόπων.
Γελῶν καθ' ὕπνους, δυσφόρους ἔξεις τρόπους.
Γέροντα σαυτὸν εἰ βλέπεις, ἔξεις γέρας.
Γυμνὸς καθεσθεις, σῶν ὑπεκστῆς πραγμάτων.

δ

Δυσωδίαν νόμιζε τὴν ἀηδίαν.

ε

Ἐκδηλὸς ἐστὶ³ βόρβορος ψυχῆς ρύπος.
Εὐχρηστον ἀνδρὶ συμπλακῆναι φιλτάτῳ.
Ἐκκλησίαις ἐστῶσιν ἔγκλησιν⁴ φέρει.

ζ

Ζώνη κοπεῖσα⁵, τὴν ὁδὸν λύει τάχος.

η

Ἦλους κρατῶν, τὰ κέντρα τῶν ἐχθρῶν βλέπε.

θ

Θάλατταν ἰδεῖν μειδιῶσαν, εὐθετον.

¹ διαστίχων   ² πρόξενων   ³ ἐκδηλὸς ἐστὶ ὧν μεταξύ φαν διαγεγραμ-
μένον   ⁴ ἐστῶσιν ἔγκλησιν   ⁵ κοπήσα

Θανῶν καθ' ὕπνου, φροντίδων ἔση δίχα.
 Θνηξίς θαλάσσης ἀγρίας δηλοῖ λύπας.
 Θνηξίς θαλάσσης, ἡμέρας τοῦναρ ¹ καλόν.
 Θρίδακας ἔσθιν, σωμαίων δηλοῖ νόσον.

ι

Ἴλυν ² πεπλευκῶς, τοῦ νοῦς νόει βλάβην ³.
 Ἴππους μελάνους, οὐ καλόν πάντως βλέπειν.
 Ἴππων δὲ λευκῶν ὄψις, ἀγγέλων φάσις.

κ

Κλαπεῖσα ῥάβδος, οὐ καλόν φέρει πέρας.
 Κερδοῖ συνῶν τε, κερδοσύνην προσδόκα
 Κίρκους κατασχῶν, οὐ θέλεις πάντως τύχους.
 Κόπρω καθεσθεις, ζημίας ἔξεις τρόπους.
 Κρημοῦ πεσόντα, δυστυχῆ δηλοῖ τύχην
 Κυνῶν ὀλαγμός, ἐχθρικὴν δηλοῖ βλάβην.

λ

Λάκκῳ καθεῖναι σαυτὸν, οὐ καλόν τόδε.
 Λέοντας ἰδεῖν, δυσμενῶν δηλοῖ μάχας.
 Λευκὰς ὄραν τὰς σάρκας, εὐθετον λίαν.
 Λύκος κεχηνῶς, φληνάφους δηλοῖ ⁴ τρόπους.

μ

Μαργαρίται δηλοῦσι δακρύων ῥόον.
 Μάχην μάχαιρα ⁵ ζωγραφεῖ κρατουμένην.
 Μητρὶ πλακῆναι ⁶ καλόν ἐς ὄναρ τόδε.
 Μῦς δ' αὖ φανείς, ⁷ ἐνδολος ἐν τρόποις πέλει.

ν

Νεκροὺς ὄρων, νέκρωσιν ἔξεις ⁸ πραγμάτων.
 Νηνησμένα (;) κρατεῖν δε προσδόκα λύπας.

. . . . .

¹ τοῦναρ κῖναι   ² ἰλύν   ³ βλάβειν   ⁴ δηλοῖ   ⁵ μάχαιραν   ⁶ πλα-
⁷ φανείς   ⁸ ἔξεις